

КУЛЬТУРА

WWW.KIMPRESS.BY

ШТОТЫДНЁВАЯ ГРАМАДСКА-АСВЕТНІЦКАЯ ГАЗЕТА

Удзельнікам і гасцям урачыстасцей Дня беларускага пісьменства

Паважаныя сябры!

Прыміце маё сардэчнае віншаванне з Днём беларускага пісьменства.

За час свайго існавання гэта свята стала адметнай з'явай культурнага жыцця краіны, сімвалам шанавання яе духоўных каштоўнасцей.

Беларускае пісьмовае слова пачыналася ад Еўфрасінні Полацкай і Кірылы Тураўскага, набірала сілу ў друкаваных кнігах Францыска Скарыны, Сымона Буднага і Сімяона Полацкага, узнялося на сусветны ўзровень у творах Якуба Коласа, Янкі Купалы, Максіма Багдановіча, Уладзіміра Караткевіча, Івана Шамякіна, Івана Мележа, іншых выдатных літаратараў Беларусі.

Сёлета ўдзельнікаў Дня беларускага пісьменства гасцінна сустракае Смаргоншчына, якая ўзгадвала нямала славутых асветнікаў і дзеячаў культуры. З гэтай зямлёй непарыўна звязана імя Францішка Багушэвіча — нашага вялікага паэта, творчасць якога была прысвечана сцвярджанню высокіх ідэалаў сацыяльнай справядлівасці, годнасці простага чалавека.

Шчыра жадаю ўсім арганізатарам і гасцям свята жыццёвага аптымізму, шчасця, дабрабыту і творчага плёну.

Прэзідэнт Рэспублікі Беларусь
Аляксандр ЛУКАШЭНКА

ДЗЕНЬ
БЕЛАРУСЬКАГА
ПІСЬМЭНСТВА

2009
Смаргонь

Прэзідэнт Рэспублікі Беларусь Аляксандр Рыгоравіч Лукашэнка выступае на ўрачыстасцях з нагоды Дня беларускага пісьменства ў Мсціславе. 2001 г. Фота БелТА з архіва "Культуры"

Павел ЛАТУШКА,

міністр культуры Рэспублікі Беларусь:

"Спадчына — застаўнецца!"

Пра што думаў першы летапісец, схіліўшыся над пергаментам? Пра лёс Бацькаўшчыны. І менавіта важнасцю слова вымяралася важкасць любові да тых абсягаў, дзе нарадзіўся кожны з нас. Без сумневу, з гэтым пачуццём і нараджаліся класічныя беларускія творы.

Бяроза, пергамент, папера, кніга — так, паступова і няўхільна, змянялася форма. Гэта ж паступова і няўхільна адшліфоўваўся і змест. І беларускае слова, узняўшыся да еўрапейскага ўзроўню, наўпрост уплывала на развіццё нашай нацыянальнай культуры, неабсяжнай і непаўторнай у сваіх шматгранных праявах.

Менавіта ад матчынай мовы, "трапяткой і сіняй, як васіль, гарачай, як прамень" — нашы музыка, тэатр, опера, балет, жывапіс, кіно...

"Магутнае слова, ты, роднае слова! Са мной ты на яве і ў сне; Душу мне затрэсла пагудкаю новай, Ты песень наўчыла мяне," —

пісаў Янка Купала. І гэтае палымнае слова Песняра, увабраўшы ўсю красу і сілу беларускай культуры, стала для нас неацэнным скарбам і самай каштоўнай спадчынай духоўнасці... Нам засталася спадчына, нам яе ўмацоўваць, памнажаць і перадаваць спадкаемцам, як неўміручую паходню, што асветліць будучы шлях нашых унукаў...

Сёння, у чарговы Дзень беларускага пісьменства, мы ўсёй талакой паўтараем святы заповіт прашчураў: шануйце Мову, Кнігу, Радзіму.

Са святам, краіна! Са святам, Сморгонь!

Першы візіт у наш краіну Патрыярха Маскоўскага і ўсяе Русі Кірыла чакаецца напрыканцы месяца. Да гэтай падзеі Беларуская Праваслаўная Царква рыхтуе шэраг мерапрыемстваў, што дазваляць падрабязна пазнаёміць гасця з духоўнай і культурнай спадчынай краіны. У тым ліку, як стала вядома карэспандэнту "К", чакаецца, што пад час рабочай паездкі Патрыярх Кірыл наведае калыску айчыннага асветніцтва — старажытны Полацк, які з'яўляецца, да таго ж, першай сталіцай Дзён беларускага пісьменства.

І менавіта з пытання пра стаўленне сучаснага грамадства да дасягненняў айчыннага асветніцтва пачалася размова з Мітрапалітам Мінскім і Слуцкім, Патрыяршым Экзархам усяе Беларусі Філарэтам. — **Гісторыя беларускага пісьменства налічвае не адно стагоддзе. Ці змянілася, на вашу думку, за гэты час стаўленне грамадства да слова, у тым ліку друкаванага?**

Мітрапаліт Мінскі і Слуцкі Філарэт, Патрыяршы Экзарх усяе Беларусі:

"...Каб не змяншалася моц Духа ў культуры"

— Безумоўна, змянілася як само грамадства, так і яго стаўленне да тых нязменных каштоўнасцей, што існавалі адвек. Калі слова было богатахнёным, а тыя, хто пісаў або друкаваў яго, адчувалі адказнасць за напісанае, прамоўленае ці надрукаванае, — такое слова захоўвалася грамадствам, духоўна ўзбагачала і натхняла яго.

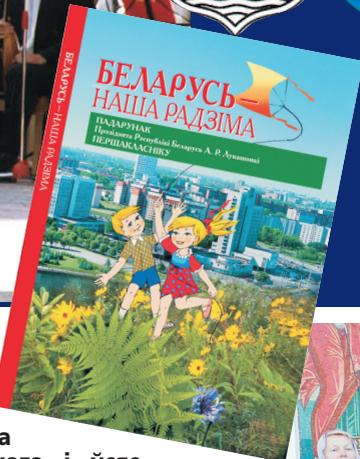
Цягам апошніх стагоддзяў у выніку тэхнічнага прагрэсу друкаваных слоў з'явілася вельмі шмат... І не заўсёды яны богатахнёныя. Больш за тое: усё чалавецтва, у тым ліку і наша краіна, уваходзіць у эпоху мультымедыйных сродкаў інфармацыі, дзе слову застаецца ўсё менш месца: яго замяняюць вобразы, якія, на жаль, часцей за ўсё згубна ўздзейнічаюць на грамадства.

Таму усё важнейшай становіцца роля Дзён беларускага пісьменства, каб узняць каштоўнасць слова і звярнуць увагу грамадства да Слова з вялікай літары.

— **Што сімвалізуе асветніцкая экспедыцыя з лампадай з Агнём ад труны Гасподняй? Наколькі патрэбны такія акцыі ў рэгіёнах?**

— Найперш, экспедыцыя сімвалізуе нашу жыўую сувязь са святынямі

Сталіцы

Уладыка Філарэт з арганізатарамі і ўдзельнікамі экспедыцыі. Мінск, 2 верасня 2009 г.

Беларускай зямлі. Цягам шаснаццаці гадоў мы назіраем неаслабную ўвагу не толькі царкоўнага народа, але і ўсяго грамадства да тых мерапрыемстваў, якія адбываюцца пад час экспедыцыі. Вельмі важна, што да яе далучаюцца дзеячы культуры, мастацтва і навукі. Гэта таксама сімвалізуе аднасць Царквы з нацыянальнымі каштоўнасцямі беларускай культуры. Для ўсіх рэгіёнаў, дзе праходзіла экспе-

— Мы можам сведчыць, што выдавецтва Беларускага экзархату пацвердзіла сваю здольнасць развіваць друкарскую асветніцкую дзейнасць на карысць як царкоўнага народа, так і ўсяго грамадства. Узнікаюць новыя выдавецкія праекты, якія базіруюцца на тэме мясцовашанаванай святасці і царкоўнай гісторыі Беларусі. Усе важныя падзеі ў жыцці Царквы — праслаўленне святых, аднаўленне святых, як, напрыклад, Слуцкага Евангелля, — патрабуюць намаганняў, каб падрыхтаваць вы-

дзіцыя, гэта былі знамянальныя і незабыўныя дні. Мы ўдзячым усім, хто прыкладае намаганні да арганізацыі і правядзення мерапрыемстваў: і дзяржаўным, і царкоўным, і грамадскім установам, а ў першую чаргу — людзям, якія здзяйсняюць гэты подзвіг.

— **Якія, на вашу думку, адметнасці духоўнай культуры беларускага народа?**

— Духоўная культура — з'ява ўніверсальная. Яна таму так і называецца, што фарміруецца пад уздзеяннем Святога Духа. Іншая рэч, што формы праяўлення духоўнай культуры ствараюцца на падставе традыцый пэўнай краіны, пэўнага народа. Таму лепшыя традыцыі беларускага народа, насычаючыся Духам, духоўнасцю, робяцца здабыткам духоўнай культуры.

Духоўная спадчына беларускага народа — шматгранная: літаратура, архітэктура, мастацтва... Усё гэта — падмурак, на якім можа існаваць нацыя. Прычым у развіцці культуры важна не толькі імкнуцца да нацыянальнай адметнасці, але дбаць пра тое, каб не зменшылася моц Духа ў культуры.

— **У праваслаўным свеце сёння вельмі шмат разнастайнай духоўнай літаратуры. Якую нішу займаюць кнігі выдавецтва Беларускага экзархату?**

данны, якія будуць мець агульнанацыянальнае значэнне.

Важна і тое, што Выдавецтва Беларускага экзархату не звужае кола дзейнасці толькі да выдавецкай, а спалучае яе з правядзеннем асветніцкіх грамадскіх мерапрыемстваў, скіраваных на ўмацаванне сям'і, маральнасці, духоўнасці.

Дарэчы, сёлета — якраз 20 гадоў як Беларуская Праваслаўная Царква стварыла Біблейскую камісію па перакладзе Свяшчэннага Пісання на беларускую мову. У выніку дзейнасці Камісіі, а таксама шэрагу прыходскіх ініцыятыў на працягу апошніх дзесяцігоддзяў з'явіўся цэлы пласт духоўнай літаратуры на роднай мове.

Беларуская Праваслаўная Царква падтрымлівае і бласпяляе такія ініцыятывы, паколькі яны маюць важнае грамадска-культурнае значэнне. Калі ў грамадстве будзе ўзрастаць попыт на такія выданні, мы гатовы актывізаваць і пашырыць гэтую дзейнасць.

Падрыхтоўка выданняў, прысвечаных духоўнай спадчыне Беларусі, — гэта не ўласна царкоўная, а агульнаграмадская справа.

Канстанцін АНТАНОВІЧ
Фота Юрыя ІВАНОВА

ДУХОЎНАГА ШЛЯХУ

XVI

Па геаграфіі Дня беларускага пісьменства можна вывучаць і помнікі нашай гісторыка-культурнай спадчыны. Сёлета ля муроў Крэўскага замка, у сядзібе Міхала Клеафаса Агінскага ў Залессі мы далучымся, адначасова, і да вялікай спадчыны Полацка, Турава, Міра, Нясвіжа ды іншых старадаўніх сталіц свята, розгалас аб якім збірае ўсё больш і больш гасцей з розных краін і кантынентаў.

Уладзімір РУСАКЕВІЧ, міністр інфармацыі Рэспублікі Беларусь:

“Вяршыні без асновы не бывае, як і кроны без каранёў...”

Дзень пісьменства штогод змяняе не толькі сваю сталіцу. Творчы эвалюцыю спазнае таксама і праграма свята. Якія інавацыі чакаюць яго гасцей сёлета? І якое значэнне мае Дзень пісьменства для жыцця краіны ў цэлым? Такім быў тэматычны дыяпазон “перадсвяточнай” гутаркі карэспандэнта “К” з міністрам інфармацыі Рэспублікі Беларусь Уладзімірам РУСАКЕВІЧАМ.

— Праграма свята ў значнай ступені вынікае менавіта з яго “вандрунай” канцэпцыі, — перакананы Уладзімір Васільевіч. — Бо кожная са сталіц Дня пісьменства мае сваю гісторыю, свае унікальныя адметнасці, урэшце, сваё архітэктурнае аблічча. Тыя замежныя госці, якія ўжо неаднойчы наведвалі гэтае свята, са здзіўленнем адзначаюць: якая ж цікавая і разнастайная Беларусь!

Прадставіць гэтыя рэгіянальныя адметнасці ў прывабнай форме — немалаважная задача Дня пісьменства. Багата на падзеі мінуўшына Смаргонскага краю і цяперашнія ягоныя культурныя адметнасці раскрыюцца перад гасцямі ва ўсёй красе. Будучы і вядомыя ансамблі, і народныя майстры, і рыцары, і, канешне ж, мядзведзі з абаранкамі. У іншым горадзе свята прайшло б зусім іначай.

— Дзень пісьменства мае за плячыма салідную гісторыю. На вашу думку, ці адчуваецца яго ўплыў на будучыню, штодзённае грамадска-культурнае жыццё краіны?

— Свята праводзіцца шаснаццаты раз. Значыць, яго аднагодкі — тыя хлопцы і дзяўчаты, якія з’явіліся на свет у 1994 годзе, — ужо выпускнікі школ. Гэта людзі, якія нарадзіліся ў незалежнай Рэспубліцы Беларусь і ад якіх залежыць яе будучыня. Іх пакаленне не выклікае ў нас насцярожанасці: цяперашняй моладзі ўласцівыя патрыятызм, адказнасць, унутраная культура. Без

сумневу, гэта плады той нязменнай увагі, якую Кіраўнік нашай дзяржавы Аляксандр Лукашэнка надае выхаванню маладога пакалення.

Так, свята бывае ўсяго раз на год. Але Дзень пісьменства — толькі найбольш выразная праява таго пачыну, які дзеецца ў нас няспынна, толькі “вяршыня айсберга”. Вяршыні без асновы не бывае, як і кроны без каранёў. І гэтак сама ўсе выдавочныя поспехі Рэспублікі Беларусь, сведчаннем якіх з’яўляюцца тыя ж дагледжаныя смаргонскія вуліцы, трымаюцца на моцнай духоўнай аснове.

— **Смаргоншчына на літаратурнай карце нашай краіны — гэта, вядома, перш за ўсё Багушэвіч...**

— Гэта краевугольны камень новай беларускай літаратуры. І я лічу сімвалічным тое, што бронзавая постаць класіка будзе ўсталявана не на пастаменце, а менавіта на вялізным і мажым камені. А “нерукачынным” помнікам аўтару “Дудкі беларускай” стануць тыя словы ўдзячнасці, якія, упуўнены, неаднаразова прагучаць з вуснаў удзельнікаў Фестывалю кнігі і прэсы. Ён, дарэчы, пройдзе ў гарадскім парку — вобразна кажучы, ля падножжа Багушэвіча. Пры жыцці Мацей Бурачок мог толькі марыць пабыць на такім магутным фэсце роднага Слова.

— **Кожны падобны фестываль — магчымаць убачыць вынікі працы кнігавыдавчэй галіны. На вашу думку, ці не збыднелі паліцы беларускіх кнігарняў у сувязі з сусветным крызісам?**

— Вядома, казаць пра тое, што ўсеагульная цяжкасць не закранулі гэтую сферу, не выпадае: кнігавыдавчэства чуйна рэагуе на агульныя эканамічныя працэсы. Але ж выпуску сацыяльна-значнай літаратуры гэта ніяк не тычыцца. Дзяржава ніколі не пакіне без падтрымкі тыя ініцыятывы, якія спрыяюць духоўнаму росту яе грамадзян.

І што ўжо дакладна не падуладнае ніякаму крызісу — дык гэта творчы здольнасці і працавітасць выдаўцоў, мастакоў, дызайнераў і ўсіх тых, хто стварае той складаны, комплексны прадукт, які мы можам з прыемнасцю пабачыць на паліцах кнігарняў. Пра гэта, ужо ў каторы раз, засведчылі вынікі Міжнароднага конкурсу “Мастацтва кнігі”. Па колькасці атрыманых нашымі выданнямі дыпламаў Беларусь заняла першае месца: мы атрымалі ўзнагароды ў 7 намінацыях, а ўсяго іх было восем. Сябраўны ж шэдэўр кніжнай справы — альбом “Напалеон Орда. Шлях да Бацькаўшчыны” выдавецтва “Мастацкая літаратура” — справядліва ацэнены Гран-пры.

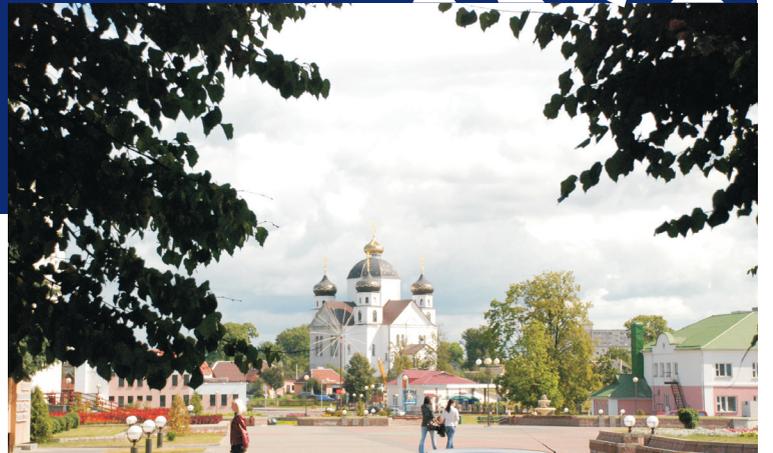
— **Сталіцай наступнага Дня пісьменства стануць Хойнікі...**

— І менавіта таму нам патрэбна будзе прыкласці асаблівыя намаганні, каб парушыць магчымыя стэрэатыпы адносна “чарнобыльскага следу”. Прыездзьце сёння ў Хойнікі — і вы пераканаецеся, што гарадок жыве звычайным жыццём: людзі працуюць, ствараюць сем’і, нараджаюць дзяцей... Сярод жыхароў Хойнікаў — і сваякі геніяльнага летапісца Палесся Івана Мележа. Родам ён менавіта адтуль.

Тым болей, гэты выбар — далёка не першае сведчанне таго, што дзяржава ніколі не абдыляла ўвагай пацярпелы ад чарнобыльскай навальі рэгіёны. Перакананы, што правядзена ў Хойніках Дня пісьменства стане новай вяхой у адраджэнні прыгожага палескага краю.

**Ілля СВІРЫН
Фота Андрэя СПРЫНЧАНА**

Ад рэдакцыі. Сёлета дыпламатычнае прадстаўніцтва на Дні беларускага пісьменства не можа не радаваць сваёй геаграфіяй: на момант падпісання газеты ў друк свой удзел у свяце пацвердзілі прадстаўнікі пасольстваў амаль 20 краін. Зрэшты, на старонках нашага выдання многія з тых дыпламатаў, хто будзе вітаць святочную Смаргоншчыну, не раз выказвалі цёплыя словы на адрас беларускага народа і яго стасункаў з уласнай гісторыяй, культурай. Прапануем прыгадаць іх словы ў гэтым нумары “К”.

Паслы гавораць пра Беларусь

Петка ГАНЧАЎ, Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Рэспублікі Балгарыя ў Рэспубліцы Беларусь:

— Нямала выдадзена ў Балгарыі кніжак беларускіх аўтараў. І гэта радуе, паколькі з’яўляецца паказчыкам таго, як пашыраюцца і ўзбагачаюцца ўзаемныя кантакты. Нельга сказаць, што ўсё зроблена. Але патэнцыял — вялізны, нашы культуры — блізкія. Гэтым мы павінны скарыстацца, каб больш шчыльна развіваць стасункі. Беларуская выдавецкая школа мне падабаецца. Таму і свае кнігі друкую ў Беларусі. І лічу, што яны ўсе добра аформлены. Цудоўны дызайн, да прыкладу, мае выданне “Гігант, які аднаўляецца”. Мне выдаўцы казалі: спадар Пасол, мы з вялікай любоўю рабілі гэтую кніжку! Выдадзена ў Беларусі кніга спадабалася і балгарам. Нашы спецыялісты, дарэчы, высока ацанілі яе афармленне.

Ігар ЛІХАВОЙ, Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Рэспублікі Украіна ў Рэспубліцы Беларусь:

— Сучасная культура, нават у яе авангардных праявах, заўсёды нацыянальная і самабытная. Інакш гэта не мастацтва, а значыць — яно малацікавае, нават раскручанае і масавае. У сучаснай Беларусі я бачу шмат цікавых праяў культурных працэсаў... Думаю, з такім патэнцыялам у бліжэйшы час і ў Беларусі, і ва Украіне будуць і свае агульнанацыянальныя ды міжнародныя вернісажы, і сучасны арт-рынак, без якіх складана быць еўрапейскай краінай.

Эдмінас БАГДОНАС, Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Літоўскай Рэспублікі ў Рэспубліцы Беларусь:

— Нашы адносіны насамрэч пачаліся не пятнаццаць гадоў таму: мы пяцьсот гадоў жылі разам, маем шмат агульнага... Нас аб’ядноўваюць нават спрэчкі пра вытокі існавання Вялікага княства Літоўскага, нацыянальную прыналежнасць караля Міндоўга, князя Вітаўта. І гэта вельмі добра. Я ў Беларусі працую ўжо больш за два гады. Мяне радуе шчырае супрацоўніцтва, што звязвае артыстаў, пісьменнікаў, мастакоў нашых краін. Культурным сувязям паміж нашымі народамі будзе прысвечаны літаратурны альманах, які рыхтуе да друку Пасольства Літвы... Людзі творчыя заўжды знаходзяць агульную мову, ніколі не перапыняюць сяброўскія стасункі. Ім не перашкаджаюць межы і неабходнасць візаў.

Амерыка ДЫЯС НУНЬЕС, Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Баліварыянскай Рэспублікі Венесуэла ў Рэспубліцы Беларусь:

— Адметнымі рысамі беларускага народа з’яўляюцца адукаванасць, здольнасць сябраваць, ветлівасць, імкненне да міру. Але, перш за ўсё, ваш народ ушаноўвае сваіх герояў і сваё мінулае, што дае яснае ўяўленне аб тым, наколькі гэты народ павяжае самога сябе. Беларусь не спрабуюць быць да каго-небудзь падобнымі і не згодныя паддавацца транскультурызацыі і зманлівай прывабнасці касмапалітызму.

Нашы народы — венесуэльскі і беларускі — гэта простыя, працавітыя людзі, якія любяць сваё больш за ўсё, шануюць традыцыі славы і ствараюць новае. Абодва народы — высакародныя і шчодрныя, дружалюбныя і міралюбныя, нягледзячы на адлегласць, вельмі блізкія, таксама, як іхнія прэзідэнты і ўлады. Нас аб’ядноўвае таксама культура.

Прымаць VIP-гасцей для Смаргоншчыны не прызвычайвацца. Наша камандзіроўка супала з візітам Пасла Францыі, а ўжо праз колькі дзён чакалі прадстаўнічую дэлегацыю з Венесуэлы...

Выпадкова сталі сведкамі таго, як старшыня райвыканкама Мечыслаў Гой абмяркоўваў праграму прыёму чарговых замежных гасцей са сваім намеснікам Аляксандрам Вярсоцкім. Ход разваг кіраўніцтва раёна сведчыць: яно разумее, што зацікавіць гэтым краем чалавека старонняга можна толькі сапраўднымі, гістарычнымі яго адметнасцямі — і велічнымі, і, нібыта, “несур’езнымі”.

Што праўда, то праўда: сёння гэтыя “брэнды” здаюцца трохі падзабытымі. Але Дзень пісьменства стане для смаргонцаў новай нагодай пра іх нагадаць — і незлічоным гасцям свята, і самім сабе. Шпацыр па святочным горадзе зробіцца сапраўдным экскурсам у гісторыю края, пад час якога можна будзе ўбачыць рыцараў часоў Ягайлы, пачуць Паланез Агінскага ды пакаштаваць абаранкаў.

У 30-я гады п'якарняў, дзе рабіліся абаранкі, у Смаргоні было, прынамсі, 60. Адзіная сведка тых часоў — Валянціна Булава сёння мае ўжо болей за 90 гадоў. Яна — колішняя ўдзельніца сямейнай артэлі, створанай яе маці.

— Пад час вайны мы ўцяклі ў Казань, — распавядае Валянціна Булава. — А калі вярнуліся, жыць не было дзе: родная хата ў Першую сусветную не ацалела, як і ўвесь горад.

“Мішутка” і “Вілляначка”. Пад час Дня пісьменства яны прадставяць гэты нумар у адзіным суплёце.

— А ці будуць у ім выкарыстаны сапраўдныя абаранкі? — запыталіся мы.

— Вядома, будуць! Мы замовілі на хлебазаводе адмысловую партыю, — распавядае галоўны спецыяліст аддзела культуры Марыя Клуйша. — Абаранчкі самага рознага калібру, нават та-

Вяртанне забытых брэндаў

Некалькі штрыхоў да партрэта Смаргоні сучаснай. І не толькі...

Безумоўна, брэнды гісторыка-культурныя не варта ставіць упоравень з камерцыйнымі. Але само гэтае слова прадугледжвае таксама і прагматычны аспект.

— Лічу, што сядзіба, дзе быў напісаны вядомы на ўвесь свет твор, цалкам можа ператварыцца ў рэнтабельны тураб'ект, — адзначае Уладзімір Шчасны, які ўзначальвае Нацыянальную камісію па справах UNESCO. — Так, менавіта самакупны! Гэты прынцып будзе закладзены ў канцэпцыю туркомплексу ад самага пачатку.

Танцы без прынуку

Смаргонь пачынаецца... з мядзведзя. Гэта не жарт — гэта факт. Зірніце на герб горада, які сустрэае на шашы ўсіх яго гасцей, і самі пераканаецеся.

Герб быў створаны ўжо ў наш час: Прэзідэнт краіны зацвердзіў яго сваім Указам у 2004 годзе. І сюжэт, адлюстраваны геральдыстамі, невыпадковы. Мядзведзь на задніх лапах, што танчыць на распаленых кратах, — гэта звычайны ўрок “Смаргонскай акадэміі”. (Пра яе падрабязна — у “Смаргонскім шпацыры з мядзведзем” на старонках гэтага нумара.)

Апрача герба, сёння ў гарадскім ландшафце ніякіх напамінак пра яе няма. Прынамсі, пакуль мясцовыя ўлады не ажыццявілі сваю даўнюю задуму: усталяваць скульптурную кампазіцыю з мішкамі і блазнамі. Зрэшты, па словах намесніка старшыні райвыканкама Аляксандра Вярсоцкага, на адной са смаргонскіх вуліц яна мае з’явіцца ўжо ў бліжэйшы год-два.

Але на свята “акадэмія” адродзіцца. Адна з пляч тэатралізаваных пляцовак, якія створыць на вуліцах горада аддзел культуры Смаргонскага райвыканкама, прысвечана менавіта ёй.

Непадалёк ад гэтага месца сёння п'яспяхова існуе далёкі нашчадак — Кіналагічны цэнтр. Праўда, аўчарак і лабрадораў у Смаргонскім пагранатрадзе рыхтуюць зусім не для цыркавых забаў — ім давераны куды больш адказныя місіі.

— Журавінка ў нас ужо праславілася, — ганарыцца сваёй выхаванкай старшыня Чурыкаў. — Мае досвед паспяховага ўдзелу ў аперацыях супраць кантрабандыстаў.

Умовы ўтрымання выхаванцаў Цэнтра куды лепшыя, чым у колішніх “смаргонскіх студэнтаў”. Тут ёсць нават свая, сабачая, паліклініка, начыненая сучасным абсталяваннем.

— Не, стаматалагічнага кабінета пакуль не маем, — адказваючы на наша пытанне, дырэктар Цэнтра маёр Салавей злёгка пасміхнуўся. — Але ж з часам плануем адкрыць.

Абаранкавы бізнес

— А вы ведаеце, што другая смаргонская адметнасць гістарычна знітавана з першай? — запытала ў мяне дырэктар краязнаўчага музея

З надыходам новай вайны “абаранкавы бізнес” прыпыніўся. Пераемнікам традыцыі стаў хлебазавод. Там і пагэтуль яны робяцца — прычым даволі смачныя.

— Калі я быў малы, абаранкі для нас былі сапраўдным ласункам, — згадвае начальнік ідэалагічнага аддзела Смаргонскага райвыканкама Аляксей Апановіч. — А цяпер, калі ў крамах столькі смакоццяў, адбылася іх непазбежная “дэвальвацыя”.

З цягам часу смаргонскія абаранкі займелі іншую якасць, стаўшы прадуктам, хутчэй, імідажывым, чым гастронамічным. Гэтая тэндэнцыя бэрэ

кія, што надзяваюцца на пальцы, бы прысцёнкай.

Дзякуючы свайму іміджу смаргонскія абаранкі могуць стаць не столькі ласункам, колькі адметным сувенірам з лёгкім налётам экзотыкі.

“Абаранкавы” нумар стане адным з “цвікоў” тэатральнай пляцоўкі пад назвай “Смаргонскі кірмаш” — у гонар тых

Ехаць “на падзею”

Дзень пісьменства мае і яшчэ адзін аспект, які часта незаслужана абмінаюць увагай: гэта чудаўны ўзор івэнт-турызму. Многія едуць у сталіцу свята менавіта “на падзею”! Вядома, не ўнікаючы магчымасці пазнаёміцца і з тымі адметнасцямі, убачыць якія можна ў любы іншы дзень. Цікава, колькі людзей упершыню наведвае сядзібу Багушэвіча ў Кушлянах 6 верасня?

Зрэшты, дарэчы задаць і іншае пытанне: колькі людзей, звярнуўшыся ў гэты дзень у адзіны смаргонскі гатэль, пачуе звычайнае “Месцаў няма”?

Паміж гэтымі велічынямі прасочваецца два тыпы сувязей. Чым меней інфраструктуры — тым меней турыстаў. Але чым болей турыстаў — тым болей інфраструктуры. Тут ужо спрацоўвае закон рынку.

Выснова тут можа быць толькі адна: прывабныя для турыстаў падзеі трэба ствараць. І кіраўніцтва раёна разумее, што брэнды краю патрабуюць няспынай “раскруткі”. Менавіта таму ўжо налета ў Крэве запланаваны вялікі рыцарскі фэст на ўгодкі Грунвальдскай бітвы.

Марыя Майсевич. — Абаранкі напачатку выраблялі менавіта для “студэнтаў” і выкладчыкаў “Смаргонскай акадэміі”: ім трэба было браць у дарогу нейкія прыпасы, якія не псаваліся б.

Бадай ва ўсіх кулінарных энцыклапедыях можна прачытаць, што радзімай абаранка стала менавіта Смаргонь. Яшчэ “за польскім часам” гэтая прадукцыя добра ішла на экспарт: перад Казюкамі ў бок Вільні са Смаргоні выпраўляўся цэлы караван вазоў з духмяным таварам.

пачатак яшчэ ў 1967 годзе. “Візітоўкай” найстарэйшага і самага вядомага калектыву краю — ансамбля імя Агінскага — стаў танцавальны нумар “Смаргонскія абаранкі”.

Сярод яго пачынальнікаў была і Валянціна Булава. Яе прыгожае сапрана

па-ранейшаму памятаюць у Смаргоні. Цяніў гэты голас зямляк і сябра дзяцінства спявачкі — знакаміты дырыжор Віктар Роўда.

— Віця штогод бывае ў гэтай хаце, зазвычай — на Яблычны Спас, — згадвае Валянціна Булава. — Заўсёды карцела здзівіць яго нейкай смачнай стравой, і заўсёды атрымлівалася... А мае захопленыя спевамі — гэта на ўсё жыццё. Я і цяпер часам пляю: вядома, не са сцэны, а ціхенька, сама сабе. Не магу без гэтага.

Зрэшты, вярнемся “да нашых абаранкаў”. Ужо ў наш час сваю версію танца зрабілі таксама і іншыя калектывы —

буйных кірмашоў, што некалі за дзедамшведам і сапраўды ладзіліся тут тройчы на год.

Бондачкі, кошыкі з лазы, хамуты для коней і ганчарныя вырабы будуць паўставаць літаральна на вачах публікі.

— Вось ужо пару месяцаў днюю і начую ў сваёй майстэрні, — кажа ганчар Сяргей Нагаеў. І таму абпаленай у печы крэўскай гліны, якая, дарэчы, валодае ўнікальнымі ўласцівасцямі, хопіць на ўсіх ахвотных.

Аглядаючы створаныя дзівосы, дарэчы спытаць у іх аўтара: ці не шкада будзе з імі развітвацца?

— Ніколі пра гэта не шкаду, — адказаў Сяргей Нагаеў. — Было б недарэчы іх назапашваць, хаваць ад людзей. Наадварот, хочацца падзяліцца той стваральнай энергіяй, якая абудзіла гэтыя рэчы да жыцця.

Гліна для майстра — нешта большае, чым проста прыродны матэрыял. І ён ахвотна гатовы перадаць і сакрэты ўмельства, і стаўленне да справы ўладзі, працуючы метадыстам Смаргонскага до-

Смаргонскі шпацыр з мядзведзем

Станіславе Радзівіле (Пане Каханку). Кіраваў школай барон літоўскіх цыганю Ян Марцінкевіч. Сучасны ж “універсітэт для звяроў” каторы ўжо год ўзначальвае прараб Смаргонскага будаўнічага трэста № 41 Яўген Каспяровіч. І гэта не адзінае адрозненне паміж “установамі” XVII і XXI стст.

Белка з гарадскога герба

Повязь часоў не перарываецца... Знакамітая школа дрэсіроўкі мядзведзяў, што засталася ў гісторыі як “Смаргонская акадэмія”, асаблівага росквіту дасягнула пры Каралю

Школа знаходзілася ля Смаргоні, на так званых французскіх узгорках, дзе меліся спецыяльныя пабудовы і манежы. “Універсітэт” знаходзіцца ў вёсцы Лубянка, адкуль родам Каспяровіч... “Педагагічнай” дзейнасцю ў акадэміі займаліся 20 цыганю, а ў лубянскім “запарку” — толькі Яўген ды ягоны 80-гадовы бацька Мар’ян Міхайлавіч, таксама заўзяты паляўнічы... Паводыры з дрэсіраванымі ў акадэміі мядзведзямі хадзілі ў заробкі па кірмашах Беларусі, Літвы, Расіі, Германіі, Італіі і Скандынавіі. Звяры ж Каспяровічаў — дамасыды... Пры Пане Каханку дрэсіравалі да 10 мядзведзяў-самцоў і некалькі малпаў. У Каспяровічаў жывуць лісы, ваўкі, труссы, муфлон і трохгдовая мядзведзіца Белка ледзь не ў два цэнтнеры вагой. Адною толькі кашы з мясам з’ядае за дзень да 20 кілаграмаў, а груш і яблык — незлічона...

І апошняе адрозненне, цалкам зразумелае з пункта гледжання дыялектыкі развіцця чалавечай дабрыні: сваіх звяроў Каспяровічы набылі ў запарках Беларусі не дзеля ўласнага грашовага прыбытку, а з прычыны бязмежнай любові да жывёльнага свету. І любоў гэтая — узаемная. Менавіта яна з’яўляецца асноўнай навучальнай дысцыплінай у “звярыным універсітэце” вёскі Лубянка. Словам, смаргонскія традыцыі жывуць на гэтай зямлі і ўдасканальваюцца.

Белка нібыта сышла з гарадскога герба. Мажная, рухавая, абаяльная, але для нахабы-чужынца — пагрозлівая. Вось з гэтым “гербам” гарадскога неўміручага духу мы і вырашылі зрабіць вандроўку па Смаргоні і яе незабыўных ваколках. Белка пракаўтнула чарговую грушу, уздыгнула — і адмовілася. Маўляў, даруйце, даражэнькія, я Каспяровічаў ні на хвілю не кіну. Маўляў, куды я без іх, а яны без мяне? І — прапанавала зрабіць шпацыр па Смаргоншчыне з паўгадовым сынам Мішуткам, які атрымлівае “адукацыю” ў адным з маскоўскіх цыркаў і прыехаў днямі на гастролі ў мясцовы РДК. Ці ж маглі мы не пагадзіцца з касалапай мамай? Мішутка, у дарогу!

4.

овых улад, можна будзе казаць і пра пачатак работ. Сродкі — якіх, дарэчы, спатрэбіцца параўнальна няшмат, думаю, знойдуцца з розных крыніц. Ведаючы стаўленне да гэтага унікальнага месца міністра культуры краіны Паўла Латушкі, я ў гэтым нават не сумняваюся. Тым болей, у нас ёсць "час Ч": да 2015 года, калі свет будзе адзначаць 250-я ўгодкі з дня нараджэння Міхала Клеафаса, сядзіба павінна быць адраджана.

Уладзімір Шчасны заўсёды акцэнтаваў увагу на тым, што яшчэ да пачатку рэстаўрацыі трэба выразна ўсведамляць новае прызначэнне помніка архітэктуры. Залессе мае ператварыцца ў культурна-турыстычны цэнтр, які спалучыць і музей, і глядзельную залу, і гатэль з рэстаранам. І сапраўды, лепшага месца для яго не прыдумаеш. У плане геаграфічнага

ма рамёстваў. Праўда, людзей, гатовых ахвяравацца гэтай складанай, але і цікавай справе, сёння не так і шмат.

Паланез тут пакуль не гучыць

Яшчэ адна тэатрызаваная пляцоўка мае назву "Паўночныя Афіны". Магчыма, яе стваральнікам і ўдасца перадаць тую атмасферу, якая панавала ў Залессі часоў Агінскага. Цяпер гэтая вёска, на жаль, ужо не выклікае асацыяцыі з Афінамі.

Але экскурсія, якую правёў навуковы супрацоўнік Сяргей Верамейчык, здолела значна змяніць уражанні ад закінутай сядзібы, раскрыўшы ўсе яе цікавосткі, нябачныя для чалавека старонняга.

Міччанін Сяргей Верамейчык прыехаў сюды гадоў дваццаць таму. Разам з некалькімі энтузіястамі ён паставіў перад сабой амбітную мэту: адрадыць Паўночныя Афіны ў звычайнай вёсцы Залессе. Але сёння гэты энтузіязм ужо не сыходзе, бо лёс сядзібы пакуль не вырашаны.

— Пару гадзін таму абмяркоўвалі гэтую тэму з Уладзімірам Шчасным, — распавёў Аляксандр Вярсоцкі. — Вы ж ведаеце, што "наш чалавек у UNESCO" ставіцца да Залесся з асаблівай увагай.

Сядзіба, якая раней лічылася філіялам Дзяржаўнага музея гісторыі тэатральнай і музычнай культуры, у хуткім часе будзе перададзена на баланс муніцыпальных улад, — адпаведна дакументацыя ўжо рыхтуецца. Зразумела, што само гэтае рашэнне наўрад ці здатнае паўплываць на лёс "Паўночных Афінаў": аб'ект мае не рэгіянальнае, а, без пераборлівання, сусветнае значэнне.

— Па натуре я — асяржоны аптыміст, — менавіта з гэтых слоў пачаў гутарку на "залескую тэму" Уладзімір Шчасны. — І таму перакананы, што ў найбліжэйшы час справа зрушыцца. Праектная дакументацыя, патрэбная для рэстаўрацыі сядзібы, ужо падрыхтавана. А на пачатку наступнага года, калі завершыцца перадача комплексу на баланс мяс-

5.

На здымках:

1. Мечыслаў Гой;
2. Амфітэатр на Оксе;
3. Сяргей Верамейчык у родным Залессі;
4. Такую глыбу не пахісьнеш!
5. Віктар Легін ля генплана Смаргоні;
6. Сяргей Нагаеў і яго героі;
7. Пара жніва;
8. Абаранцы Кіналагічнага цэнтра;
9. Выхаванцы кіравання фермай.

6.

становішча вёсцы пашчасціла: праз яе праходзяць і шаша, і чыгунка, а непадалёк — мноства іншых, прывабных для вандробніка, месцаў, не перанасычаных аб'ектамі інфраструктуры.

7.

Але галоўная "разыначка" — усё ж, імідж "Паўночных Афінаў". Плануецца, што атмасферу часоў Агінскага здолеюць узняць акцэры ў вобразах тае пары.

Бетонныя сведкі вайны

Едучы дарогамі Смаргоншчыны, міжволі звяртаеш увагу на шэрыя і змрочныя збудаванні, што даволі часта трапляюцца на ўзбочыне. Толькі ў ваколіцах горада іх пад сорок. Гэта доты і дзоты часоў Першай сусветнай.

Першую сусветную называюць "забытай вайной". Але цяпер увага да гэтай гістарычнай падзеі ўзрастае. Неўзабаве ля Смаргоні мае паўстаць мемарыяльны комплекс. Наступны крок — прыцягненне тых турыстаў, якія цікавяцца дадзенай тэматыкай. Па словах начальніка аддзела

8.

фізкультуры, спорту і турызму райвыканкама Пятра Дзевяцця, маршрут, прысвечаны падзеям Першай сусветнай, ужо створаны. Цяпер засталася толькі прывесці да ладу ўсе яго пункты — тыя самыя фартыфікацыйныя пабудовы. А потым — забяспечыць маршрут належнай інфармацыйнай падтрымкай.

— Спадзяюся, што дотам, якія знаходзяцца на аб'язной дарозе, удасца надаць "турыстычны" выгляд ужо ў хуткім часе, — кажа Пётр Дзевяцень.

Падзеі вайны будуць належным чынам адлюстраваны і ў экспазіцыі музея. Яна яшчэ не адкрыта: папярэдне ў музейных залах павінны прайсці рамонтныя работы. Але ж і канцэпцыя, і экспанаты ўжо гатовы. Нават сёння зайшоўшы ў музей, можна за-

зірнуць у вакенца макета вежы Круўскага замка, на кожным з ярусаў якой дзевяцца нейкія цікавыя гістарычныя падзеі.

— Вакенцы ў ёй, дарэчы, павінны свяціцца. Над замкам у нас будзе зорнае неба, — распавяла дырэктар музея Марыя Майсевич. — А над Смаргонскім кірмашом — Калядная зорка!

Росквіт яшчэ наперадзе

У кабінце намесніка старшыні райвыканкама Віктара Легіна — генплан Смаргоні, створаны яшчэ ў 80-х. Тады меркавалася, што горад будзе імкліва развівацца, а яго насельніцтва неўзабаве дасягне ста тысяч. Але гістарычныя пературбацыі ўнеслі ў хаду падзей свае карэктывы...

Здавалася б, генплан гэты незваротна састарэў, і месца яму — хіба што ў архіве. Але ж кіраўніцтва раёна так не лічыць.

— Перакананы: росквіт Смаргоні — наперадзе, — кажа старшыня райвыкан-

9.

кама Мечыслаў Гой. — Таму і гэты план, магчыма, яшчэ спатрэбіцца.

Нібы ў пацвярджэнне ягоных слоў, праз нейкі час пабачылі з вакна машыны мноства будаўнічых кранаў: на ўскраіне горада паўстае новы мікрараён.

док "Асінаўшчызна". Яго насельніцтва за апошнія гады ўзрастае ўдвай!

Цэнтр Смаргоні — добрае пацвярджэнне гэтых слоў. Тут, на беразе Оксны, паўстала цэлая рэкрэацыйная зона: стадыён, парк, амфітэатр... Апошні аб'ект папраўдзе адметны з архітэктурнага пункта гледжання: сцэну і глядзельную залу падзяляе тонкая рачулка.

— Гэта ідэя нашага старшыні райвыканкама, — распавяла галоўны спецыяліст аддзела культуры Марыя Клуыша. — Пляцоўка працуе толькі першы сезон, але яна ўжо вельмі запатрабавана: імпрэзы тут ладзяцца літаральна кожныя выхадныя.

Здзівіліся той акалічнасці, што доступ у амфітэатр заўсёды адкрыты — трапіць туды можна ў любы час. З гэтага карыстаюцца маладыя бацькі, чые малечы робяць свае першыя крокі па вялікай сцэне. Ні смецця ні, тым болей, праяў вандалізму пабачыць там не давялося. Ніводнае з

п р ы г о ж ы х крэслаў не было зламана. Што й ні кажы — Еўропа!

1 кас-трычніка ў раёне мае адкрыцца яшчэ адна турыстычная адметнасць. Гутарка — пра унікальную ў м а ш т а б а х краіны малоч-

ную ферму, якую абслугоўвае... усяго восем чалавек. Ролю даярак выконваюць роботы, а сістэма кіравання фермай поўнацю аўтаматызавана.

Высокія тэхналогіі ў сельскай гаспадарцы?

— Усё адно мы да гэтага прыйдзем, раней ці пазней, — перакананы Мечыслаў Гой. — Бо ахвотных займацца нізкакваліфікаванай працай у сельскай гаспадарцы становіцца ўсё менш. А калі селянін будзе вызвалены ад бруднай працы, у яго з'явіцца час, каб схадзіць на канцэрт або ў бібліятэку.

10.

...Вось некалькі штрыхоў да партрэта Смаргоні сучаснай. Менавіта так будзе называцца яшчэ адна частка святочнай дзеі. Думаецца, яна арганічна дапасуецца да астатніх, гістарычных. Працэс стварэння смаргонскіх брэндаў працягваецца.

Ілля СВІРЫН, Юрый ІВАНОЎ (фота), нашы спецыяльныя карэспандэнты Мінск — Смаргонскі раён — Мінск

Колькі ж у небе зор?

Вышэйшай узнагародай на Міжнародным конкурсе "Мастацтва кнігі" краін — удзельніц СНД у Маскве адзначылі выдавецтва "Мастацкая літаратура" за кнігу "Напалеон Орда. Шлях да Бацькаўшчыны". Самая поўная беларускамоўная манаграфія пра кампазітара, піяніста і графіка была ўшанавана таксама і на аналагічным нацыянальным конкурсе ў намінацыі "За ўнёсак у захаванне духоўнай спадчыны".

Як распавёў галоўны рэдактар "Мастацкай літаратуры" Віктар Шніп, даследчык Леанід Нещарчук сабраў бібліяграфію пра Напалеона Орду, якая налічвае больш за 500 навуковых прац беларускіх і замежных аўтараў. Стварэнню бібліяграфіі ён прысвяціў больш як 15 гадоў, шукаючы творы Орды на радзіме і за мяжой. Іх фотакопіі змешчаны ў кнізе разам з даведкамі пра мясцовасць і гістарычныя падзеі, якія там адбыліся. Кніга выдадзена за сродкі фонду Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь па падтрымцы культу-

ры і мастацтва — пры падтрымцы міністэрстваў інфармацыі і культуры.

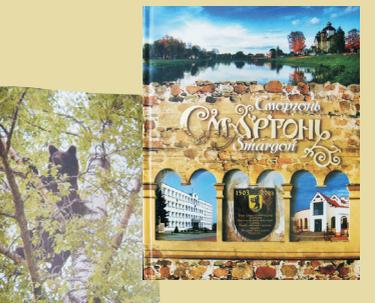
Па традыцыі, да Дня пісьменства ў серыі "Беларусь літаратурная" пабачыць свет кніга пра творцаў горада, дзе адбываецца святкаванне. Збор твораў "Смаргоншчыны літаратурнай" атрымаў назву "Колькі ў небе зор..." — па першым радку верша Аляксандра Шыдлоўскага. Ён змяшчае творы Францішка Багушэвіча, Міхала Клеафаса Агінскага, Адама Гурыновіча, братоў Станкевічаў і іншых майстроў слова і мастацтваў, якія паходзяць з гэтых мясцін. Таксама да свята прымеркавана факсімільнае выданне "Дудкі беларускай" Францішка Багушэвіча.

Аж да Аргенціны!

Ажно ў 12 намінацыях было адзначана выдавецтва "Беларусь" на Нацыянальным конкурсе "Мастацтва кнігі" па выніках мінулага года. Галоўны рэдактар установы Якаў Аляксейчык зазначыў, што адным з самых паспяхоўных выданняў стала "Белавежскае дзіва", прысвечанае 600-годдзю ўсталявання запаведнага рэжыму ў Белавежскай пушчы, якое перамагло ў намінацыі "Скарбы радзімы". Яна выйшла ў двух варыянтах: беларуска-англійскім і руска-англійскім. "І тыраж у 5000 экзэмпляраў вельмі добра разыходзіцца", — запэўнілі карэспандэнта "К".

А на Міжнароднай кніжнай выставе-кірмашы, якая днямі адбылася ў Кіеве, вялікай цікавасцю карысталася выданне "Повязь часоў. Беларускі ручнік".

Будзе прывабнай і пляцоўка "Беларусь" на Дні беларускага пісьменства ў Смаргоні. Дарэчы, якраз да яго выдадзены альбом, які асвятляе культуру, эканоміку, адукацыю рэгіёна. Падрыхта-

валіся ў выдавецтве і да іншага значнага мерапрыемства: хутка з'явіцца кніга, прысвечаная Кобрыну, дзе адбудуцца "Дажынкi-2009".

Што да творчых планаў, то яны ў работніку выдавецтва — адназначныя: неабходна знаходзіць і развіваць тое, што было забыта ці страчана. Адзін з накірункаў працы — вяртанне імёнаў дзевяці розных галін, што працавалі за мяжой. Напрыклад, плануецца выхад кнігі "Беларусы ў Маскве", якая распавядзе пра мастакоў, будаўнікоў і афарміцеляў з нашай краіны, што стваралі помнікі культуры і архітэктуры ў расійскай сталіцы. Магчыма, у гэтым годзе выйдзе "Беларусы ў Аргенціне".

Намеснік старшыні Пастаяннай камісіі Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь па ахове здароўя, фізічнай культуры, справах сям'і і моладзі Пётр ЮЖЫК таксама з'яўляецца ўраджэнцам Смаргонскай зямлі. Пятру Уладзіміравічу неаднойчы давялося спрычыніцца да правядзення Дзён беларускага пісьменства. І вось цяпер гэтае свята духоўнасці і культуры завітае на яго родную Смаргоншчыну. Дарэчы, балаціраваўся Пётр Южык ад Полацка — першай сталіцы свята і калыскі нашай духоўнасці.

Калі ўсё горад — на вуліцах!

— Пётр Уладзіміравіч, са свайго багатага досведу, што вы можаце адзначыць у якасці добрага і пазітыўнага п'яну, які свята Дня беларускага пісьменства прыносіць у малыя гарады?

— Безумоўна, дзякуючы гэтаму цудоўнаму свята вельмі шмат робіцца ў саміх гарадах: яны добраўпарадкаваныя, набываюць сучасны выгляд, развіваецца мясцовая інфраструктура. Але калі гаварыць непасрэдна пра сам Дзень беларускага пісьменства, адна з найважнейшых яго рыс заключаецца ў тым, што ён стымулюе і істотна пашырае поле, дзе гучыць наша родная беларуская мова. І гэта цудоўна, што, удасканальваючыся і развіваючыся, з пункта гледжання сваёй канцэпцыі і ўнутранага насычэння, Дзень пісьменства сведчыць: такі важны складнік нацыянальнай культуры і духоўнасці, як мова, існуе і прыцягвае да сябе ўсё большыя шэрагі людзей. У тым ліку і дзякуючы яму. І гэта — узор клопату дзяржаўнага ўзроўню пра тое, каб наша мова і культура шанаваліся і не забываліся. Паводле ўласнага досведу правядзення Дзён пісьменства на Віцебшчыне магу сказаць: у гэтыя дні літаральна ўсё горад — на вуліцах, шмат моладзі, дзяцей, для якіх свята — яшчэ адзін нефармальны, нязмушаны ўрок любові не толькі да роднага слова, але і да сваёй культуры, да Бацькаўшчыны.

Яшчэ такія свята даюць вельмі важны плён і ў наступным: гасці, што з'язджаюцца на Дні пісьменства, з задавальненнем знаёмяцца з тым ці іншым рэгіёнам больш блізка, і такія стасункі даволі часта маюць свой далейшы працяг — ужо ў выглядзе сумесных праектаў, акцый, мерапрыемстваў, прычым не толькі ў галіне культуры.

— У святле актыўнага іміджавага прадстаўлення нашай краіны на міжнароднай арэне падобныя свята спрыяюць таму, што замежныя гасці, прыязджаючы на Беларусь, ужо ведаюць: ёсць не толькі Мінск, Віцебск, Брэст ды яшчэ некалькі абласных гарадоў, а на гэтай зямлі маецца шмат цікавых рэгіёнаў, дзе спрадвечу і да нашых дзён развіваецца культурная дамінанта нашай краіны.

— Цалкам згодны з вамі, і лічу вельмі правільнай ідэю перадачы гэтай святочнай эстафеты па гарадах — у нас жа так шмат знакавых месцаў, дзе ў свой час былі цэнтры беларускай культуры, духоўнасці, і дзе гэтая культура фарміравалася, дзе тварылі як выбітныя асобы з далёкай гісторыі, так і людзі з нядаўняга мінулага нашай краіны!

Сцежка праз фальварак

— Дарэчы, не беручы пад увагу традыцыйныя “брэнды” кшталту абаранкаў і “Мядзведжай акадэміі”, што грэе вашу душу, калі гаворка заходзіць пра малую радзіму — Смаргоншчыну?

Слова земляка

— Заўсёды і ва ўсе часы кожная мясціна была адметная сваімі людзьмі, гэта яны стваралі і ствараюць культуру таго ці іншага рэгіёна. На Смаргоншчыне гэта такія знакавыя постаці, як Францішак Багушэвіч, Міхал Клеафас Агінскі. Але поруч з імі — і нашы сучаснікі. Не магу не згадаць цёплым словам Соф'ю Іванаўну Лазар — былую загадчыцу аддзела культуры, якая больш за 20 гадоў прапрацавала на гэтай пасадзе. Пра Соф'ю Іванаўну жартавалі, што яе трэба не падганяць у рабоце, а, наадварот, стрымліваць: столькі ў яе было цікавых ідэй і задум! З паэтаў-сучаснікаў магу назваць таго ж Мар'яна Дуксу. Яшчэ, з майго пакалення, — цудоўны скульптар, архітэктар Уладзімір Церабун, аўтар кампазіцыі “Дальва” і шэрагу іншых, Пасол па асобых даручэннях UNESCO Уладзімір Шчасны — мя з ім нават у адным ансамблі танцавалі, з таго часу і падтрымліваем добрыя адносіны.

— Што гэта быў за калектыў?

— Ансамбль песні і танца імя Агінскага — калектыў, які, магу сказаць без перабольшвання, меў у свой час шырокі розгалас сярод аматарскіх калектываў. Магу шмат чаго расказаць пра яго, улічваючы, што спачатку я танцаваў у гэтым ансам-

Андрэй СПІРЫЯНА

Безумоўна, адной з самых значных падзей будзе адкрыццё помніка Францішаку Багушэвічу: не так часта ў нас у рэгіёнах паўстаюць помнікі сваім, мясцовым, выбітным асобам. У гэтым плане Полацк можа быць добрым узорам для пераймання: там справа пастаўлена на добрым узроўні, і помнікаў мясцовым гістарычным дзеячам, бадай, больш, чым у якім іншым рэгіёне рэспублікі. Вось цяпер рыхтуецца помнік дойлідзе Іаану. Але ж і ў іншых рэгіёнах людзі павінны ведаць сваіх мясцовых герояў.

Яшчэ адна важная для Смаргоні падзея — аднаўленне царквы. Я добра памятаю, як разбуралі старую царкву. Потым, праз пэўны час, я пачалі адбудоваць. Прайшло з таго часу аж 25 гадоў, але ж нарэшце яна паўстала зноў! Добра, што пачалі думаць, разумець, што і ў гэтым — таксама духоўны паратунак нацыі: каб чалавек мог пайсці ў царкву, касцёл, на канцэрт добрай класічнай музыкі — туды, дзе душой будзе расці.

— Што ў гэтыя святочныя дні вы жахалі б роднай Смаргоншчыне?

— Смаргонская зямля вельмі багатая на гістарычныя падзеі, ды і сёння там надзея ідуць справы, у тым ліку і ў эканоміцы. І гэта ўсё — дзякуючы людзям: пакаленні змяняліся, і кожнае пакінула нешта для Смаргоні. Зрэшты, не толькі для яе, але і

“Дзе расцеш душой”

блі, а потым спяваў. Мы пабывалі з канцэртамі ў Чэхаславакіі, Германіі, Прыбалтыцы, выступалі на крамлёўскай сцэне. Былі ўдзельнікамі мерапрыемства, дзе Леанід Брэжнёў уручаў Мінску “Залатую Зорку” горада-героя. Тады з намі працавалі цудоўныя кампазітары Станіслаў Паплаўскі і харэограф Іван Хвораст. Дзе, у якім яшчэ раёне можна было знайсці шаснаццаць танцавальных пар маладых хлопцаў і дзяўчат, якіх не трэба было сілком заганняць на сцэну: самі хацелі, і нават свая канкурэнцыя была?! І праграмы ў нас выбудоўваліся практычна цалкам на гістарычным матэрыяле: магу і зараз напець мелодыі такіх танцаў, як “Смаргонскія абаранкі”, “Смаргонская кадрыля”, “Мядзведжая акадэмія”... Калі мы выступалі ў Варшаве на галоўнай сцэне Опернага тэатра, аж 15 разоў паўтаралі “на біс” наш Паланез: апладысмантаў было мора! З замілаваннем узгадваю тэа часы, гледзячы на старыя фотаздымкі...

— Сёння ў пэўных колах сталі моднымі спрэчкамі пра тое, “чыімі” з'яўляюцца тыя ці іншыя дзеячы культуры, у прыватнасці, той жа Міхал Клеафас Агінскі...

— Зусім нядаўна, на пачатку жніўня, Ала Шыцікава, старшыня сельскага Савета ў маім родным Залессі, арганізавала сустрэчу землякоў, якія некалі тут жылі. І такое свята ў фальварку Агінскага атрымалася! Душой дакрануўся да чагосьці роднага. Толькі маіх аднакласнікаў прыехала з розных гарадоў сем чалавек! І мы стварылі з мясцовых жыхароў і нашых землякоў аргкамітэт, звярнуліся да ўсіх ураджэнцаў Залесся: маўляў, давайце разам возьмемся ратаваць

сцяжбу Агінскага! Дакументацыя ёсць, яна прайшла ўсю неабходную экспертызу, цяпер справа толькі за сродкамі. Першае пасяджэнне плануем правесці на пачатку верасня, літаральна пасля Дня пісьменства.

Хтосьці можа сказаць: ну што гэта за месца такое — Залессе? Звычайная вёска! Але ж на гэтае свята прыехалі валожынскія, маладзечанскія, полацкія самадзейныя артысты, я ўжо не кажу пра мясцовых. Тут сустрэліся пакаленні! Я ніколі не думаў, што мой зямляк, палкоўнік, складае такія цудоўныя вершы! Ён такія пранікнёныя радкі напісаў пра Залессе, Агінскага! А Франц Шчурыўскі: хто б падумаў, што мясцовы ўрач, у якога і так хапае клопатаў, будзе неабыякавы да адраджэння сцяжбы? А ён жа так апантана ўключыўся ў гэтую справу! І я заўсёды пачуваў і пачуваю сябе жыхаром Залесся. Тут я нарадзіўся, хадзіў у школу сцежкаю акурат праз фальварак Агінскага. І я сюды абавязкова вярнуся! Неўзабаве заканчваю будаўніцтва дома, і дажываць свае гады абавязкова прыеду на сваю радзіму: там мае продкі пахаваны, там — мае карані. Любоў да сваёй зямлі, да таго месца, дзе ты нарадзіўся, — гэта таксама адзін з вялікіх складнікаў культуры і нашай духоўнасці.

Падзея для Смаргоні

— Што цікавага асабіста для сябе вы адзначылі ў праграме Дня беларускага пісьменства?

— На мой погляд, уся праграма заслугоўвае вялікай увагі з пункта гледжання свайго зместу. І ў гэтым плане не магу не адзначыць той вялікай карпатлівай работы, якую праводзіць Міністэрства інфармацыі.

для ўсёй беларускай культуры. І я хацеў бы, каб такія людзі як можна часцей нараджаліся, каб пасля іх смаргонская зямля станавілася яшчэ больш вядомай не толькі на Беларусі, але і ў сусветнай культуры.

Я хацеў бы жахацца, каб войны ніколі не закралі гэтую зямлю. У час Першай сусветнай вайны — лінія фронту праходзіла роўна праз горад. Некалі я натрапіў на газету 1915 года, якую захоўваю да гэтага часу. У ёй — матэрыял тых часоў са здымкамі, на якім — мёртвы горад, галодныя сабакі, салдат з вінтоўкай, акопы, разбітыя дамы, і высноўа: горад знішчаны і не падлягае аднаўленню. Хачу, каб мая зямля гэтага больш ніколі не бачыла.

Хачу, каб людзі жылі і надалей у згодзе паміж сабой, каб не было аніякіх міжнацыянальных і міжканфесійных канфліктаў. Зрэшты, Смаргоншчына ў гэтым плане — цудоўны прыклад таго, як мірна на адной зямлі могуць суіснаваць людзі: так склалася, што раён амаль напалову падзяліла рака, на правым беразе якой жыў пераважна каталікі, на левым — праваслаўныя.

Камусьці гэта можа падацца трывіяльным, але яшчэ хачу жахацца ўсім здароўя. Бо калі яго няма, не цікава ўжо нічога. Хачу, каб мы бераглі яго, зберагаючы і ўмацоўваючы такім чынам нашу нацыю. І моладзі жахаюцца: каб пабудавалі дом, пасадзілі сад і вырастцілі сына, а калі траіх — яшчэ лепш. Каб маладыя пакаленні цанілі тое, што напрацавала гісторыя, іх продкі.

Гутарыла Таццяна КОМАНОВА

Смаргонскі шпацыр з мядзведзем

Па вуліцах Крэўскай, Дворнай, Скамарошняй

ёмлілі мядзведзяна з “Завадатарам”. Убачыўшы прыгажунь у цыганскіх строях, сын Белкі, адчуўшы ток смаргонскіх генаў, пачаў танчыць пад бубен.

“Завадатар” — народны тэатр гульні пры мясцовым РМЦНТ. Гадоў з 15 таму прыдумала яго сённяшні галоўны спецыяліст аддзела культуры Марыя Клуйша. І прыдумала не толькі дзеля гульні: “Завадатар” інфармуе, выучыць і прапагандуе. Гэтая метадычна-творчая рухомая лабараторыя, якая аздобіць любое мерапрыемства, дапаможа любому культасветнаму фарміраванню.

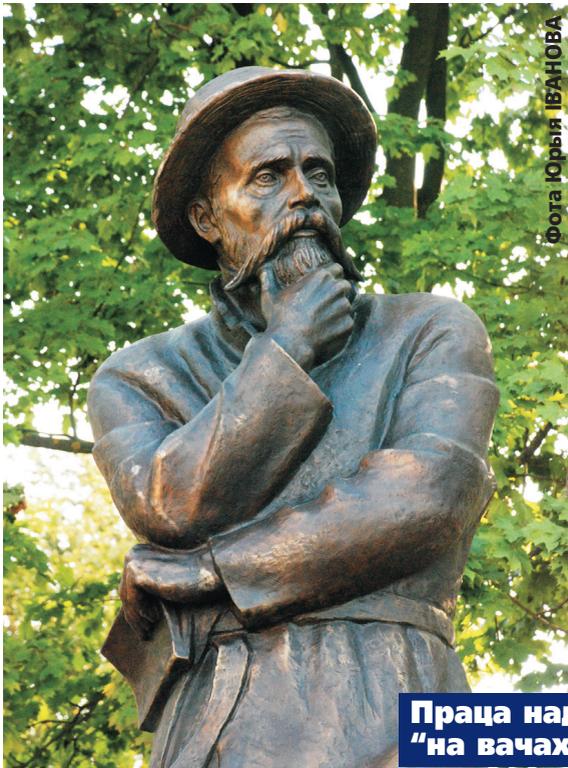
Як распавядае кіраўнік тэатра Вольга Грышан, у рэпертуары калектыву — больш за 30 гульні-пэраграм. Сярод “дзейных асоб” тэатра — дырэктар РМЦНТ Алена Драмлюк, метадысты ўстановы Галіна Крацянок і Наталля Плоніш. На праграму “Завадатара” з назвай “Як смаргонскія дзяўчаты прыехалі ў сваты” збіраюцца ўсе хлопцы раёна. Што і казаць, нават

“непаўналетні” Мішутка хадзіў за прыгажуньнямі, як за мёдам. Спалучэнне “фальклор, прыгажосць, талент” — сіла наймагутнейшая. Дый з фінансавымі справамі ў “Завадатара” ўсё як мае быць. За 7 месяцаў на аказанні платных паслуг тэатр зарабіў амаль 7 мільянаў.

Прайшліся мы па вуліцах, якія называліся колісь Крэўская, Дворная, Касцельная, Віленская. А на былой Скамарошняй (цяпер — Танкістаў) Мішутка зноў у скокі пусціўся. Маўляў, на такой вуліцы — ды без танцаў?! Справа ў тым, што ёсць у “Завадатара” праграма “Падарожжа па вуліцах Смаргоншчыны”. І менавіта на Скамарошняй разгортваецца асноўная дзея: “Цябе звядзе тут ляс з мядзведзем нос у нос”... А дрэўцоўшчык Мішуткі масквіч Аляксей Прываліхін, паглядаючы на рухавых гнуткіх “завадатарах”, час ад часу чухаў патыліцу: “Мо ў Смаргоні на век застацца?”

“Завадатар” са сваім “мядзведзікам”.

Фота Юрыя ІВАНОВА

апрацоўка агнямётам, а таксама чыстка пяском. Усе гэтыя работы арганізавалі так, каб ужо першага верасня можна было везці валун у Сморгонь.

Каля "ліцейкі"

Наступны прыпынак нашага падарожжа — пасёлак Сосны, дзе знаходзіцца ліцейны ўчастак скульптурнага камбіната. Менавіта тут збіралі бронзавыя часткі скульптуры і рабілі з яе адзінае цэлае.

Праца над помнікам класіку завяршылася "на вачах" карэспандэнтаў "К"

мі, якія змацоўваюць канструкцыю.

20 гадоў для рэалізацыі задумы

Тут жа, каля рабочых, стаяў і народны мастак Беларусі Леў Гумілеўскі. Майстар назіраў за працэсам працы над скульптурай. Натуральна, папрасілі расказаць пра гісторыю стварэння помніка "народнаму адвакату Мацею Бурачку".

— Галоўнай ідэяй стварэння помніка класіку беларускай літаратуры для нас з майм сынам скульптарам Сяргеем Гумілеўскім і архітэктарам Яўгенам Мядзько, — сказаў Леў Мікалаевіч, — сталі словы Францішка Багушэвіча, якія ён напісаў у сваёй прадмове да зборніка "Дудка беларуская": "Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі!". Менавіта таму Багушэвіч, апрануты ў беларускую світку, стаіць задумнены і ўзіраецца ў будучыню сваёй Радзімы, бо ведае: калі няма мо-

Адметнасць выдавецтва "Беларуская энцыклапедыя" імя П.Броўкі ў тым, што найбольшую ўвагу яно надае тэматыцы, прысвечанай Году роднай зямлі. Ужо пасля падвядзення вынікаў конкурсу "Мастацтва кнігі-2009", дзе дзве кнігі калектыву ўзялі дыпламы I ступені ("Чалавек з легенды" і "Чароўны свет. 3 беларускіх міфаў, паданняў і казак"), быў створаны ўнікальны фотаальбом-энцыклапедыя.

33 x 33: фармат энцыклапедыі

Дырэктар выдавецтва Таццяна Бялова кажа, што "Зямля сілы. Белавежская пушча" аб'ядноўвае пейзажныя фоталіюстрацыі, творы лепшых паэтаў, мастакоў, майстроў габелена, якія прысвечаны Пушчы. Урыўкі з вершаў Гусоўскага надрукаваны тут на беларускай, рускай і лацінскай мовах. Мастак Сяргей Волкаў стварыў эксклюзіўныя малюнкi. Кніга выйшла ў нестандартным для нашай краіны фармаце: 33 на 33 сантыметры. Яе можна будзе пабачыць на Дні беларускага пісьменства.

Таксама выдавецтва прадставіць "Энцыклапедыю Перамогі. Беларусь — Масква". Яна прымеркавана да 65-годдзя вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў, 65-годдзя Перамогі і 75-годдзя заснавання звання "Герой Савецкага Саюза". Створана кніга сумесна з Урадам Масквы.

Напрыканцы года выйдзе першая частка шматтомнага выдання "Культура Беларусі", якое ўключыць звесткі, пачынаючы з сёвай старажытнасці.

След у след за... Багушэвічам

вы — няма народа. Мы зробім на пастаменце зрэз, дзе будуць напісаны гэтыя словы.

Па словах Льва Гумілеўскага, задума стварыць такі помнік узнікла ў іх з сынам даўно. Метровая мадэль помніка была зроблена яшчэ дваццаць гадоў таму і ўвесь гэты час прастаяла ў майстэрні мастакоў. Яшчэ за савецкім часам бацькам і сынам быў выйграны конкурс на скульптуру Багушэвіча. Але за часам перабудовы на рэалізацыю задуманага не было грошай.

Толькі сёлета, калі Гумілеўскія звярнуліся з прапановай аб усталяванні помніка Францішку Багушэвічу да раённых

улад Сморгоні, справа зрушылася з мёртвай кропкі: грошы на помнік выдаткавалі і раённы, і абласны бюджэты.

— У Сморгоні вельмі ўдзячыліся, што ў нас захавалася мадэль у гліне. Яе павялічылі ў 5,6 раза — і помнік, нарэшце, зрабіўся рэальнасцю.

Але пад час нашай размовы ліцейшчыкі ўжо паспелі загрузіць скульптуру ў машыну, каб везці яе на ўчастак камянапрацоўкі. Туды ж паехаў і Леў Мікалаевіч, каб прасачыць за працай рабочых. Нам засталася толькі пажадаць прыемных уражанняў сморгонцам, якія ўжо заўтра пабачаць помнік у гарадскім парку.

**Юрыя ЧАРНЯКЕВІЧ
Фота Андрэя СПРЫНЧАНА**

P.S. Нам пашанцавала. Увечары 1 верасня ў Сморгоні нашы спецыяльныя карэспандэнты сталі сведкамі ўстаноўкі помніка Францішку Багушэвічу. Сярод рабочых засяроджана віравалі скульптары Леў і Сяргей Гумілеўскія. Яно і не дзіва. І вось сярод лістоты гарадскога парку ўзнікла бронзавая постаць Паэта, якая імгненна замацавала вакол сябе ландшафт. Так канцэнтруецца зала, калі на сцэне з'яўляецца Трыбун!..

Як вядома, адным з галоўных мерапрыемстваў на Дні беларускага пісьменства ў Сморгоні стане адкрыццё помніка класіку беларускай літаратуры Францішку Багушэвічу. А дзе ж выраблялі гэты твор манументалістыкі, хто кіраваў гэтай работай, калі і ў каго ўзнікла задума стварыць знакавую для Беларусі скульптуру?

На першае пытанне знайсці адказ было даволі проста: помнік Францішку Багушэвічу вырабляўся на унітарным прадпрыемстве "Скульптурны камбінат". Па словах ягонага дырэктара Таццяны Івановай, на момант нашай размовы ў панядзелак скульптура знаходзілася ў разабраным выглядзе. І, каб убачыць вытворчы працэс, трэба было ехаць у два розныя месцы: бронзавыя часткі помніка манціраваліся на ліцейным участку ў пасёлку Сосны, а камень для скульптуры знаходзіўся на ўчастку камянапрацоўкі ў Мінску.

Калі пад'язджалі да "ліцейкі", як называюць свой участак рабочыя, мы пабачылі людзей, якія, падвесіўшы бронзавы помнік на тросах, абмазвалі яго воскам.

— Мы ўжо, як бачыце, заканчваем работу, пакрываем скульптуру воскам, — расказаў мне плавільшчык і адначасова брыгадзір ліцейшчыкаў Уладзімір Ражко. — Усяго ў нашай камандзе чатыры чалавекі: зваршчык Анатоль Варавя, фармоўшчыкі Вадзім Кунцэвіч, Аляксандр Макаравіч і я.

Па словах рабочых, усе працу над скульптурай завяршылі за 17 дзён, працавалі звышурочна. Звычайна ж такая работа робіцца цэлы месяц брыгадай з 6 чалавек! Але хутка — не значыць дрэнна. Зроблена сумленна і якасна.

Тое, што стараліся ліцейшчыкі, не выклікае сумненняў. Пераканаліся ў гэтым на свае вочы. Швоў у тых месцах, дзе зваршчык "сшываў" часткі скульптуры, не бачна зусім. І ўвогуле: помнік выглядае так, быццам адліты з бронзы адразу цалкам. Толькі ўнутры скульптуры можна пакуль пабачыць венты з гайка-

Сморгонскі шпацыр з мядзведзем

У Дні беларускага пісьменства будуць задзейнічаны лепшыя культасветныя сілы раёна. А яны — немалыя. Больш за 90 працэнтаў работнікаў клубных, бібліятэчных, музейных, навуковых устаноў культуры маюць спецыяльную адукацыю. На Сморгоншчыне дзейнічае больш за дваццаць народных і ўзорных самадзейных калектываў. Кожны з іх — унікальны. У 1948 годзе быў створаны цымбальны аркестр, які носіць цяпер імя заслужанага дзеяча культуры Беларусі Аляксандра Дзяржэ. З 1964-га пры РДК дзейнічае ансамбль песні і танца імя Міхала Клеафаса Агінскага. 60 гадоў — жаночаму фальклорнаму калектыву Шутаўіцкага сельскага дома культуры. Аўтэнтыч-

Пра нашчадкаў музыкантаў і паэтаў

У Сморгонскай цэнтральнай бібліятэцы Мішутка літаральна зарыўся ў кнігі: надта ўжо вабіў пах свежай друкарскай фарбы! Па словах дырэктара ЦБС Таццяны Арловіч, літаральна днямі Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь даслала ў сталіцу чарговага Дня беларускага пісьменства падарунак: некалькі тысяч асобнікаў мастацкай, навукова-метадычнай, даведчанай і іншай літаратуры, выпушчанай самымі рознымі беларускімі выдавецтвамі. Вось гэты падарунак, прызначаны для бібліятэкі раёна, і прывабіў медзведзя. Прагледзеў ён кніжку "Тры мядзведзі", пагмыкаў, згадаў пра нешта кштальту "Хто з'еў маю кашу?" і рушыў у аддзел культуры. Мы — следам.

Таццяна Ражавя.

Таццяна Ражавя, начальнік мясцовага аддзела культуры, Мішутку спадабалася надзвычайна. Пачаставала яна нашага касалапага згушонкай — разамлеў мядзведзік ад шчасця і заснуў у дэндралагічным парку ля драўлянай мядзведжай выявы, што, відаць, нагадала яму родную Белку. А Таццяна Мар'янаўна распавяла васьм пра што...

ным беларускім мастацтвам займаюцца і фальклорны ансамбль "Валэйчанка" і дзіцячы тэатр народнай песні "Кропелькі" Валэйкавіцкага дома фальклору. Залескі дом культуры славіцца тэатрам лялек "Батлейка", а Жодзішкаўскі ДК — фальклорным гуртом песні і танца "Вечарынка". Пра ўзорныя і народныя калектывы Сморгонскай дзіцячай школы мастацтваў імя М.К. Агінскага — гаворка асобная. А ёсць жа яшчэ і самадзейныя творчыя калектывы ведамасных устаноў культуры!

Дзякуючы Дабрачыннымаму фонду “Любчанскі замак” вось ужо сёмы год кожны ахвотны можа ўпісаць новую старонку ў гісторыю унікальнага помніка нашай спадчыны. Упісаць інтаральна ўласнай рукой, узброенай будаўнічым інструментам. Замак адраджаецца высылкамі грамадскасці, і прафесійныя будаўнікі ў гэтых рэстаўрацыйных работах бадай не задзейнічаны.

Штогадовы летнік у Любчы, што на Наваградчыне Гродзенскай вобласці, ужо стаў папулярным мерапрыемствам сярод неабыхавай да гістарычнай спадчыны моладзі. А сёлета, хочацца верыць, была распачата і новая традыцыя: 9 жніўня ў Любчы выехалі кіраўніцтва і супрацоўнікі прадпрыемства “КЕМА”, каб уласнаручна спрычыніцца да аднаўлення замка. Своеасаблівы суботнік быў прымержаваны да прафесійнага свята — Дня будаўніка.

— Спадзяюся, што арыгінальная акцыя калектыву “КЕМА” займее сваіх паслядоўнікаў, — кажа дырэктар Дабрачыннага фонду “Любчанскі замак” Іван Пячынскі.

Работнікі прадпрыемства прыехалі ў Любчы не з пустымі рукамі: яны прывезлі з сабой будаўнічыя матэрыялы ўласнай вытворчасці, здатныя абараніць мury замка ад згубнага ўздзеяння вільгаці.

— Нават неспецыялісты ведаюць, што вада, якая пранікае з зямлі ў падмуркі і сцены старых будынкаў — гэта асноўны іх вораг, — распавядае намеснік дырэктара прадпрыемства “КЕМА” Яўген Пятровіч. — У нашых кліматычных умовах гэтая праблема асабліва актуальная. Згадайце мінулыя зімы: сёння — адліга, заўтра — замаразкі...

— Усё, як у вядомай прымаўцы: “Вада камень точыць”?

— Менавіта так. Вада замярзае і адтайвае ўнутры сцен і аздабленчых слаёў дзсяткі разоў за сезон, і гэтыя працэсы здатныя разбурыць нават самыя трывалыя матэрыялы.

— Гучыць песімістычна. Але, можа, ёсць нейкі “сакрэт”, здатны засцерагчы помнік архітэктуры ад неспадзяванага надвор’я ды ўсіх іншых руйнавальных фактараў? Або нават “вылечыць” старыя мury ад той шкоды, якая ім была раней нанесена?

— Вырашыць такія розныя і складаныя пра-

блемы, як капілярны падсос, пранікненне грунтовых вод, павышаная вільготнасць мураў будынка, з дапамогай аднаго тэхналагічнага “сакрэту” немагчыма. Тут патрэбны цэлы комплекс мер: гэта сістэмы вертыкальнай і гарызантальнай гідраізаляцыі і звязаная з імі сістэма саніруючых высушальных тынковок, наладжванне дрэнажных, водаадводных і вентыляцыйных канструкцый.

Вытворчасць матэрыялаў для рэстаўрацыі і гідраізаляцыі будаўнічых канструкцый — адзін з найважнейшых напрамкаў дзейнасці прадпрыемства. “КЕМА” спецыялізуецца на ім не год і не два, а больш як паўстагоддзя.

— Сёння розных матэрыялаў на рынку мноства. Беларускім рэстаўратарам даступны любыя навінкі айчынных і замежных вытворцаў. Але куды складанейшая справа з іх эфектыўным і правільным выкарыстаннем...

— Справядлівая заўвага! Менавіта таму мы прыходзім на аб’ект разам з праекціроўшчыкамі і будаўнікамі, абмяркоўваем наўняныя праблемы, шукаем самыя аптымальныя шляхі іх вырашэння. Потым рыхтуем пісьмовыя рэкамендацыі па правядзенні работ. Натуральна, яны даюцца з улікам аб’ёму фінансавання аб’екта. Прынцып, якім мы кіруемся, — не даражэйшы, а эфектыўнейшы. Кожны аб’ект для нас — гэта задача, што патрабуе індывідуальнага падыходу.

— Непасрэдныя выканаўцы работ на помніках спадчыны — гэта, як правіла, звычайныя будаўнікі, якія не маюць вялікай практыкі ў галіне рэстаўрацыі. Ці лёгка ім за сабойчыце вашы матэрыялы?

— Адзін з галоўных фактараў поспеху — строгае захоўванне тэхналогіі прымянення матэрыялаў. І таму мы імкнёмся адсочваць увесь гэты працэс. Супрацоўнікі нашага прадпрыемства ажыццяўляюць пастаянны кантроль за выкананнем работ на аб’ектах, праводзяць навучанне і кансультацыі будаўнікоў.

Як сведчыць досвед, звычайнае прымяненне нашых матэрыялаў не патрабуе спецыяльнай падрыхтоўкі — толькі належнага выканання рэкамендацый. Добры прыклад — той жа Любчанскі замак. Студэнты-добраахвотнікі цалкам спраўляюцца!

— Даўгавечнасць будаўнічага матэрыяла залежыць таксама і ад яго трываласці. Ці не саступаюць у гэтым плане рэстаўрацыйныя сумесі сучасным цэментным тынкаўкам?

— Нашы матэрыялы ствараліся спецыяльна для рэстаўрацыі будынкаў, што паўсталі яшчэ ў нашым стагоддзі, так і ў тых часах, калі цэмент яшчэ быў невядомы. Прынцып “Не нашкодзь” з’яўляецца асноўным пры распрацоўцы матэрыялаў для рэстаўрацыі помнікаў архітэктуры. Таму нават самыя воданепранікальныя гідраізаляцыйныя саставы маюць дастатковую паранікальнасць. Не кажучы ўжо пра саніруючы тынкоўкі, якія па гэтым паказчыку ідэнтычныя вапнавым. Яны распрацаваны такім чынам, каб, прапускаючы праз сябе водныя пары, пакідаць у сябе назапашаны будынкам солі, дазваляючы тым самым пазбегнуць салявых высылаў на фасадзе. Абязводжаныя солі, знаходзячыся ўнутры канструкцыі, не разбураюць яе.

Дарчы, яшчэ адзін важны фактар. Структура саніруючай тынкоўкі дазваляе зрабіць яе слой мінімальнай таўшчыні — ад 20 мм. І тым самым — аднавіць аблічча помніка без змен. Але тут важна адзначыць і тое, што эфектыўнасць і “даўгавечнасць” такіх тынковок цалкам залежыць ад надзейнасці гідраізаляцыйнай сістэмы. Паўтаруся: праблема трэба вырашаць комплексна.

— Рэстаўрацыя прадугледжвае калі не аднаўленне тэхналогіі, якія прымяняліся пры стварэнні помніка архітэктуры, дык, прынамсі, пошук іх блізкіх адпаведнікаў...

— Безумоўна, нельга казаць пра тое, што нашы матэрыялы ідэнтычныя тым, якія выкарыстоўваліся доўгімі XVI або нават XIX стагоддзямі. Але яны блізкія паводле сваіх фізічных і хімічных уласцівасцей. Больш за тое: іх прымяненне апраўдана тымі праблемамі, якія мусіць вырашаць рэстаўратар.

Ужыванне чыста вапнавай тынкоўкі ў сучасным будаўнічым працэсе нават уявіць немагчыма: гэта і звышскладана, і нават небяспечна (асабліва калі казаць пра гашэнне вапны). Да таго ж, старыя будынкi паспелі ўжо ладна “асесці”, змяніўшы сваё становішча адносна грунту. Прымяненне вапнавай тынкоўкі ў цока-

льным слоі аб’ектаў, падвержаных капілярнаму падсосу, прывядзе да таго, што будынак у самым хуткім часе “размарозіцца”, і давядзецца рабіць усё нанова. Тым болей, дакладна аднавіць аўтэнтычныя сумесі можна не заўсёды.

Таму прафесійныя рэстаўратары з усёй Еўропы рэкамендуюць прымяненне менавіта сучасных матэрыялаў, якія, аднак, валодаюць адмысловымі ўласцівасцямі. Дарчы, і спецыялісты з інстытута “Праектрэстаўрацыя” прапануюць тынкоўку “КЕМА” як адзін з варыянтаў для выкарыстання пад час рэстаўрацыйных работ.

— Але ж тут чарговы раз узнікае “пытанне цаны”. Ці даступная ваша прадукцыя ў тым выпадку, калі бюджэт рэстаўрацыйных работ не надта вялікі?

— Параўнаўшы розныя прапановы на рынку, можна прыйсці да высновы, што наша саніруючая тынкоўка — мабыць, самая танная. І гэтаму ёсць сваё тлумачэнне. Нягледзячы на тое, што “КЕМА” мае статус замежнага прадпрыемства, мы ўсё ж лічым за гонар называць сябе беларускім вытворцам. Тэхналогія мы выкарыстоўваем еўрапейскія, але ж уваасабляем іх у жыццё на радзіме. Вядома, гэта тычыцца толькі тых матэрыялаў, для якіх у нашай краіне ёсць сыравінная база. Па вялікім рахунку, “КЕМА” — гэта вялізны кар’ер кварцавага пяску, які знаходзіцца ў Славеніі. Беларусі з такімі карыснымі выкапнямі, на жаль, не пашчасціла.

Сёння лінейка матэрыялаў “КЕМА”, што выпускаюцца ў нашай краіне, няспынна пашыраецца. Мы шукаем сыравінную базу і стараемся з дапамогай нашых славенскіх калег прыстасаваць тую сыравіну, якая ёсць у нашым распараджэнні. Натуральна, асноўны крытэры — гэта якасць вырабаў.

Цэны на прадукцыю “КЕМА”, зробленую ў Славеніі, параўнальна нізкія. А са з’яўленнем айчынных яе аналагаў яны стануць даступнымі нават самаму эканамнаму пакупніку. Зрэшты, і беражлівы павінен разумець простую ісціну: за якасны прадукт і цана павінна быць справядлівай.

— Магчыма, у Еўропе сітуацыя іншая, але ж у нас слова “КЕМА” яшчэ не стала раскручаным брэндам. Таму хацелася б пачуць пару слоў і пра гісторыю гэтай гандлёвай маркі.

— Славенская фірма “КЕМА” з’явілася на рынку яшчэ ў 1954 годзе. І ад самага пачатку яна спецыялізуецца менавіта на будаўнічых матэрыялах, прызначаных для рэстаўрацыі. Вось і пытанне гідраізаляцыі і санацыі, якое мы сёння абмяркоўвалі, гэтае прадпрыемства вырашае ўжо больш за паўстагоддзя. Пра вынікі красамоўна сведчаць многія адрэстаўраваныя аб’екты спадчыны, якія цешаць вока турыстаў у Славеніі, Чэхіі, Аўстрыі... На Беларусі гэты брэнд прадстаўлены толькі з

2007 года, і таму бліскучымі дасягненнямі нам хваляцца, вядома, яшчэ зарана. Аднак ужо сёння можна адзначыць паспяховы ўдзел фірмы “КЕМА” ў рэстаўрацыі Магілёўскага ляльчнага тэатра, а таксама помнікаў архітэктуры ў Гродне, Гомелі, Кобрыне.

Мы ўсведамляем, што рэстаўрацыйныя работы — не столькі бізнес, колькі важная грамадская дзейнасць па зберажэнні нацыянальнай спадчыны. І для нас гэта — яшчэ адзін стымул стаўіцца да сваёй справы з усёй паўнотай адказнасці.

**Ілля СВІРЫН
Фота Юрыя ІВАНОВА**

КЕМА

Як “вылечыць” старыя мury?*

Ноў-хаў рэстаўрацыйнага рынку

над намі, нібы ласкавы звон... Ту-ук! Ту-ук! Ту-ук! І ласкавая цемрадзь была наўкола... Ва ўсім свеце... Ту-ук!

ВАЛЬКОВІЧ. Ту-ук...

ЯДВІГА. І ў гэтай цемрадзі было спакойна, утульна... Ці-іха... Ніхто ніхто нас не мог пакрыўдзіць, спа-лохаць, зрабіць балюча... А по-тым — кроў, плач, боль, холад, страх... І чым даўжэй жывеш — тым больш страху, болю, крыві, холаду і прыніжэння! Абавязак! Абавязак! Абавязак! Перад кім?! (Паўза.) Я вяртаюся, Вальковіч. Ту-ук... Ту-ук... Я вяртаюся...

ВАЛЬКОВІЧ. Я вінен перад та-бой...

ЯДВІГА. І ты мне даруй.

ВАЛЬКОВІЧ. Госпадзі, як цём-на!

ЯДВІГА. Не бойся...

ВАЛЬКОВІЧ. Пацалуй мяне...

ЯДВІГА. Не бойся... (Цалуе.) Я люблю цябе... Я люблю цябе... Я люблю цябе...

Зацямненне.

Зала ў княжацкім палацы.

ГЕТМАН І ПЕРШЫ ЗБРОЙНЫ.

ГЕТМАН. Старэю... Скван-ным раблюся і... зласлівым. (Да Збройнага.) Ну чаму Адам не забіў Еву, калі яна яму яблычка пакаштаваць дала? Га? Дараваў бы яму Бог. Дараваў. І ўсё было б як мае быць. А так... Князь лі-тасціва дараваў злачынцы. За-бойцы. Грэшніцы. А тая ад літас-ці адмаўляецца. Выходзіць князь — дурань. І калі ён забярэ сваю літасць назад — зноў князь дурань. І што рабіць? Вялікі князь загадаў, каб Ядвіга Русі-ноўская жыла да тае пары, па-куль не пакліча яе да сябе сам Бог. Сам Бог! А я толькі гетман. Чысціня і справядлівасць! (Доў-гая паўза.) Возьмеш з сабой са-мых маўклівых збройных. Пата-емна завязеце Русіноўскую да Любаміра. Сёння ж ноччу заму-раваць яе жывой дзе-небудзь у скляпеннях Любамірскага ма-ёнтка. (Паўза.) І каб ніхто — чу-еш, ніхто! — нават я... ніколі не даведаўся, дзе яна замурава-на!!! (Паўза.) Яе не будуць ката-

ваць? Не будуць. У яе ніхто не забярэ жыццё? Не забярэ. Хай жыве да тае пары, пакуль не па-кліча яе да сябе сам Бог. (Не-рвова.) Чысціня і справядлі-васць.

Зацямненне.

ЭПІЛОГ

Восень. Злы вецер. Недзе ку-гыча сава. Перад цёмным папя-лішчам маёнтка стаіць суддзя ВА-ЛЬКОВІЧ. З'яўляецца КАРЧМАР.

КАРЧМАР. Атрымалася ў гэ-тым годзе восень. Лістапад, а лісце на дрэвах толькі-толькі па-жоўкла... Цёпла. Але няправіль-на... Мой бацька казаў: "Восень павінна быць мокрай і золкай, зіма — халоднай, вясна — ласка-вай, лета — гарачым. Калі во-сень — ласкавая, лета — золкае, а зіма — цёплая, Давыд, нешта не тое ты робіш..." Ён памёр, так і не растлумачыўшы, пры чым тут я... Што я магу зрабіць з цёп-лай восенню?

Паўза.

Спалілі маёнтак... Нашто? Пані Марыля і з манастыра неку-ды збегла. Пані Марта сказала, што ніколі больш не прыедзе да гэтых Богам праклятых муроў і дзяцей сваіх не пусціць. Заня-пад... Было тры сястры... А што атрымалася? Адна выпэцкала ся-бе ў крыві, другая штогод ро-дзіць па дзіцяці ад таго, каго не любіць, а трэцяя... Трэцяя злосна верыць у нешта... А злосна ве-рыць нельга... Сёстры... (Паўза.) Сумна, пане суддзя, сумна... Лю-баслава не плача ўжо... Спалілі Любаславу... Ціха-а-а-а... І бераж-ніц ніхто не баіцца. Спалілі Лю-баславу... Маёнтак згарэў... І кар-чма — пустая. Пагана, пане, калі ў мястэчку пустая карчма... Захо-дзьце ў карчму, пане суддзя...

Пайшоў. Паўза.

ВАЛЬКОВІЧ (шэптам). Падайце беднаму жабраку... Падайце бед-наму жабраку... Падайце бедна-му жабраку...

Вецер.

Зацямненне.

КАНЕЦ

“КУФАР-РАДЦА”

выпуск № 9 (33)

У мінулым годзе на сцэне Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы пабачыў свет спектакль “Ядвіга” ў пастаноўцы Валерыя Раеўскага паводле п’есы нашага знакамітага драматурга Аляксея Дударова. А сёння ў “Куфры-радцы” мы прапануем чытачам яе поўны варыянт пад назвай “Плач Любаславы”. Гістарычная тэматыка для Аляксея Дударова стала вызначальнай у творчасці апошніх дзесяцігоддзяў, і “Плач Любаславы” працягвае галерэю такіх яго твораў, прысвечаных падзеям старадаўніх часоў, як “Купала”, “Палачанка”, “Чорная панна Нясвіжа”... Сам драматург напярэдадні Дня беларускага пісьменства пра прыхільнасць да гістарычнай тэматыкі гаворыць наступнае: “Я люблю і заўсёды з вялікай пашанай стаўлюся да мясцін, што асвечаны знакавымі гістарычнымі падзеямі. Земляў, на якіх адбываліся злыя гісторыі, вяршыліся лёсы не проста асобных людзей, а цэлых народаў. Для мяне такім пунктам на Смаргоншчыне з’яўляецца Крэва, адметнае падпісаннем знакамітай Крэўскай уніі і такімі знакамітымі фігурамі, як Вітаўт, Ягайла, Кейстут, якія з’яўляюцца героямі маёй п’есы “Купала”. Зрэшты, любы куточак нашага беларускага краю можа даць фантазіі мастака шмат цікавых тэм і вобразаў для творчага раскрыцця нашага мінулага, а праз яго — і сучаснасці. І Смаргонская зямля таксама хавае багата таямніц, якія яшчэ патрабуюць свайго асэнсавання”.

А ў якасці ілюстрацый, акрамя ўвасобленых мастакамі розных эпох прататыпаў герояў п’есы і тых мясцін, дзе адбываецца дзеянне, мы прапануем арыгінальныя паштоўкі канца XIX — пачатку XX стагоддзя з выявамі смаргонскіх краявідаў, прадастаўленыя са збораў Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі спецыяльна для “К”.

Аляксей
ДУДАРАЎ

ПЛАЧ ЛЮБАСЛАВЫ

Містычная драма Сярэднявечча ў дзвюх дзеях

ДЗЕЙНЫЯ АСОБЫ:

АЛЯКСАНДР — вялікі князь літоўскі;
ГЕТМАН;
ЯДВІГА
МАРТА — сёстры Русіноўскія;
МАРЫЛЯ
ВАЛЬКОВІЧ — суддзя менскі;

Аляксандр і Ядвіга ў 1580 годзе

Ядвіга і Аляксандр у 1580 годзе

Дззя адбываецца ў Вялікім княстве Літоўскім у XVI стагоддзі.

ДЗЕЯ ПЕРШАЯ

Вільня. Палац вялікага князя. Вясныы баль-маскарад. Самыя фантастычныя касцюмы і маскі. Танец. Пад калонай у лахманах жабрака і ў масцы сядзіць вялікі князь АЛЯКСАНДР. Каля яго праходзіць ЯДВІГА.

АЛЯКСАНДР (*просіць*). Пані, падайце беднаму жабраку...

ЯДВІГА дастае залаты дукат і “падае” “жабраку”.

Дзякую, ласкавая пані... Хай узнагародзіць вас Бог!

ЯДВІГА. Ён мяне ўжо ўзнагародзіў...

АЛЯКСАНДР. Вы падалі мне золата, а я прасіў міласціну для душы...

ЯДВІГА. Нават самы багаты чалавек не зможа падаць таго, чаго ў яго няма.

АЛЯКСАНДР. У вас — няма?

ЯДВІГА. Няма.

АЛЯКСАНДР. Падайце беднаму жабраку...

Пайшоў. З’яўляецца суддзя ВАЛЬКОВІЧ. Назірае за тымі, хто балюе.

ЯДВІГА (*глядзіць угару*). Ластаўка...

ВАЛЬКОВІЧ. Што пані сказала?

ЯДВІГА. Ластаўка... Лётае пад дахам.

ВАЛЬКОВІЧ. Недзе тут гняздо...

ЯДВІГА. Гэта нечая непрытульная душа. Дрэнная прыкмета.

ВАЛЬКОВІЧ. Пані верыць у прыкметы?

ЯДВІГА. А вы ў іх не верыце?

ВАЛЬКОВІЧ. Я веру ў вышэйшае. А калі адтуль нешта хочучь падказць, няма патрэбы пасылаць ластавак, кажаноў або чорных катоў цераз дарогу. Ёсць іншы шлях.

ЯДВІГА. Які?

ВАЛЬКОВІЧ. Сэрца.

ЯДВІГА. Яно ўсё чуе?

ВАЛЬКОВІЧ. Усё.

ЯДВІГА. Тыя, хто слухаецца свайго сэрца, часцей за ўсё трапляюць на эшафот, на плаху, на

Галгофу... Можа, лепей “вырваць сэрца са свайго сэрца” і жыць, як жывуць усе?

ВАЛЬКОВІЧ. Гэта калі моцы хопіць.

ЯДВІГА. Як пана клічуць?

ВАЛЬКОВІЧ. Вальковіч. Суддзя з Менску. Вялікі князь чамусьці звярнуў увагу на маю сціпную асобу і загадаў прыбыць у Вільню.

ЯДВІГА. Ластаўка...

ВАЛЬКОВІЧ. Што?

ЯДВІГА. Ластаўка зноў паляцела... Трывожная птушка.

ВАЛЬКОВІЧ. Чаму?

ЯДВІГА. Белая з чорным.

ВАЛЬКОВІЧ. Як і бусел. А бусел — птушка не трывожная.

ЯДВІГА. Я — Ядвіга Русіноўская.

ВАЛЬКОВІЧ. Вельмі прыемна. Я шмат чуў пра вас, пра ваш род і пра мужа вашага — пана Хадкевіча. Загадкавы лёс і пуцвяны Боскія: два разы хадзіў на татар, біўся сам-насам з лепшым татарскім ваяром і... перамог. І раптам — нечаканая, заўчасная смерць...

ЯДВІГА. Сэрца на ўсіх не хапіла...

З’яўляецца ГЕТМАН.

ГЕТМАН. Суддзя Вальковіч! **ВАЛЬКОВІЧ** (кланяецца Ядвізе). Даруйце, пані. Гонар маю.

Падыходзіць да Гетмана.

ГЕТМАН. Князь Аляксандр не ў гуморы. Ён даручыць вам знайсці забойцаў. Дык вось, суддзя Вальковіч, забойцы павінны быць знойдзены.

ВАЛЬКОВІЧ. Яны будуць знойдзены. Вядома, калі яны існуюць.

ГЕТМАН. Суддзя Вальковіч! Яны павінны быць знойдзены нават тады, калі іх няма і ніколі не было! Вы зразумелі? Дзяржаўная справа...

Зацямненне.

ГЕТМАН вядзе ВАЛЬКОВІЧА да калоны, пад якой у лахманах жабрака і ў масцы сядзіць АЛЯКСАНДР.

АЛЯКСАНДР (*просіць*). Пада-а-айце беднаму жабраку...

ГЕТМАН (*шэптам*). Вялікі князь...

ЯРАШ — дварэцкі;

ЯНУСЯ — пакаёўка;

БАЖУТА — збройны вялікага князя;

КАРЧМАР;

ЮНАК;

госці, збройныя, прыдворныя, чэлядзь, постаці.

Аляксандр і Ядвіга ў 1580 годзе

АЛЯКСАНДР. Пайшоў прэч! Які я табе князь?

ГЕТМАН (*усміхнуўся*). Слухаюся, вялікі князь...

Выходзіць.

АЛЯКСАНДР. Пада-а-айце беднаму жабраку... (Да Вальковіча.) Пада-а-айце беднаму жабраку... Я блазан княжацкі, быў я ў пашане, але аднойчы адзін мой жарт не спадабаўся княгіні і князь вытурыв мяне са службы... І вось я, хворы, нямоглы, стары блазан, вымушаны прасіць міласціну: падайце беднаму жабраку... Падайце беднаму жабраку... Чаго ты вышчарывся, нелюдзь? Чаго ты смеяся? Табе не шкада беднага жабрака?

ВАЛЬКОВІЧ. Не шкада.

АЛЯКСАНДР. Я бедны жабрак.

ВАЛЬКОВІЧ. Калі ты бедны жабрак, значыць, бывае і багаты жабрак. А гэта смешна.

АЛЯКСАНДР. Разумны. Дык што, не падасі?

ВАЛЬКОВІЧ. Не падам.

АЛЯКСАНДР. Тады пайшлі вып’ем, скнара... У мяне ў торбе сёе-тое ёсцейка. (*Робіць знак — падыходзіць ГЕТМАН.*) Два прыборы ў Аксамітны пакой.

ГЕТМАН. Слухаю, вялікі князь.

АЛЯКСАНДР і ВАЛЬКОВІЧ ідуць да пакоя праз віруючы баль.

ВАЛЬКОВІЧ. Я вам вельмі ўдзячны, вялікі князь.

АЛЯКСАНДР. За што?

ВАЛЬКОВІЧ. За запрашэнне на баль.

АЛЯКСАНДР. Вас ніхто на баль не запрашаў. Разумных людзей, пане Вальковіч, на такія імпрэзы не запрашаюць. Вунь, зірніце: тлустыя гультаі і абібокі, гулякі, абжоры і п’яніцы, разбэшчаныя юрлівыя кабеты прагульваюць, прапіваюць і праядваюць тое, што самі не зарабілі. Жывёлы пераапранаюцца ў людзей! А людзі апранаюць скуры жывёлін. Зірніце: рымскі гладыятар! Бязлівец... Ваўкоў баіцца. Яго жонка б’е... І пакаёўка б’е. Жонка — за тое, што спіць з пакаёўкай, а пакаёўка — за тое, што спіць з жонкай. А бачыце, колькі тут ма-

нашақ? У касцюмах... Сказаць вам, хто яны? Распусніцы! Польшлы, брыдкія, мярзотныя... А як толькі баль — апранаюцца ва ўбранні святых сяцёр. Прывіды... Прывіды... Чалавек заўсёды маскарадзіцца ў тое, чаго яму не стае, або чаго ў яго зусім няма... Сквапны робіцца шчодрым, нахабны — сціплым, брыдкі — прыгожым...

ВАЛЬКОВІЧ. А князь — жабраком?

Паўза.

АЛЯКСАНДР. Пане Вальковіч! Страшна, калі ў чалавека нічога няма і ён адчувае сябе жабраком... Але нашмат страшней, калі ў чалавека ўсё ёсць, а ён — жабрак душой... Я зразумеў: вясныы баль у Вільні вам не падабаецца? Чаму?

ВАЛЬКОВІЧ. У гэты дзень памерла жонка ваша, наша каралева...

АЛЯКСАНДР. Вы... гэта... помніце?! Ну дык што?!

ВАЛЬКОВІЧ. Вялікі князь, дазвольце мне пайсці...

АЛЯКСАНДР. Не дазваляю! Я ў лахманах жабрака, але вялікі князь! Сдайце! Будзеце піць віно і весяліцца... Разам са мной!!! Піць віно і весяліцца!!!

Музыка. Танец.

ВАЛЬКОВІЧ. Як загадаеце, вялікі князь...

АЛЯКСАНДР. Няшчасны той, каго каханне абміне, але тройчы няшчасны той, да каго яно завітае...

Усё робіцца, як на гэтым пошлым маскарадзе. Агідны становіцца прыгожым, грэшніца — святой, а святая — распусніцай...

І князь — жабраком... Як высокае дрэва прыцягвае да сябе лютасць маланкі, так каханне прыцягвае да сябе гора, бяду, смерць і кроў... Вып’ем, пане Вальковіч... За каханне! Віват!

ВАЛЬКОВІЧ. Віват! **АЛЯКСАНДР.** Вы лічыце, што я блюзнеру? У дзень памяці сваёй каханай, па якой з маіх вачэй выліліся рэкі слёз, я смяюся, грае музыка... Весялюся сам і загадваю весяліцца іншым... (*Паўза.*) Яна так хацела!!! Яна так мне загадала!!! “Не плач па мне. І мой

ВАЛЬКОВІЧ. Я прасіў бы дазволу спаткацца з ёй.

АЛЯКСАНДР. Дазваляю.

ВАЛЬКОВІЧ. Дзякую, вялікі князь. Вы — правіцель ад Бога.

АЛЯКСАНДР. Ідзіце і выконвайце свае новыя абавязкі, пане княжацкі суддзя.

ВАЛЬКОВІЧ кланяецца і выходзіць. Паўза.

(*Задумна.*) Яна сапраўды вядзьмарка. Яна зачаравала і яго. Я запрашаў яе да двара! Я быў упэўнены, што яна так глыбока смуткуе па мужы, сваім пану Хадкевічу. У яе вачах я бачыў каханне. А можа, яна і ёсць Любаслава... Я, нават я захапіўся ёй... Бедны суддзя...

ГЕТМАН. Прашу мне дараваць, вялікі князь... Гэтая справа нарабіла гэтулькі шуму, і абысціся толькі высылкай гэтай вядзьмаркі за межы княства... Мне падаецца...

АЛЯКСАНДР. І што пан гетман параіць свайму князю? Парушыць слова? Каб потым нашчадкі плявалі на маё імя за тое, што вераломна растаптаў каханне адданага і сумленнага служкі свайго і ўзнёслай рамантычнай асобы, якая дбала пра чысціню і справядлівасць? Старэеце, пан гетман, старэеце...

ГЕТМАН. Вялікі князь...

АЛЯКСАНДР (*нервова*). Ядвігу Русіноўскую не катаваць! Ядвігу Русіноўскую смерцю не караць! Слова князя — святое і непарушае! (*Паўза.*) Няхай жыве... Жыве да тае пары, пакуль не пакліча яе да сябе сам Бог. Усіх астатніх — чвартаваць на плошчы перад касцёлам... (*Шэптам.*) Чысціня і справядлівасць...

Зацямненне.

Ядвіга ў сцяпленні. З’яўляецца ГЕТМАН.

ГЕТМАН. Вітаю вас, пані Ядвіга. Як вы сябе адчуваеце?

ЯДВІГА. Дзякую

ГЕТМАН. Ці няма якіх пажаданняў?

ЯДВІГА. Няма.

ГЕТМАН. Стража абыходзіцца з вамі добра?

ЯДВІГА. Добра.

ГЕТМАН. Як я хацеў бы сказаць пра самога сябе: маўляў, добра адчуваю... Аднак ужо не магу. Сёння вялікі князь сказаў: старэеце, пан гетман, старэеце... І праўду сказаў: старэю... Забывацца пачаў...

ГЕТМАН прысеў на крэсла і паклаў на столік свой кінжал.

Тыдзень таму зайшоў да ўнучка і забыўся ў яго княжацкі медальён. Уяўляеце? А той смаркач вынес яго на вуліцу, сустрэў аднаго са збройных вялікага князя, тыцнуў яму медальёнам у твар, паказаў на свайго сябрука і загадаў: “Звязаць яго!” І збройны звязаў хлапчаны. Княжацкі медальён жа! Не жартачкі. Добра, што гэты абэлтух нічога іншага не дадумаўся загадаць. (*Паўза.*) Суддзя Вальковіч толькі што прызначаны суддзёй вялікага князя. У яго такая будучыня! Такі малады, а ўжо княжацкі суддзя... Думаю, у хуткім часе і мяне зменіць. Далікатны, добры, разумны, сумленны. І як ён вас кахае! Дамогся таго, каб вам даравалі! І вялікі князь згадзіўся... Вам даравалі. Іду вось рыхтаваць указ аб княжацкай літасці да вас. Светлы чалавек! І не баіцца, што гэта пашкодзіць яго кар’еры. Народ жа, вы ведаеце, які: яго хлебам не кармі, а толькі дай паглядзець, як некага катуюць, як у некага жыццё адбіраюць. Нічога не спужаўся. І вы, пані Ядвіга, не бойцеся. На эшафоце абвешыяць прысуд вам і вашым паплечнікам і тут жа зачытаюць указ: так і так, па хадайніцтве княжацкага суддзі Вальковіча вялікі князь Аляксандр літасціва даруе вам жыццё. Бывайце, пані Ядвіга...

ГЕТМАН накіроўваецца да выхаду. Ягоны кінжал застаўся на століку.

ЯДВІГА. Пан Гетман, вы забыліся свой кінжал.

ГЕТМАН. Ах, так... Ну во, я ж кажу: старасць — не радасць...

ЯДВІГА. Я магла б распарадзіцца ім, як ваш унук — княжацкім медальёнам, аднак, на жаль, не магу. Я пакалялася ніколі не замахвацца ні на чыё жыццё і на ўласнае таксама. Гэта першае.

ГЕТМАН. А другое? **ЯДВІГА.** Перадайце вялікаму князю Аляксандру, што я шчыра ўдзячная яму за дабрывію і міласэрнасць, аднак прыняць яго вялікую ласку не магу.

ГЕТМАН. І?..

ЯДВІГА. І калі Указ аб памілаванні зачытаюць на эшафоце, на эшафоце ж я і адмоўлюся ад памілавання пры ўсім народзе. І народу гэта спадабаецца.

ГЕТМАН. Народу гэта спадабаецца. Пані Ядвіга! Вы сапраўды чароўная, светлая і чыстая жанчына. Я разумею Вальковіча.

Цалуе руку Ядвізе, забірае свой кінжал і выходзіць. Зацямненне.

Ядвіга і Аляксандр у 1580 годзе

Пакоі суддзі вялікага князя. ВАЛЬКОВІЧ, МАРТА, МАРЫЛЯ і ЯНУСЯ.

МАРТА. Уратуйце яе! Пан Вальковіч, яна дзіця... Дурное, няўрымслівае летуценнае дзіця. Яна кахае вас!

ВАЛЬКОВІЧ. Пані Марта...

МАРТА. І вы кахаеце яе! Я гэта адчула адразу, як толькі ўбачыла вас... Уратуйце яе... Хадкевіч — люты звер! Ён біў яе! Біў за тое, што не йшла на ложа шлюбнае... Уяўляеце? Жонка венчаная, бацькам сваім за руку прыведзеная, не ідзе на ложа да мужа свайго... Яна вас чакала... Аднаго вас...

ВАЛЬКОВІЧ. Пані Марта, пакіньце мяне!

ЯНУСЯ (*плача*). Уратуйце яе! Вы добры, прыгожы, шчыры... Яна чыстая.

Паўза.

МАРТА. Даруйце. Пойдзем, Марыля.

МАРЫЛЯ. Ідзі.

МАРТА. Бывайце, пане княжацкі суддзя...

МАРТА і ЯНУСЯ выходзяць.

Паўза.

МАРЫЛЯ. Не трэба яе ратаваць, Вальковіч... Ну, уратуеце... Народзіць яна ад вас ці ад некага іншага... шмат дзяцей. І адзін з іх абавязкова будзе Каінам! Абавязкова. І заб’е брата свайго. А яшчэ адзін народзіцца! Ёсць толькі адно збавенне... Не даваць жыцця! Не спрыяць прыходу чалавека ў гэты жудасны свет — прытулак д’ябла... І толькі ў гэтым... толькі ў гэтым няма граху... Толькі ў гэтым — паратунак. Таму што любое змаганне супраць граху — родзіць новы грэх. З’яўленню роду чалавечага на зямлі папярэднічаў грэх. Значыць, не трэба нікога нараджаць. Пачатак жыцця — гвалт... Гвалт і грэх!

ВАЛЬКОВІЧ. І з гэтым... з гэтым... вы пайшлі служыць Богу? **МАРЫЛЯ.** А скажыце што-небудзь насуперак, Вальковіч...

ВАЛЬКОВІЧ. Пакіньце мяне!!!

ЯДВІГА. Не бойся. **ВАЛЬКОВІЧ.** Госпадзі, як цёмна... Як цёмна... Як цёмна... **ЯДВІГА.** Не бойся. Так было... Так ужо было... І цябе, і мяне насіла пад сэрцам мама... І было цёмна... І сэрца ейнае грукала над намі, нібы ласкавы звон... Ту-

це, калі ласка.

ВАЛЬКОВІЧ (*чытае, потым падымае вочы на Гетмана*). Як... адмовілася?

ГЕТМАН. Адмовілася. **ВАЛЬКОВІЧ** (*крычыць*). Вы яе прымусілі!!!

ГЕТМАН (*спакойна*). Пане Вальковіч, гэтую жанчыну яэ законны муж, герой вайны з татарамі, не змог прымусіць пайсці на шлюбнае ложа. Такіх, як яна, нельга прымусіць... І вы гэта ведаеце. І потым... Праўда — на ейным баку, а не на нашым... Нават не на баку вялікага князя. Ну, памілавалі, сышла з эшафота... Далей што? Пагалоска злоснай чэрні зробіць яе вашай жонкай. Зробіць! Нават калі вы яе і не ўбачыце больш ніколі. І вунь што атрымліваецца: вялікі князь літасціва памілаваў забойцу мужа свайго і іншых, а княжацкі суддзя ажаніўся з ёй... Нічога сабе правіцелі ў Вялікім княстве! Яна не павінна жыць, пане Вальковіч. А забіць сябе не можа, бо дала клятву. Ці не вам, выпадкам? І вызваліць яе ад гэтай клятвы вы ніколі не зможаце. Во становішча! Эскіп! Эўрыпід! Грэчаская трагедыя!

ВАЛЬКОВІЧ. Я павінен з ёй сустрэцца.

ГЕТМАН. Дазвол вялікага князя на гэта ёсць. Хадземце.

Выходзяць. Зацямненне.

ЯДВІГА ў сцяпленні. Уваходзяць ВАЛЬКОВІЧ і ГЕТМАН.

ВАЛЬКОВІЧ (*да Гетмана*). Пакіньце нас...

ГЕТМАН. На жаль, я не магу гэтага зрабіць...

ВАЛЬКОВІЧ. Я прашу вас...

ГЕТМАН. Пане суддзя... Князь загадаў мне...

ВАЛЬКОВІЧ (*выхапіў з-пад плашча штылет*). Калі вы зараз жа не сыдзеце адсюль — кланяся! — я спачатку закалю вас, потым — яе, а затым — самога сябе! Пакіньце нас!

ГЕТМАН моўчкі выходзіць. ВАЛЬКОВІЧ знясілена апускаецца на цагляную падлогу. ЯДВІГА падыходзіць, сядзе побач, кладзе ягоную галаву сабе на калені.

ЯДВІГА. Не бойся.

ВАЛЬКОВІЧ. Госпадзі, як цёмна... Як цёмна...

ЯДВІГА. Не бойся. Так было... Так ужо было... І цябе, і мяне насіла пад сэрцам мама... І было цёмна... І сэрца ейнае грукала над намі, нібы ласкавы звон... Ту-

ЯРАШ. Не забіваў. Караў смерцю. Злачынцаў, мязотнікаў, паганцаў, якімі д’ябал насяліў наш свет. І якімі вы, разам са сваім вялікім князем, нічога, — нічога! — зрабіць не можаце! І ніколі не зробіце!

ВАЛЬКОВІЧ. Вы загубілі не адно жыццё і скалечылі шмат душ (*паказвае на Ядвігу*). І яе таксама! Стаўшы сведкай жудаснай трагедыі, што адбылася ў маёнтку, калі загінуў пан Хадкевіч, вы заягнулі яе ў сваю зграю і... прымусілі забіваць!

ЯДВІГА. Мяне ніхто не прымушаў...

ВАЛЬКОВІЧ. І самі забівалі, скарыстоўваючы вось гэты татарскі кінжальчык, напоўнены “крывёй шайтана”, які прывёз з паходу пан Хадкевіч. Лёгка ўкол зубра валіць з ног. І ніякіх слядоў. Чысціна і справядлівасць! (*Да ўсіх*.) Калі па волі вялікага князя я прыехаў у маёнтка, у першую ж ноч вы падаслалі да мяне гэта беднае дзяўчо з мэтай скампраметаваць пасланніка князя, а больш скампраметаваць яе (*паказвае на Янусю*) у маіх вачах. Бо яна магла мне што-небудзь расказаць. Калі гэта не атрымалася і гаспадыня вярнула сваю пакаёўку ў маёнтка, вы вырашылі яе забіць. Але параненая дзяўчына змагла дапаўзці да майго пакоя, я надрэзаў рану, і “кроў шайтана” сплыла разам з ейнай крывёй. Дзяўчына ачуняла. І хавалася ў маіх пакоях. Зразумеўшы, што хутка ўсё адкрыецца, вы вырашылі забіць мяне. Але забілі збройнага караля, што быў у маім плашчы. І ў той жа дзень паспалі яе забіць карчмара Давыда, бо той ведаў, хто хаваецца за прывідам беражніцы Любаславы. Самі не пайшлі! Бо былі пад падазрэннем. Хай Бог прыме светлую душу айца Яна. Ды і старасту Глябовіча шкада... Нічога, пан Яраш.. Вы іх усіх успомніце. Усіх! Калі на галоўнай віленскай плошчы перад касцёлам Святога Станіслава вас будучы чвартаваць!

ЯРАШ. Я не боюся! Хай чвартуюць! Паляць! Сякуць! Хай рэжуць на кавалкі! Я аддана служыў яе бацьку! Княству! Хіба не я кідаўся першым ў бойку з татарвой? І хто з вас не хваліў мяне за гэта? Хто з вас не захапляўся мной? І што з таго? Я — бедны! Бедны! Ці вінен я, што мае продкі не пакінулі мне грошай, за якія можна купіць усё? Замкі! Тытулы! Каня! Жонку! Індальгенцыі ад

усіх дзесяці смяротных грахоў, за якія той, хто не мае грошай, вымушаны гарэць у геене вогненнай. Я толькі ваш лёкай, вы ўсе ставіліся да мяне, як да халуя, з пагардай. Але ў мяне было іншае... патаемнае жыццё. Я вас судзіў, выносіў прысуды і выконваў іх. І заўсёды гэтыя прысуды былі справядлівымі.

ВАЛЬКОВІЧ. І айца Яна вы забілі па справядлівасці?

ЯРАШ. А ён, служба Боскі, па справядлівасці адпускаў грахі нягоднікам? Заўжды бласлаўляў вялікага князя і вас на рабаванне, гвалт, забойствы! Хіба не ён прымаў апошнія споведзі нявінна асуджаных князем! Хіба не ён парушыў тайну споведзі і пабег да караля расказаць, хто хаваецца пад шаломам Любаславы? Я ратаваў не сябе, а вась яе, лепшую і прыгажэйшую жанчыну ў нашым краі за стагоддзі! Але з’явіўся ты... і затлуміў ёй галаву сваім каханнем! І ў нас усё пасыпалася... Ты загубіў яе, ты загубіў беражніцу Любаславу! Аднак не цешся, Вальковіч... Яна ніколі не ўзнагародзіць цябе так, як узнагароджвала тых...

ЯДВІГА (*крычыць*). Няпраўда!!!

ЯРАШ. ...тых, хто выконваў яе волю і яе прысуды.

ЯДВІГА. Няпраўда!!!

ЯРАШ. Хто аддаваў ёй сваё жыццё, той і быў салодка ўзнагароджаны.

ЯДВІГА. Гэта не я! Не я!

ЯРАШ. І не важна, хто ён быў: князь, лёкай або просты мужык!!!

МАРТА. Божа, які жах!

ЯДВІГА рыдае. Паўза.

ВАЛЬКОВІЧ (*спакойна, да збройных*). Павесіць яго.

Ніхто не звярнуўся. ВАЛЬКОВІЧ выхапіў з кішэні медальён. Крычыць нема.

Зараз жа павесіць яго! Імем вялікага князя! Тут! Над камінам! Павесіць! Зараз жа!

Збройныя кінуліся выконваць загад.

ЯДВІГА (*б’ецца ў істэрыцы*). Няпраўда! Няпраўда! Няпраўда! *Зацямненне.*

Вільня. Палац вялікага князя. ВАЛЬКОВІЧ перад АЛЯКСАНДРАМ і ГЕТМАНАМ.

ВАЛЬКОВІЧ (*расказвае*). ... І вось гэтае горкае наіўнае дзіця задумала ўсталяваць ва ўсім свеце справядлівасць і... чысціну,

ажывіўшы беражніцу Любаславу з паданняў.

АЛЯКСАНДР. Пана Хадкевіча забіла яна?

ВАЛЬКОВІЧ (*пасля паўзы*). Яна. Ён біў яе.

АЛЯКСАНДР. Пан Хадкевіч біў сваю жонку?

ВАЛЬКОВІЧ. Бацька гвалтам яе выдаў за яго. Яна не кахала. А муж біў за гэта. Хацеў выбіць каханне да сябе. Яна доўга трывала, але аднойчы не выцерпела і... укалола яго... Ненаўмысна... Вось гэтым кінжальчыкам... Татарская злавесная цацка, атручаная “крывёй шайтана”. Дастаткова адной драпіны. Больш яна нікога не забівала.

АЛЯКСАНДР. Хто ж забіў астатніх?

ВАЛЬКОВІЧ. Яраш. Дварэцкі Русіноўскіх. Ён вызначыўся пры бітве пад Слуцкам і не быў узнагароджаны. Гэта ён прыдумаў Любаславу, ён сабраў банду, ён зацягнуў у яе і Русіноўскую.

АЛЯКСАНДР. Вы загадалі яго павесіць?

ВАЛЬКОВІЧ. Так.

АЛЯКСАНДР. Ён быў палюбоўнікам Ядвігі?

ВАЛЬКОВІЧ. Не!

АЛЯКСАНДР. Значыць. Ядвіга Русіноўская з’яўлялася правадыром усёй гэтай містычнай шайкі. І выносіла прысуды.

ВАЛЬКОВІЧ. Яна асуджала на смерць толькі нягоднікаў.

АЛЯКСАНДР. Ксёндз Ян Гарадзецкі таксама з нягоднікаў?

ВАЛЬКОВІЧ. Пра святога айца Яна Русіноўская не ведала. Дварэцкі Яраш забіў яго сам. Яна не ведала.

АЛЯКСАНДР (*да Гетмана*). Цяпер зразумела, што хацеў сказаць перад смерцю ксёндз Гарадзецкі. “Перадайце князю, што забойца — я... Ядвіга Русіноўская”.

ВАЛЬКОВІЧ. Хутчэй за ўсё, ён хацеў сказаць: Яраш.

АЛЯКСАНДР. Суддзя Вальковіч! Я шчыра дзякую вам за адданую службу. Ведаю, вам было і нялёгка, і небяспечна. (*Да Гетмана*.) Пан гетман! Я думаю, для Менску знойдзецца суддзя, які будзе выконваць там свае абавязкі гэтак жа разумна і старанна, як іх выконваў пан Вальковіч.

ГЕТМАН. Ніколькі ў гэтым не сумнявайцеся, вялікі князь.

АЛЯКСАНДР. Ну, а суддзя Вальковіч павінен мець больш адказную пасаду.

ГЕТМАН. Слушна, вялікі

князь.

АЛЯКСАНДР (*да Вальковіча*). З гэтае хвіліны вы — суддзя пры двары вялікага князя.

ВАЛЬКОВІЧ (*кланяецца*). Вялікі гонар...

АЛЯКСАНДР. Апроч таго, вы прызначаецеся старстам Любаміра і маёнтка Русіноўскіх, які перайшоў пад апеку вялікага князя. У вас ёсць да мяне пытанні?

ВАЛЬКОВІЧ. Няма, вялікі князь... Я толькі...

АЛЯКСАНДР. Што?

ВАЛЬКОВІЧ. Я толькі меў бы дзёрзкасць нагадаць пра абяцанне вялікага князя...

АЛЯКСАНДР. Абяцанне вялікага князя — яго дзяржаўны абавязак, і нагадваць князю пра гэта — не дзёрзкасць, а святы абавязак княжацкага суддзі. Слухаю вас.

ВАЛЬКОВІЧ. Пры нашай першай сустрэчы...

АЛЯКСАНДР (*працягвае*). Я абяцаў выканаць любое ваша жаданне, калі вы знойдзеце злачынцу. Любое. Я памятаю. І слухаю вас. Толькі загадзя вам кажу: калі вы паспрабуеце адмовіцца ад пасады каралеўскага суддзі, вы прымусіце вялікага князя парушыць сваё слова. Вы патрэбны княству, вы патрэбны Літве.

ВАЛЬКОВІЧ. Рэч не пра тое, вялікі князь...

АЛЯКСАНДР. Слухаю...

ВАЛЬКОВІЧ. Я прашу, каб Ядвігу Русіноўскую не катавалі і не асуджалі на смерць.

Паўза.

АЛЯКСАНДР. Вы, княскі суддзя, лічыце, што ёй можна дараваць?

ВАЛЬКОВІЧ. Я так не лічу, вялікі князь... Яна вінаватая. Я толькі прашу, каб яе не катавалі і не асуджалі на лютую смерць.

Паўза.

АЛЯКСАНДР. Вы закахаліся ў яе?

ВАЛЬКОВІЧ (*пасля доўгай паўзы*). Так. Яна дзіця, вялікі князь.

АЛЯКСАНДР. Вы мужны чалавек... Уяўляю, як вам цяжка было выканаць свой абавязак... (*Доўгая паўза.*) Яе не будучы катаваць. Яна не будзе пакарана смерцю. Яна будзе жыць. Будзе жыць столькі, колькі адпусціць ёй Бог. Але такое злачынства не можа быць не пакараным: яе ніхто ніколі не павінен убачыць у Літоўскім княстве... Але — слова вялікага князя: яе не будучы катаваць! І ў яе ніхто, апроч Бога, не забярэ жыццё. Усё?

апошні дзень хай стане для ўсіх днём весялосці і радасці. Хай будзе балы! Балы! Балы! Мне хочацца плакаць, а я смяюся, бо даў ёй слова гонару. А яна паабяцала з’яўляцца на гэтых балах... У непрыкметным строі і пад непрыкметнай маскай. Колькі гадоў я паслухмяна ладжу гэтыя балі, а яна... не з’яўляецца... Я яе шукаю, а яна не з’яўляецца...

ВАЛЬКОВІЧ. Кажуць, што яе прывід бачылі ў парку...

АЛЯКСАНДР. Я праседзеў у гэтым парку дваццаць адну ноч. Я ўмольваў яе з’явіцца хоць на адно імгненне... Хоць здалёк... Яна не з’явілася... Калі яна перада мной не з’явілася, як яна можа з’яўляцца перад некім іншым?!

ВАЛЬКОВІЧ. Я не ведаю, ваша вялікасць.

АЛЯКСАНДР. Чаму яна памерла?

Паўза.

ВАЛЬКОВІЧ. Вялікі князь, я займаюся забойцамі, зладзюгамі, рабаўнікамі і... іншай нечыццю... Калі вы паклікалі мяне, каб я даследаваў гэта... гэтую справу, я вымушаны буду пайсці на злачыства: адмовіць свайму князю... Я ніколі не займаўся тым, што робіцца ў палацах.

Паўза.

АЛЯКСАНДР. Гэта праўда, што няма злачынстваў, якія б вы не раскрылі? Што ўсіх злачынцаў вы ловіце, і яны знаходзяцца альбо ў скляпенні, альбо на шафцоце?

ВАЛЬКОВІЧ. Праўда.

АЛЯКСАНДР. І тое праўда, што злачынцы, якіх не павесілі і не чвартавалі, тым не менш, вас шануюць?

ВАЛЬКОВІЧ. Я не пытаўся ў іх.

АЛЯКСАНДР. Яны кажучь, што праз вас іх карае Бог.

Паўза.

ВАЛЬКОВІЧ. Вялікі князь, я не ведаю, што я павінен на гэта сказаць...

АЛЯКСАНДР. Вы багаты, пане Вальковіч?

ВАЛЬКОВІЧ. Я суддзя, вялікі князь. Суддзі багатымі не бываюць.

АЛЯКСАНДР. Лепшыя суддзі ў Вільні вельмі багатыя.

ВАЛЬКОВІЧ. Я з Менску.

АЛЯКСАНДР. Значыць, вы не з лепшых.

ВАЛЬКОВІЧ. Не мне судзіць.

Паўза.

АЛЯКСАНДР. Бажута!

Прыбягае збройны БАЖУТА.

БАЖУТА. Слухаю, вялікі князь!

АЛЯКСАНДР. Прачытай, што пад час набажэнстваў кажучь пра мяне ў касцёлах святыя айцы.

БАЖУТА. Вялікі князь, мне не хацелася б...

АЛЯКСАНДР. Чытай!

БАЖУТА (*ніякавата чытае*). Гора той дзяржаве, дзе князь не ў стане абараніць люд свой. Гора, калі князь спачывае ў былых перамогах, а ў краіне ўладарачь бандзюкі і нячысцікі...

Паўза.

АЛЯКСАНДР. Гетмана да мяне!

БАЖУТА (*кліча*). Пана гетмана да князя!

ГОЛАС (*за дзвярыма*). Пана гетмана да князя!

ГОЛАС (*здалёк*). Пана гетмана да князя!

Прыбягае ўсхваляваны ГЕТМАН.

ГЕТМАН (*схіляецца ў паклоне*). Вялікі князь...

АЛЯКСАНДР (*спакойна*). Пан гетман, вялікі князь жадае, каб і вы паслухалі тое, што пішуць яго тайныя даносчыкі. (*Да Бажуты*.) Чытай...

БАЖУТА (*чытае*). Год таму шляхціч Хадкевіч, толькі-толькі ажаніўшыся з малодшай са слыннага роду Русіноўскіх Ядвісйя Русіноўскай, пасля палявання быў знойдзены памерлым у вялікай зале свайго маёнтка. Прытым яго ніхто не біў, не рэзаў і іншага гвалту над ім не чыніў. Маладая ж княгіня ад гора на кароткі час страціла розум, бо надта кахала свайго мужа...

АЛЯКСАНДР робіць знак — БАЖУТА змаўкае.

АЛЯКСАНДР. Там было такое каханне, што зразумець яго можа толькі той, хто сам кахаў. Яго маладая жонка асудзіла сябе на вечную жалобу. Дарэчы, яна тут.

ВАЛЬКОВІЧ. Я ведаю.

АЛЯКСАНДР. Вы яе ведаеце?

ВАЛЬКОВІЧ. Толькі што меў гонар пазнаёміцца. У яе вельмі глыбокія вочы і... сумныя.

АЛЯКСАНДР. У іх — забітае каханне... Пана Хадкевіча забілі.

ГЕТМАН. Я даследаваў гэтую справу, вялікі князь. Лепшыя лекары княства прыйшлі да выносу, што ў маладога князя спынілася сэрца.

АЛЯКСАНДР робіць знак.

БАЖУТА (*чытае*). Прытым усе людзі ў наваколлі ўпэўнены, што пана Хадкевіча задушыў прывід беражніцы, што здаўна жыве ў ашмянскім наваколлі...

АЛЯКСАНДР (*да Гетмана*). Калі ў дзяржаве па ўсіх закутках швэндаюць нячысцікі і здані і просты люд шукае сабе абаронцаў у замагільным свеце! (*Да Бажуты*.) Далей.

БАЖУТА (*чытае*).

Амаль год таму жыхар ашмянскі Саўка Цыпулёнак, запазычыўшы вінніку Юрку Шаткоўскаму грошы і не маючы чым разлічыцца, прывёў да яго дачку сваю Домку. І дачкою сваёй разлічыўся. Пасля чаго дзяўчына Домка кінулася ў Ашмянку і ўтапілася. Пасля чаго, тыдзень мінуўшы, вінніка Юрку Шаткоўскага знайшлі мёртвым на беразе Ашмянкі. Прытым яго ніхто не біў, не рэзаў і іншага гвалту над ім не чыніў. І нацельны залаты крыж застаўся пры нябожчыку. Пасля таго, тыдзень мінуўшы, бацька дзяўчыны Домкі — Саўка Цыпулёнак быў знойдзены сваёй жонкай Хадоскай мёртвым у баране на полі. Прытым яго ніхто не біў, не рэзаў і іншага гвалту над ім не чыніў. Праўда, крыжа на ім не было, бо ён яго прапіў...

АЛЯКСАНДР. Што скажаце, пан гетман?

ГЕТМАН. Нягоднікаў пакараў Бог...

АЛЯКСАНДР. Бог, пане гетман, не можа, не павінен быць нават князем на гэтай грэшнай зямлі, не тое што катам! Не яго гэта справа! А мы тады з вамі нашто? (*Да Бажуты*.) Далей...

БАЖУТА (*чытае*). І зусім нядаўна малалетні сын Осіпа Зарубскага, Яська Зарубскі, падпасак, не дагледзеў статак свіней, і тыя залезлі ў грады Дзяміда Салагуба, войта, які за гэта біў падпаска бізном да тае пары, пакуль той не сканаў. Пасля таго, тыдзень мінуўшы, войта Дзяміда Салагуба знайшлі каля капліцы мёртвым. Прытым яго ніхто не біў, не рэзаў і іншага гвалту над ім не чыніў. Осіп Зарубскі да гэтае справы дачыненна мець не можа, бо дараваў Дзяміду Салагубу смерць сына, а ў той час быў у Пуцяціне на кірмашы. І ляжаў п’яным. Таксама ж мясяц таму млынар Касцюк Азараў высудзіў ва ўдавы Анціпіхі, шматдзетнай, апошняю валоку зямлі. Тая плакала і нават жадала зрабіць шкodu жыццю свайму праз гора. Пасля таго, тыдзень мінуўшы, Касцюка Азарава знайшлі на запрудзе нежывым, а тыдзень мінуўшы, нехта падкінуў на парог хаты Анціпіхі кашэль з грашыма. Тая аднесла яго, праз сумленнасць

А.Крывенка. “Партрэт вялікага князя Аляксандра”.

сваю, пуцяцінскаму старасту Марцыяну Глябовічу, які, як кажучь, грошы гэтыя прапіў. Пасля таго і Глябовіча знайшлі мёртвым на гасцінцы паміж Любамірам і Пуцяціным. Усе гэтыя здарэнні і ўсе гэтыя падзеі пасланы Госпадам на зямлю нашу і княства наша...

АЛЯКСАНДР. Досыць! Ідзі!

БАЖУТА выходзіць.

Не варта турбаваць Госпада Бога... Мы й так яму абрыдлі. Абрадлі да такой ступені, што Ён нават не адварнуўся ад нас, паганцаў. Ён раскаяўся, што стварыў такую мязоту, як мы. Раскаяўся і забыўся на нас! Забыўся! Гэта не Ён нас карае. Гэта мы самі, як павукі ў слоіку, з’ядаем адно аднаго. А Ён на нас забыўся...

Уваходзіць узрушаны БАЖУТА.

БАЖУТА. Даруй, вялікі князь.

Толькі што паведамлілі: на досвітку на Ашмянскім шляху пастухі натрапілі на цела святара. Ён памёр у іх на руках.

АЛЯКСАНДР. Хто ён?

БАЖУТА. Настаяцель Чырвонага касцёла ксёндз Ян Гарадзецкі.

ГЕТМАН. Я зараз жа пашлю туды лепшых суддзяў Вільні.

БАЖУТА. Вялікі князь, пастухі казалі, што айцец Ян перад смерцю паспеў сказаць некалькі слоў.

АЛЯКСАНДР. Якія гэта былі словы?

БАЖУТА. “Перадайце князю, што забойца — я...” І памёр.

АЛЯКСАНДР. Што... хто забойца? Ён?

БАЖУТА. Незразумела, аднак сказаць ён хацеў нешта

нак сказаць ён хацеў нешта надзвычай важнае.

Паўза.

АЛЯКСАНДР. Пан гетман, вы лічыце мяне здатным правіцелем?

ГЕТМАН. Вы адзін з лепшых, а для мяне і люду Вялікага княства — самы лепшы ўладар ў Еўропе!

АЛЯКСАНДР. Хлусня!

ГЕТМАН. Ваша перамога над татарвой пад Слуцкам уратавала не княства — яна ўратавала ўсю Еўропу! Вы — сапраўды вялікі князь!

АЛЯКСАНДР. Хлусня! Ліслівая хлусня! Чаго вартыя перамогі над іншаверцамі і іншаземцамі, калі князь не можа абараніць свой люд у сваёй дзяржаве? Калі замест князя злачынцаў судзіць і карае нехта іншы? Калі служкаў веры хрысціянскай забіваюць каля самага трона? Пад носам у князя! І я нічога не магу зрабіць! Мае служкі нічога не могуць зрабіць! Маё войска нічога не можа зрабіць! Ашмянскі шлях празвалі Чорным шляхам! Чорным! *(Паўза.)* Я — паганы князь. *(Пасля паўзы, да Гетмана.)* Паўтарыце гэта...

БАЖУТА, пакланіўшыся, пакнуўся выйсці.

(Да Бажуты.) Хто табе дазволіў пайсці? Стой і слухай, які ў цябе князь і каму ты аддана служыш! *(Да Гетмана.)* Паўтарыце тое, што я сказаў, пан гетман.

ГЕТМАН *(пасля паўзы).* Я не паўтару гэтага, нават калі мяне будуць катаваць.

АЛЯКСАНДР. Паўтарыце! І ў прысутнасці не толькі майго збройнага і менскага судзі, а ў прысутнасці ўсяго двара і ўсяго войска! І абудзецца гэта праз месяц! Роўна праз месяц! Калі злачынца ці злачынцы, якія забілі пана Хадкевіча, якія забіваюць без княжацкага суда разбэшчаных вылюдкаў, якія... Госпадзі, да чаго мы дажыліся! Забілі аднаго з лепшых служкаў Боскіх у княстве... Дык вось, калі яны не будуць стаяць праз месяц перад катом на эшафоце — вы паўтарыце мае словы! Суддзя Вальковіч! Даручаю вам знайсці забойцу альбо забойцаў. Калі вы за месяц іх знойдзеце, вялікі князь літоўскі выканае любое ваша жаданне. Любое.

ВАЛЬКОВІЧ. Вялікі князь, я знайду забойцаў Хадкевіча і святага айца, калі іх насамрэч забілі, аднак ніякай ўзнагароды ад вас я не прыму. Я суддзя і гэта мой абавязак. А за абавязак не плацяць.

АЛЯКСАНДР. Ну, гэта ўжо ваша воля. Аднак не будзьце дзёрзкім, пан Вальковіч. Я сказаў тое, што сказаў. Колькі ваяроў вам спатрэбіцца?

ВАЛЬКОВІЧ. Дзесяць.

АЛЯКСАНДР. Бажута!

БАЖУТА. Слухаю, вялікі князь.

АЛЯКСАНДР. Адбярэш лепшых збройных. Узначаліш атрад. З гэтае хвіліны суддзя Вальковіч для цябе — гэта я. Атрад заўсёды павінен знаходзіцца поруч з ім.

БАЖУТА. Слухаюся!

АЛЯКСАНДР. Пан гетман, выдайце судзі Вальковічу княжацкі медальён.

ГЕТМАН падае ВАЛЬКОВІЧУ медальён.

Таму, хто мае такі медальён, надаецца права дзейнічаць па сваёй волі ад імя вялікага князя. Што загадаеце — тое будзе маім загадам. Каго пакараеце — той будзе пакараны князем, якое б пакаранне ні было. Ідзіце!

ГЕТМАН, БАЖУТА, ВАЛЬКОВІЧ кланяюцца і выходзяць.

ГЕТМАН *(шэптам, Вальковічу).* Забойцы павінны быць на эшафоце, суддзя Вальковіч... Нават у тым выпадку, калі яны — прывіды. Вы разумееце?

АЛЯКСАНДР. Пада-а-айце беднаму жабраку... Пада-а-айце беднаму жабраку...

З'яўляецца пані ЯДВІГА.

Што пані Ядвіга хоча сказаць свайму князю?

ЯДВІГА *(кланяецца).* Вялікі князь...

АЛЯКСАНДР. Вы зноў у жалобным убранні? Гэтулькі часу мінула. Вы такая маладая... і такая прыгожая. Жыццё наперадзе.

ЯДВІГА. Гэта жалоба па ім...

АЛЯКСАНДР. Па жыцці?

ЯДВІГА. І па жыцці — таксама.

АЛЯКСАНДР. Вы так кахалі князя...

ЯДВІГА. Ён мне сніцца штоночы.

АЛЯКСАНДР. Мёртвых кахаць грэх: гэта адмаўленне Боскай волі.

ЯДВІГА. Калі б толькі ў гэтым мае словы! Суддзя Вальковіч! Даручаю вам знайсці забойцу альбо забойцаў. Калі вы за месяц іх знойдзеце, вялікі князь літоўскі выканае любое ваша жаданне. Любое.

АЛЯКСАНДР. Трэба скарыцца. У вас забілі каханне. Дараваць на гэтым свеце можна... і патрэбна — усё. Хрыстос разбойніку дараваў. Але калі нехта забівае каханне... Ніколі і нікому! Я паслаў у Любамір лепшага суддзю княства. Забойца вашага мужа, хай ён нават прывід, будзе знойдзены і пакараны самай лютай смерцю! А вас я прашу прыбыць да двара.

Злачынна пахаваць сябе ў такім узросце сярод пушчанскіх лясоў.

ЯДВІГА. Вялікі князь, я не магу прыняць вашу вялікую ласку...

АЛЯКСАНДР. Чаму?

ЯДВІГА. Я не паспела аддаць свайму мужу тое, што павінна была аддаць пры жыцці. Паспрабую зрабіць гэта пасля ягонаў смерці.

АЛЯКСАНДР. І будзеце жыць у Любаміры?

ЯДВІГА. І буду жыць у Любаміры.

АЛЯКСАНДР. Бывайце.

ЯДВІГА цалуе руку АЛЯКСАНДРУ і выходзіць.

Пада-а-айце беднаму жабраку... Падайте беднаму жабраку... Прывіды... Прывіды...

Зацямненне.

Пушча. Палае вогнішча. Сярод каранёў вываратна, нібы на троне, сядзіць ДЗЯЎЧЫНА ў тонкай блакітнай кашулі. Срэбны шалом хавае яе аблічча. Побач — узброеныя сякерамі і мячамі людзі. Яны ў лахманах. Твары хаваюць чорныя шаўковыя хусцінкі. Перад ДЗЯЎЧЫНАЙ, на каленях, — ЮНАК.

ГОЛАС. Ці прыносіў ты клятву сястры нашай?

ЮНАК. Прыносіў.

ГОЛАС. Трэба казаць: так, сястра.

ЮНАК. Так, сястра.

ГОЛАС. Паўтары.

ЮНАК *(заплюшчыўшы вочы).*

Сваё жыццё, цела і душу ахвярую сястры Любаславе, якая здзяйсняе на зямлі волю Боскую... Чысціня і справядлівасць.

УСЕ. Чысціня і справядлівасць!

ЮНАК. З гэтае хвіліны і да скону сястра Любаслава мне — родная маці, а я — ейны паслухмяны сын. Чысціня і справядлівасць!

УСЕ. Чысціня і справядлівасць!

ЮНАК. З гэтае хвіліны і да скону ўсе, хто служыць сястры Любаславе, — крэўныя браты мае, і аддам я за іх кроў сваю. Чысціня і справядлівасць!

УСЕ. Чысціня і справядлівасць!

ПОСТАЦЬ *(падыходзіць да Юнака і кажа замест яго).* Нават пад катаваннямі не тое, што не скажу, а нават не ўспомню пра сястру сваю і крэўных братоў маіх!

ЮНАК *(паўтарае).* І нават пад катаванням не тое, што не скажу, а нават...

ГОЛАС. І не сказаў, брат мой?

ЮНАК. На споведзі.

ГОЛАС. Каму?

ЮНАК. Свайму духоўніку, айцу Яну.

ГОЛАС. Скончы клятву.

ЮНАК *(заплюшчыўшы вочы).*

Калі парушу хоць слова з клятвы гэтай, прашу братоў сваіх крэўных зрабіць мне апошнюю ласку і апошнюю паслугу... А сястра Любаслава хай даруе мне. Чысціня і справядлівасць!

УСЕ. Чысціня і справядлівасць!

ГОЛАС. Сястра, — прысуд...

Паўза. Потым ДЗЯЎЧЫНА робіць знак. Усе кідаюцца на ЮНАКА, і праз хвіліну яго цела сутаргава тузаецца ў пятлі на дрэве.

Зацямненне.

Маёнтак Русіноўскіх пад Любамірам. Балкон. За столікам — ЯДВІГА, МАРТА і МАРЫЛЯ. Вясновы дзень. Недзе спяваюць валачобнікі.

ПЕСНЯ ВАЛАЧОБНІКАЎ.

Першым разам,
Божым часам
Госпаду Богу памалюся,
Жалезным тынам абгараджуся,
Ваўкалака не баюся.
Як воск ад агня,
Так Сатана ад Хрыста
Аткаснісь,
Атсатанісь,
Ад нашага дому,
Ад нашае хаці!
У нашым доме
ні долі, ні волі —
Прастол на прастолі;
На тым прастолі —
латрый-камень,
На тым камні —
Мікіта-мучанік;
А перад ім стаіць
сам Ісус Хрыстос,
А перад ім стаіць Маць
Прасвятая Бугуродзіца;
Сцеражэць,
Беражэць...

МАРТА. Прыйдзе час, і кожная з нас будзе старэйшая за свайго роднага бацьку...

МАРЫЛЯ. Калі Бог жыцця даць.

ЯДВІГА. Калі Бог жыцця даць...

З'яўляецца дварэцкі ЯРАШ.

ЯРАШ *(да Ядвігі).* Вячэру падаваць сюды, пані?

ЯДВІГА *(да сяцёр).* Пойдзем у пакоі? Вечарэе.

МАРТА. Пабудзем тут.

ЯДВІГА. Падавайце сюды.

ЯРАШ. Слухаюся...

МАРТА. Зрабіце ласку, шаноўны, пашліце каго-небудзь на канец сяла сказаць гэтым цыганя-

віч... Калі кахаеш — забі. Дзеля цябе ж і прашу...

ВАЛЬКОВІЧ. Замаўчы!!!

ЯДВІГА. Збылося! Як сказаў Збавіцель на крыжы — збылося!!! Даруй... мне.

ВАЛЬКОВІЧ. Паклянися, што больш ніколі ў жыцці не зробіш замах на чыё-небудзь жыццё!

ЯДВІГА. Клянуся. Бацькам сваім клянуся. Вальковіч, даруй мне.

ВАЛЬКОВІЧ. І паклянися, што ніколі ў жыцці не зробіш замах на сваё жыццё... Што б ні здарылася! Як бы цяжка ні было!

ЯДВІГА. Клянуся.

ВАЛЬКОВІЧ. Бацькам!

ЯДВІГА. Клянуся ўлюбёным бацькам сваім, нябожчыкам Любамірам Русіноўскім, што ніколі ў жыцці не зраблю замах на сваё жыццё і нават ніколі не падумаю пра гэта! Даруй мне...

ВАЛЬКОВІЧ. Пакуль мяне не пакліча да сябе сам Бог...

ЯДВІГА. Пакуль не пакліча мяне да сябе сам Бог. Даруй мне...

ВАЛЬКОВІЧ. Амін!

ЯДВІГА. Амін! Даруй мне...

Паўза. Нейкі час ВАЛЬКОВІЧ і ЯДВІГА сядзяць нерухома, глядзячы на палаючы камін. Потым уваходзяць МАРЫЛЯ, МАРТА са сваім мужам, яшчэ некалькі гасцей. Прыбягае ўстрывожаны дварэцкі ЯРАШ.

ЯРАШ *(да Ядвігі).* Пані! Маёнтак абкружаюць нейкія ўзброеныя людзі.

ЯДВІГА. Няхай.

Шум сярод гасцей.

ВАЛЬКОВІЧ. Панове, супакойцеся. Гэта збройныя вялікага князя! Абвешчаю яго волю! У сувязі з учыненымі тут злачыствамі маёнтак з гэтае хвіліны пераходзіць пад апеку вялікага князя! *(Паказвае медальён.)* Усёй чэлядзі, пан Яраш, з гэтае хвіліны слушацца толькі маіх загадаў!

ЯРАШ. Слухаюся, пане суддзя. **ВАЛЬКОВІЧ** *падыходзіць да МАРЫЛІ.*

ВАЛЬКОВІЧ. Пані Марыля... Сястра! Бог спытае нас усіх і за ўсё. І ўсім аддасць належнае... І тым, хто тварыў беззаконне, і тым, хто спускаў яго з рук, і тым... *(паўза),* хто ведаў пра яго і ціха маўчаў! *(Паўза.)* Вы ведалі пра забойствы ў Ашмянскім наваколлі, сястра Марыля? Хто і за што? Ведалі...

МАРЫЛЯ. Усім Бог суддзя.

ВАЛЬКОВІЧ. Бог — суддзя, але мы — ягоныя служкі. Служкі караюць злачынцаў! Вы помсцілі,

сястра... Помсцілі... сваім родным сёстрам. Адною вы пагарджалі... *(паказвае на Марту).* Пані Марта, я захапляюся вамі, вы сапраўдная жанчына...

МАРТА. Нічога не разумею!

ВАЛЬКОВІЧ *(да Марылі).*

А другую... ненавідзелі за тое, што яна змагла злачынна абурыцца, злачынна запратэставаць, злачынна паўстаць супраць бацькоўскага і іншага гвалту. Ад якога вы проста збеглі! Збеглі пад Боскае крыло як быццам... Да Бога, сястра Марыля, з помстай і нянавісцю не ходзяць... *(Да Яраша.)* Хай прынясуць мне гарбаты.

ЯРАШ. Слухаю...

ЯРАШ ідзе да выхаду і сутыкаецца з ЯНУСЯЙ, якая нясе на падносе гарбату. Каля яе прытанцоўвае ў скамарохавах трантах ПЕРШЫ ЗБРОЙНЫ БАЖУТЫ.

ЯНУСЯ. Гарбата, пан дварэцкі...

ЯРАШ *(з жахам).* Божа!

Адступае назад, спатыкаецца, падае.

ЯНУСЯ. Гарбата, пан дварэцкі.

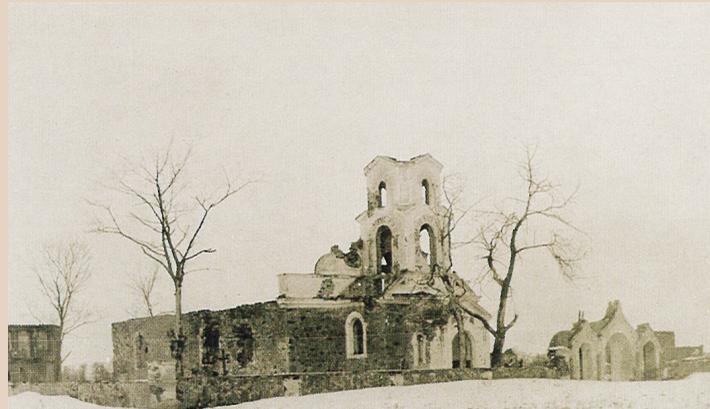
ЯРАШ. Бо... Божа!

ВАЛЬКОВІЧ. Чаго вы так спалохаліся, пан Яраш? *(Да збройных.)* Звязаць яго! *ЯРАШ закрычаў і паспеў выпіць шылет, аднак збройныя спрытна схопілі яго за рукі і абязброілі.*

Будзьце мужным, пан Яраш... Хаця, аправаючы жаночую суценку, вы гэтую здольнасць, магчыма, і страцілі. *(Да ўсіх.)* Знаёмцеся панове: Любаслава! Беражніца ашмянскага наваколля. Гэта не легенда сівых вякоў. Здань жыве ў маёнтку... Жыла. І, як помслівая ядавітая гадаўка, па начах кусала людзей, хаваючыся пад сарочкай няшчаснай Любаславы. *(Пільна глядзіць у вочы Ярашу.)* Пан Яраш, мне ніхто не называў нават вашага імя і, вядома, не распавядаў пра тое, што вы апошнія гады вытваралі ў ашмянскім наваколлі. Дык вы ўжо, будзьце ласкавы, папраўце мяне, калі я ў нечым памылюся. *(Да ўсіх.)* Калі наша шляхта з перамогай вярнулася з-пад Слуцка, вялікі князь літоўскі Аляксандр шмат каго ўзнагародзіў. А вас, як вам падалося, абдзялілі і абышлі. І тады вы вырашылі ўзнагародзіць самі сябе. Вы рабавалі тых, з кім яшчэ ўчора поплеч змагаліся супраць татар. І забівалі...

ЯРАШ. Не забіваў. Караў смерцю. Злачынцаў, мярзотнікаў,

Смаргонскі гасцінец на паштоўках мінулых стагоддзяў

Смаргонь. Віленская ўлица.
Smorgonie. Ulica Wileńska.

памерці! Яго забілі! Або атруцілі! Гэта не маэнтак! Гэта змяінае кубло! Тут атрута ў кожным закутку! Яго спаліць трэба дашчэнту! Агнём! Мячом! Інакш атруціць усё княства! Бажута, бедны Бажута…

ВАЛЬКОВІЧ. Да мяне! *Падбягае ДРУГІ ЗБРОЙНЫ*.

Ты збройны князя ці скамарох? Ці баба?! Трымай сябе ў руках! (*Кіўнуў на Бажуту.*) Добра агледзелі?

ДРУГІ ЗБРОЙНЫ. Добра.

ВАЛЬКОВІЧ. Знакі якія-небудзь на целе засталіся?

ПЕРШЫ ЗБРОЙНЫ. Нічога няма! Ані драпіны! Нічога! Як загнуў.

ВАЛЬКОВІЧ. Хто-небудзь у маэнтку ведае пра гэта?

ПЕРШЫ ЗБРОЙНЫ. Ніхто не ведае.

ДРУГІ ЗБРОЙНЫ. Гэта ведае тая, што яго задушыла!

ВАЛЬКОВІЧ. Маўчы! Зараз жа з’язджайце адсюль! Весела, з песнямі, як і прыехалі. Бажуту схавайце на падводзе. У Пуцэціне ўсім пераапрунцуца. І вяртайцеся сюды як атрад збройных вялікага князя. Маэнтак узяць пад ахову. Нікога не выпускаць. Ніко-га! Ты — за старэйшага… (*Падыходзіць да ПЕРШАГА ЗБРОЙНАГА, нешта шэпча яму.*)

ПЕРШЫ ЗБРОЙНЫ. Слухаюся, пане суддзя… (*Страсянуў галавой, заспяваў.*)

Першым разам, Божым часам Госпаду Богу памалюся, Жалезным тынам абграджуся.

Ваўкалака не баюся! Ваўкалака не баюся! Ваўкалака не баюся! *“Валачобнікі” з песняй танцуюць, збіраюць свае рэчы, непрыкметна паклалі цела БАЖУТЫ на падводу. Ад’язджаюць, з’яўляецца ЯРАШ.*

ЯРАШ. Яны паехалі???

ВАЛЬКОВІЧ. Вольны народ… Захацелі — прыехалі, захацелі — кінулі ўсё і паехалі. Вы ніколі не зайздросцілі скамарохам, пан Яраш? Я — зайздросціў…

ЯРАШ. Добрай раніцы.

ВАЛЬКОВІЧ. Добрай раніцы… (*Паўза.*) Я таксама заўтра ад’язджаю. Прашу вас, пан Яраш, запрасіце ўсіх зранку ў Вялікую залу маэнтка. І няхай заўтра з самага ранку да мяне прыдзе местчочковы карчмар… як яго?

ЯРАШ. Давыд.

ВАЛЬКОВІЧ. Ён дапаможа

паставіць кропку ў гэтай забыта-най справе.

Зацямненне.

Карчма. Вечар. За сталом — ВАЛЬКОВІЧ. Побач з ім КАРЧМАР. КАРЧМАР (плача). Вэй, пане, што рабіць, што рабіць? Нехта такі даведаўся, што я быў у замку вашым госцем… І расказваў вам пра Любаславу. І некаму гэта вельмі не спадабалася. Напісалі во, каб я рыхтаваўся сёння ўначы: прыдзе гэтая праклятая беражніца…

ВАЛЬКОВІЧ. Рыхтаваўся да чаго?

КАРЧМАР. Ну, вядома ж, не да шлюбу! А можа й да шлюбу. Толькі “нявеста” мая старэйшая за Аўрама, кажуць, касавокая і з касой. Не з той касой, якая каса, а з той касой, якая косіць. Заб’юць, пане суддзя, Любаслава ніколі не жартуе… І навошта я пайшоў да вас, паслухаўшы на скамароха…

ВАЛЬКОВІЧ. Яго забілі…

КАРЧМАР. Ну во! Такого спрытнага, такога маладога, та-кога дужага — і забілі. А мяне й забіваць не спатрэбіцца: сам памру. Ад страху. А што будзе з дзецімі? Цыля, як і ўсялякая іншая жанчына, нічога, апроч гадасці, мужчыне свайму не зрабіла. Дзяцей нарадзіла, а сама памерла. Мучайся, Давыд… Пакутуй, Давыд! Дрыжы, Давыд! Што мне рабіць?

ВАЛЬКОВІЧ. Гарэлкі налі…

КАРЧМАР. Што?

ВАЛЬКОВІЧ. Налі мне гарэлкі. І ідзі да дзяцей.

КАРЧМАР. А хто будзе ў карчме?

ВАЛЬКОВІЧ. Я з твайго дазволу, я да ранку пабуду карчмаром. Добра?

КАРЧМАР. Добра. Толькі нікому не налівайце ў доўг.

ВАЛЬКОВІЧ. Ідзі да дзяцей, Давыд…

КАРЧМАР (*выходзячы, сам сабе*). Суддзя, з княжацкім медальёнам, гандлюе ў местчочкавай карчме гарэлкай… Цыля вельмі здзівіцца.

Выходзіць. Паўза. Вые злы вецер. Дзверы раптоўна адчыняюцца. На парозе — ДЗЯЎЧЫНА ў блакітным і некалькі постацей з завязанымі хусцінкамі тварамі, з сякерамі і мячамі.

ГОЛАС. Чысціня і справядлівасць!

ВАЛЬКОВІЧ сядзіць нерухома спіной да дзвярэй. ДЗЯЎЧЫНА са

сваёй світай набліжаецца да яго. ВАЛЬКОВІЧ сядзіць нерухома. Над ягонай галавой узнялася сякера. ВАЛЬКОВІЧ нечакана паварочваецца, адбівае ўдар, забівае аднаго з нападаўшых, на астатніх кідаюцца, як з-пад зямлі з’явіўшыся, збройныя. Адзін з іх падняў меч на ДЗЯЎЧЫНУ.

ВАЛЬКОВІЧ. Яе не чапаць!

Б’ецца на мячы з ДЗЯЎЧЫНАЙ, якая адчайна абараняецца. І раптам ВАЛЬКОВІЧ кідае сабе пад ногі свой меч і без зброі ідзе на ДЗЯЎЧЫНУ. Тая адступае. ВАЛЬКОВІЧ набліжаецца. ДЗЯЎЧЫНА падымае свой меч і… нечакана выпускае яго. ВАЛЬКОВІЧ зрывае з яе галавы маску. Вадапад чароўных валасоў падае на шаўковую сарочку. Гэта ЯДВІГА.

Госпадзі, чаму я не памыліўся? (*Крычыць.*) Чаму я не памыліўся?!

ЯДВІГА. Забі мяне… Забі мяне! Забі…

Парывіста абдымае ВАЛЬКОВІЧА.

Зацямненне.

Ранак. Вялікая зала ў маэнтку.

ВАЛЬКОВІЧ і ЯДВІГА.

ЯДВІГА. Бацька даў згоду на наш шлюб і толькі потым паведаміў мне пра гэта. “Не магу!” — “Трэба!” — “Не магу!” — “Трэба…” Я прыйшла ў маэнтак Хадкевічаў сярод ночы… і закрычала: “Не магу!…” Пан Хадкевіч пацалаваў мне руку і сказаў: маўляў, калі я кахаю каго іншага, ён заўтра ж паведаміць бацьку, што не можа ўзяць шлюб са мной. Я кахала цябе, але тады яшчэ не ведала пра гэта!!! І сказала, што нікога не кахаю… Тады ён абвесціў, што хоча мець мяне за жонку і будзе жыць, як з сястрой, да тае пары, пакуль не пакахаю яго… І, каб не засмучаць бацьку, я… згадзілася… Але адна справа — абяцаць, а другая — выканаць. Ён біў мяне… Ён пачаў біць мяне праз месяц пасля шлюбу. Біў і плакаў… Біў за нелюбоў. А дзе мне было ўзяць яе?! У той дзень ён вярнуўся з палявання раней за ўсіх… і кінуў мяне на ложка: “Ты — жонка мне!” І наваліўся на мяне… Адчуваючы, што адбудзецца нешта брыдкае і жahlівае, і каб гэта не адбылося, я выхапіла ў яго з похваў маленькі татарскі кінжальчык… Ім нельга забіць! Ён — шпілька! Кароценькая шпілька! Хадкевіч гэты кінжальчык заўсёды насіў пры сабе… Я не

рэзала Хадкевіча! Гэтым нельга зарэзаць! Гэта шпілька!!! А ён, магутны і дужы, раптам здрыгануўся, вочы наліліся жахам… і знерухомеў… Што было далей, я не памятаю… Нехта аднёс мяне ў мой пакой… Прыйшлі людзі… Не памятаю…

ВАЛЬКОВІЧ. Госпадзі, як цяжка… Як цяжка!

ЯДВІГА. Забі мяне…

ВАЛЬКОВІЧ. Я цябе кахаю! І ты гэта ведаеш! Я пакахаў цябе з таго імгнення, як толькі ўбачыў у Вільні ў прыёмнай вялікага князя.

ЯДВІГА. І я цябе кахаю з таго ж самага імгнення. Але каханне — гэта пракляцце! Гасподзь карае чалавека не хваробамі, не бедамі, не смерцю! Ён карае нас каханнем. А яно ўжо цягне да сябе гора, кроў, бяду, злачынства і… смерць! Бог карае нас каханнем! Яго ўсе баяцца, яго саромеюцца, ад яго ўцякаюць! Яно ніколі не будзе панаваць на гэтай грэшнай зямлі! Бо калі б тут панавала каханне, яна, можа, і не зрабілася святой, аднак перастала б быць грэшнай і… бруднай.

Усё ў гэтым свеце робіцца без кахання! Без кахання, без любові! А якое ж яно будзе… калі без любові?! Усё, што без любові — гвалт! Што можа нарадзіцца з гвалту?! Хадкевіч кахаў, а я — не. Бог пакараў нас абаіх: яго — каханнем, а мяне — некаханнем. А цяпер пакараў і цябе, і мяне! І на гэты раз — каханнем…

ВАЛЬКОВІЧ. Як ты трапіла ў гэтую зграю?

ЯДВІГА. Больш я нічога не скажу, Вальковіч. Чысціня і справядлівасць!

ВАЛЬКОВІЧ. Што ты ўтварыла над сабой, няшчасная… Што ты пачала? Каін таксама некалі пачаў… Людзі да гэтага часу спыніцца не могуць. Першая смерць цягне другую, другая — дзесятую, дзесятая просіць тысячы! З кроплі крыві, з адной толькі кроплі, — мора бязмежнае… Няўжо ты думаеш, што ты першая? Першая, хто захацеў вызваліць людзей ад прыгнёту, броду, гвалту, несправядлівасці?!

ЯДВІГА. А Хрыстос?

ВАЛЬКОВІЧ. Хрыстос, пані Ядвіга, нікога не забіваў… Нікога…

ЯДВІГА. Ты не вытрымаеш, не вытрымаеш, калі кат будзе перабіваць мне рукі і ногі, а пасля, узьўшы левай рукой за валасы, падыме сякеру!.. Забі мяне, Валько-

Сёння пяць гадоў па бацьку… *ЯРАШ запытальна глядзіць на ЯДВІГУ.*

ЯДВІГА. Няхай спяваюць. **МАРТА**. Марыля! **МАРЫЛЯ**. Імша ўжо скончылася. Няхай.

ЯДВІГА. Ідзіце, Яраш…

ЯРАШ кланяецца, выходзіць. Пакаёўка ЯНУСЯ накрывае на стол. Паўза.

МАРТА. А памятаеце, як бацька вярнуўся з-пад Слуцка пасля татарскай навалы? Памятаеце? Ён ішоў да замка вунь па той сцяжынцы, у белай кашулі. Галава перавязана. Яраш веў пад аброць каня. Да сядла прывязаны латы і меч… Тата — вясё-ёлы… Мы навыперадкі бжым да яго, а ён рукі раскінуў: “Донечкі мае, донечкі!!! Замуж усіх, замуж! А то тарва зноў наляціць, шчэ загіне ваш бацька, унукаў не дачакаўшыся… Замуж, донечкі, замужх…” Ядвіся запляскала ў далоні: “Я першая! Я першая!”…

ЯДВІГА. Я памятаю.

МАРЫЛЯ. Не варта ўспамінаць.

МАРТА. Такая была радасць… Толькі нядоўгая. Да Марылі пасватаўся пан Патоцкі, а яна збегла ў манастыр. Бацька плакаў. Вунь там, у садзе, пад грушай. Сядзіць на лавачцы, як скамянелы, твар спакойны, а слёзы па шчаках коцяцца. Я першы і апошні раз бачыла, як бацька плакаў. Тут ты, Ядвіся, падбегла: “Татулька, не плач! Няхай мяне замест Марылі Патоцкі бярэ… у жонкі!…” Тады і я заплакала.

МАРЫЛЯ. Марта! Я прашу цябе, не трэба!

МАРТА. Бацьку ўспамінаць не трэба?

ЯДВІГА. Марта!

МАРТА. Што?

ЯДВІГА. Не трэба… Чаму ты так любіш успамінаць пра гэта?

МАРТА. Мабыць, таму, што вінаватай сябе адчуваю… Перад вамі, сваімі сёстрамі.

ЯДВІГА. У чым ты вінаватая?

МАРТА. У тым, што ў мяне ўсё добра: дом, муж, дзеці…

МАРЫЛЯ. А ў нас з Ядвісай усё пагана? Ты так лічыш?

МАРТА. У Ядвісі муж загінуў…

МАРЫЛЯ. Ён памёр, Марта…

МАРТА. Якая розніца?

МАРЫЛЯ. Розніцы няма. Гора. Вядома, гора…

МАРТА. Толькі не рабі выгляд, што ты шчаслівая!

МАРЫЛЯ. Ніякага выгляду я не раблю. І не рабіла ніколі.

МАРТА. Рабіла!

ЯДВІГА. Досыць!

МАРТА. Калі б тады да цябе не стары Патоцкі пасватаўся, а сын ягоны, ты б таксама ўцякла ў манастыр? Не можа быць шчаслівай жанчына ў манастыры! Не можа!

ЯДВІГА. Марта, я прашу цябе! **МАРТА**. Жанчына павінна раджаць! Дзеля гэтага яе стварыў Бог. Жанчына павінна мець мужа! Так хацеў наш бацька! І бацька плакаў. Слёзы ягоныя і сёння пякуць мне сэрца. І я выканала яго волю, як гэта і загадвае Гасподзь, выйшла за таго, на каго ён паказаў. І я шчаслівая! Шчаслівая! Шчаслівая!

МАРЫЛЯ. Ну й добра!

МАРТА. І нечага смяяцца!

МАРЫЛЯ. Ды я не смяюся, дурненькая! (*Цалуе сястру.*)

ЯДВІГА. Яраш!

З’яўляецца ЯРАШ.

Прынсяціце віна… Сёння бацькаў дзень. І мы будзем яго памінаць, а не сварыцца. *ЯРАШ прыносіць віно, налівае ў кубачкі.*

Супакой, Госпадзі, душу раба Твайго Любаміра. (*П’е віно.*)

МАРТА. Супакой, Госпадзі, душу раба Твайго Любаміра. (*П’е віно.*)

МАРЫЛЯ. Супакой, Госпадзі, душу раба Твайго… (*П’е.*) *Чуваць грукат колаў карэты па бруку.*

ЯДВІГА (*спалохана*). Госпадзі… *Выпусціла з рук кубачак. Той жаласліва дзінькнуў на падлозе.*

МАРТА. Што такое? Ядвіся?!

ЯДВІГА. Нехта едзе.

МАРЫЛЯ. Ну й што?

ЯДВІГА. Не ведаю. Сэрца пахаладзела.

МАРТА. Чаго?

Грукат набліжаецца. Потым цішыня. Паўза. З’яўляецца ЯРАШ.

ЯРАШ. Пані, да вас, па загадзе князя, суддзя менскі — пан Вальковіч.

ЯДВІГА. Прасіце.

ЯРАШ выходзіць і вяртаецца разам з ВАЛЬКОВІЧАМ. Паўза.

ВАЛЬКОВІЧ. Я прашу дараваць мне, што перапыняю вашу вячэру, аднак я прыбыў у ваш маэнтак па загадзе вялікага князя, каб знайсці забойцу мужа вашага, калі ён быў забіты, ці каб упэўніцца ў тым, што забойства не было.

Паўза.

ЯДВІГА (*да Яраша*). Падайце яшчэ адзін прыбор.

ЯРАШ. Слухаюся. (*Выходзіць.*)

ЯДВІГА (*да Вальковіча*). Гэта вы…

ВАЛЬКОВІЧ. Я быў на прыёме ў князя. Разам з вамі.

Паўза.

ЯДВІГА. Пазнаёмцеса: гэта мае сёстры.

МАРТА. Марта.

ВАЛЬКОВІЧ. Суддзя Вальковіч.

МАРЫЛЯ. Марыля.

ВАЛЬКОВІЧ. Суддзя Вальковіч.

ЯДВІГА. Сёння пяць гадоў, як скончылася зямное жыццё нашага бацькі Любаміра Русіноўскага. **ВАЛЬКОВІЧ**. Я шмат чуў пра яго. (*Паўза.*) Пані, каб выканаць волю князя, я папрашу вашага дазволу на кароткую гутарку з вашай прыслугай.

ЯДВІГА. Вядома.

ВАЛЬКОВІЧ. І з вамі — таксама.

ЯДВІГА. Вядома.

ВАЛЬКОВІЧ. Калі будзе ваша ласка, я хацеў бы прасіць вас аб невялічкім пакойчыку ў маэнтку, дзе б мог мець прытулак на некалькі тыдняў.

ЯДВІГА. Вядома. (*Кліча.*) Пан Яраш!

Уваходзіць ЯРАШ.

ЯРАШ. Слухаю…

ЯДВІГА. Пан Вальковіч будзе нашым госцем. Дзе мы яго можам размясціць?

ЯРАШ. У паркавым флігелі.

ЯДВІГА. Там сыра.

ЯРАШ. Калі распаліць камін…

ЯДВІГА (*да Вальковіча*). Вы адзін? Без прыслугі?

ВАЛЬКОВІЧ. Я адзін.

ЯДВІГА. Там вам будзе няўтульна. Аднаму. (*Да Яраша.*) Падрыхтуйце для пана Вальковіча пакой на другім паверсе…

ЯРАШ. Слухаюся.

ЯДВІГА. І прызначце, калі ласка, пану Вальковічу прыслугу.

ВАЛЬКОВІЧ. Пані Ядвіга, я…

ЯДВІГА. Пан Вальковіч, вы мой госць. Дазвольце мне распа-раджацца… (*Пасля паўзы, да Яраша.*) Вам нешта незразумела, пан Яраш?

ЯРАШ. Усё зразумела, пані… *Выходзіць.*

МАРТА. Пан Вальковіч, я… Я — Марта, сястра Ядвігі. Наш маэнтак — за Ашмянамі, і мы з мужам рады будзем мець вас у сябе за госця ў любы час…

МАРЫЛЯ. Мне час… Рада была з вамі пазнаёміцца, пан Вальковіч.

ВАЛЬКОВІЧ. Маю гонар…

ЯДВІГА. Бывай, Марыля…

МАРЫЛЯ. Бывай, сястра.

МАРЫЛЯ выходзіць.

МАРТА. Я застаюся нанач. (*Да Ядвігі.*) Можна?

ЯДВІГА. Яшчэ пытаешся.

Уваходзіць ЯНУСЯ.

ЯНУСЯ. Пані! Гэтыя прыдур-

кі…

ЯДВІГА. Януся! Калі хочаце нешта сказаць, кажыце прыстойна.

ЯНУСЯ. Гэтыя пры… валачобнікі пяюць ужо каля нашай брамы! Нейкія замовы. І нанач просьцца. Дазвольце даць загад, каб вартавыя іх выпяткам пад адно месца?

ЯДВІГА. Адчыніце браму. (*П’е віно.*)

ЯНУСЯ выходзіць. З’яўляюцца валачобнікі: пераапрунутыя збройныя князя на чале з БАЖУТАМ. Пляюць. Скачучь.

ДРУГАЯ ПЕСНЯ ВАЛАЧОБНИКАЎ.

Воўк-ваўчыца,
Сунімай сваіх слуг —
І старых, і малых;
А ня будзеш сунімаць,
Будзя Маць Прачыстая замы-каць

Зубы, губы, іклы, паклы,
Бодрыя ногі, ярыя вочы,
Шэрую шэрсць і белае цела.
Зубы, губы, іклы, паклы,
Вухі, вочы, ногці, кохці
(2 разы)
Зацямненне.

Ноч. Пакой у маэнтку Русіноўскіх. Гарыць свечка. Суддзя ВАЛЬКОВІЧ рыхтуецца да сну. Рыпнулі дзверы. З’яўляецца ЯНУСЯ.

ЯНУСЯ

гучь плакаць.

ВАЛЬКОВІЧ. Гэта чаму?

ЯНУСЯ. Ды ён зубра браў за рогі і валіў на зямлю!.. І такому плакаць?

ВАЛЬКОВІЧ (*задуменна*). Ну, мабыць, не кожнага зубра мог паваліць... Пані Ядвіга магла яго атруціць?

ЯНУСЯ. Ой, не, што вы! Што вы! Грэх такое думаць, не тое што гаварыць! Яна — чыстая... Дзіўнаватая, праўда, але... чыстая.

ВАЛЬКОВІЧ. А чым дзіўнаватая?

ЯНУСЯ. Іншым разам сядзіць пахмурная-пахмурная... і раптам засмяецца. Ці наадварот. Ні з таго ні з сяго... Нібыта чорная туча на яе твар апусціцца. Аж счарнее ўся. І ў вачах — такая туга...

ВАЛЬКОВІЧ. Добра... Цяпер кладзіся на ложак і спі... На досвітку я цябе разбуджу.

ЯНУСЯ. Ды не буду я тут спаць! Вы што? Гэта ж пакой Любаславы! Ведалі б вы, пане, куды вас пасялілі... Нячыстае месца!

ВАЛЬКОВІЧ. Раскажы.

ЯНУСЯ. Гэта было ой як даўно... Прапрапра- і можа яшчэ разы са два "пра-" бабка маіх цяперашніх паненак, дарэчы, таксама Ядвіга, была вельмі прыгожая і вельмі лютая. Лютая з той прычыны, што не ўмела кахаць. Нікога не ўмела кахаць... і ніколі.

ВАЛЬКОВІЧ. Што значыць: "не ўмела кахаць"?

ЯНУСЯ. Ну, ёсць жа людзі, якія не ўмеюць спяваць. Хоць ты забі іх — не запяюць. І хочучь, а не запяюць. Зайздросцяць, злуюцца, а не запяюць... Гэтак жа і з каханнем. Бог карае. Усё дасць, а пакахаць не ўмееш. Хоць памры. Во й яна такая была. А мужчыны такіх не любяць, хто кахаць не ўмее. Яны ж, як дзеці: толькі і чакаюць, каб іх па галоўцы пагладзілі. Пан Русіноўскі і выбраў для сябе адну з пакаёвак Ядвігі. Любаславай клікалі. Тая і прыгожая была, а кахаць умела... Ой, як умела! Нездарма ж імя — Любаслава. Ой, як жа яны кахаліся! На вачах у пані. Тая, бедная, мучылася, плакала, і аднойчы, калі муж быў у паходзе, загадала Любаславе апрагнуць сваю шлюбную сарочку з блакітнага кітайскага шоўку... Гэтую сарочку пані апранала ў першую шлюбную ноч. І калі Любаслава апранула сарочку, Ядвіга завяла яе на бераг Ашмянкі, камень на шыю павесіла і ўтапіла. А вось за што? Адмовіла б пану — яе пан са свету зжыў бы, не адмовіла — пані ў рэчцы ўтапіла... Бог — даруй мне, Госпадзі! — нешта не да-

думаў. Прыгожымі павінны нараджацца толькі знатныя і багатыя. А калі ты бедная і без роду-племіні, нізашто не радзіся прыгожай: наплачашся, ой, наплачашся! Усё жыццё будзеш плакаць і нават пасля сваёй смерці. (*Шэптам*.) Трыста гадоў прайшло! Трыста гадоў, а яна ўсё плача...

ВАЛЬКОВІЧ. А хто-небудзь чуў?

ЯНУСЯ. Спытайце, хто не чуў... Гэтага плачу тут ужо і не баіцца ніхто. "А-а, гэта Любаслава плача..." Прывыклі за трыста гадоў... "Любаслава плача"! Як "вечер вые"...

ВАЛЬКОВІЧ. Можа, сапраўды вецер?

ЯНУСЯ. Зірніце на вуліцу, на дрэвы: ёсць вецер?

ВАЛЬКОВІЧ. Няма.

ЯНУСЯ. А цяпер слухайце...

Паўза. Потым аднекуль зверху далятае ціхі ўздых-стогн, сапраўды падобны на плач.

ВАЛЬКОВІЧ. Што гэта?

ЯНУСЯ. Любаслава плача...

Зацямненне.

Раніца. Пакой Ядвігі. ЯДВІГА на ложку.

ЯДВІГА. Януся!

ЯНУСЯ (*прыбягае*). Слухаю, пані...

ЯДВІГА. Здымі з мяне сарочку і падай сукенку...

ЯНУСЯ апранае гаспадыню.

Дзе ты была ноччу?

ЯНУСЯ. Спала...

ЯДВІГА. Я не спытала ў цябе, што ты рабіла... Я спытала ў цябе, дзе ты была?!

ЯНУСЯ. Пані, я...

Паўза.

ЯДВІГА. Што?

ЯНУСЯ. Я не зрабіла нічога дрэннага... Маці Боская сведка.

ЯДВІГА. Дзе ты была ноччу?!

ЯНУСЯ. Пані, даруйце...

ЯДВІГА (*хапае стэк і б'е пакаёўку*). Дрэнь! Блудніца!

ЯНУСЯ. Мама!

ЯДВІГА (*б'е*). Юрлівая пачвар!

ЯНУСЯ. Мамачка!

ЯДВІГА. Да мамачкі! У вёску!

ЯНУСЯ. Гэта не я!

ЯДВІГА. Свіней пасвіць!

ЯНУСЯ (*плача*). Мне пан Яраш загадаў... Даруйце!!!

ЯДВІГА. Прэч!!!

ЯНУСЯ (*паказвае дукаты*). Мне за... заплацілі!

ЯДВІГА (*б'е*). Прэч!

ЯНУСЯ з плачам выбягае. Паўза.

Яраш!!!

З'яўляецца ЯРАШ. Кланяецца.

ЯРАШ. Слухаю, пані...

БАЖУТА. Людзі кажуць, ты падмешваеш у сваё піццё нейкага блёкату.

КАРЧМАР. Чаго толькі людзі не кажуць...

БАЖУТА. А ці праўду кажуць, што гэтая беражніца Любаслава, гэты прывід, дапамагае бедным і... помсціць багатым?

КАРЧМАР. Хай бы згарэлі сінім полымем усе, хто бедным дапамагае. Даюць грошы беднаму, а ён ізноў нясе іх да карчмы. А хто вінаваты?

РАЗАМ. Карч-мар!!

БАЖУТА (*крычыць*). Я — п'яны!

КАРЧМАР. Няхай пан скамарох будзе такім, якім яму хочацца быць. І няхай ідзе спаць. Ці мала што? Ноч на двары.

БАЖУТА. Яшчэ — за Цылю!

КАРЧМАР. Ёй гэта не спадабаецца. Дабранач шаноўнаму пану...

Пайшоў.

БАЖУТА (*дэкламуе*).

Ваўку — валаўство,

Ваўчыцы — юцы,

Чорнай рывай вочы засці-

лаю,

Застанаўляю і замыкаю.

Зубы, губы, ногці, кохці.

У святле месяца з'яўляецца ДЗЯЎЧЫНА з белым тварам. Калышацца ў паветры.

Опа! Ты тут! І я... тут... Хадзі да мяне... Я цябе так чакаў... Мілая, родная, ласкавая... Хадзі да мяне... Не бойся... Я не п'яны... Давыд падлівае ў гарэлку блёкат, і ў ягонай карчме нельга нічога піць. Я і не піў... Я ведаў, што сёння спаткаю цябе... Мілая, родная, салодкая... Абдымі мяне. Абдымі... Мне так холадна... Бачу... Бачу твае ласкавыя ручкі... Пяшчотная, чыстая... Хадзі да мяне... Хадзі да мяне... Губы! Зубы! Іклы! Паклы! Вочы! Вухі! Ногці! Кохці!

Павольна набліжаецца да ДЗЯЎЧЫНЫ. ДЗЯЎЧЫНА набліжаецца да яго, абдымае. БАЖУТА, як падкошаны, валіцца на зямлю. Зацямненне.

Тая ж ноч. Пакой ВАЛЬКОВІЧА. Суддзя сядзіць за столікам і нешта піша. У дзверы пастукалі.

ВАЛЬКОВІЧ. Калі ласка...

ЯДВІГА (*яна ў шыкоўнай блакітнай сукенцы*). Добры вечар...

ВАЛЬКОВІЧ. Добры вечар.

ЯДВІГА. Пан дазволіць увайсці?

ВАЛЬКОВІЧ. Хто можа не дазволіць увайсці гаспадыні маёнтка?

ЯДВІГА. Я парушаю ўсе правілы этыкету... і нават прыстойнас-

ці, з'яўляючыся да вас сярод ночы...

ВАЛЬКОВІЧ. Гэта я не мог дазволіць сабе дзёрзкасць самому з'явіцца да вас у гэты позні час...

ЯДВІГА. А вы гэтага хацелі?

ВАЛЬКОВІЧ. Я з тых, хто разлічвае толькі на рэальнае.

ЯДВІГА. А хіба хто-небудзь у свеце ведае, што такое рэальнасць? Вас не засмуціла мая сукенка?

ВАЛЬКОВІЧ. Чаму яна павінна мяне засмуціць?

ЯДВІГА. Яна — блакітная.

ВАЛЬКОВІЧ. І што з таго? Вельмі прыгожая сукенка. Дарэчы, як і ўсё іншае, што апранае пані...

ЯДВІГА. Вы кажаце шчыра?

ВАЛЬКОВІЧ. Вы гэта адчуваеце.

Паўза.

ЯДВІГА. Вы падабаецеся мне, пан Вальковіч. Вы нагадваеце мне нашага бацьку: разумны, мужны, магутны. Ён прывёз з паходу на татар вялікі лук. І хадзіў з гэтым лукам на зуброў.

ВАЛЬКОВІЧ. І забіваў? З лука — зубра?!

ЯДВІГА. Забіваў. Вы нагадваеце мне бацьку.

ВАЛЬКОВІЧ. Задаволены.

Паўза.

ЯДВІГА. Мне здаецца, што ў вашым пакоі б'ецца чыёсьці сэрца...

ВАЛЬКОВІЧ. Маё, альбо ваша...

Паўза.

ЯДВІГА. Мабыць... Калі вы адбываеце ў Вільню да князя?

ВАЛЬКОВІЧ. Заўтра.

ЯДВІГА. Вам усё зразумела?

ВАЛЬКОВІЧ. Усё.

ЯДВІГА. Няўжо?

ВАЛЬКОВІЧ. Самае складанае заўсёды самае простае, пані Ядвіга...

Паўза.

ЯДВІГА. Дабранач.

Паўза.

ВАЛЬКОВІЧ. Дабранач.

ЯДВІГА. Заўсёды, у любы час, ваш прыезд у маёнтка будзе святам. Для ўсіх. І для мяне.

Паўза.

Вы верыце?

ВАЛЬКОВІЧ. Веру.

Зацямненне.

Раніца. Перад замкам. ЗБРОЙНЫЯ, пераапранутыя ў валачобнікаў. Падыходзіць ВАЛЬКОВІЧ.

ВАЛЬКОВІЧ. Што з ім?

ПЕРШЫ ЗБРОЙНЫ. Ён памёр...

ДРУГІ ЗБРОЙНЫ. Ён не мог

Смаргонскі гасцінец на паштоўках мінулых стагоддзяў

Культура № 36 5 — 11 верасня 2009 г.

калі вярнуся, хто прынясе ка-напляны алей для Басі? Бачу, эле-ва ад гасцінца — густы лазовы кусцік, думаю: залезу я ў гэты кус-цік, схаваюся, пасяджу там, па-куль пан стараста пройдзе, і да-лей пайду. Так і зрабіў. І толькі я сцішыўся — бацохны! Барані Бог гэткае бачыць і лютаму ворагу майму! Перад старастам, як з-пад зямлі, на гасцінцы з’явілася сіняя дзеўка з белым тварам. Пан Глябовіч аслупянеў і песню сваю ўжо не спяваў. А дзеўка плыве да яго, плыве і ўскліпвае. Вось так во: ыгы-хы-ха! Ыгы-хы-ха-а-а-а! І рукі вось так во трымае перад са-бой. Нібы сляпая. А рукі — бе-лыя!

ВАЛЬКОВІЧ. А ў руках было што-небудзь?**КАРЧМАР.** Што?**ВАЛЬКОВІЧ.** Нож, яшчэ што?**КАРЧМАР.** Ой, пане! Нашто замагільнай паненцы нож? Калі яна за добрую цану прадала сваю душу Люцыпару, дык сама па са-бе і нож, і сціло, і атрута, і зем-лятрус, і ўсялякая іншая ліхаман-ка! Пан Глябовіч — не зварухнец-ца. Яна падплыла да яго, абняла вось так… Не, на чалавеку нельга паказваць…

ВАЛЬКОВІЧ. Паказвай, па-казвай… Бажута, стань.**БАЖУТА** (*становіцца*). Давай.**КАРЧМАР.** Вось так прыгалу-біла. (*Паказаў*.) Ён і абмяк адра-зу. У мяне ўваччу пацямнела, а калі трохкі пасвятлела, пан Гля-бовіч нерухома ляжаў сярод да-рогі.

ВАЛЬКОВІЧ. А дзеўка?**КАРЧМАР.** Што: “дзеўка”?**ВАЛЬКОВІЧ.** Куды яна падзе-лася?**КАРЧМАР.** Куды яна магла падзецца, апроч таго, як права-ліцца пад зямлю… Неба для такіх істот не прыстасаванае.

ВАЛЬКОВІЧ. І ўсё ж такі па-спрабуй успомніць.**КАРЧМАР.** Ясны пане, чым мне ўспамянаць? Я пра гэтую Лю-баславу чуў, але не верыў. А тут — на табе, сам убачыў. У мя-не ад жаху высахлі ўсе мазгі. Мая шапачка пяць разоў сама па сабе звальвалася з галавы. Я яе на га-лаву, а яна валіцца, я яе на гала-ву, а яна зноўку валіцца. Толькі на пяты раз я зразумеў, што гэта ў мяне валасы на галаве шаве-ляцца, — шапачка ад гэтага і пад-ае.

БАЖУТА. Якія валасы? Іх жа ў цябе амаль няма.**КАРЧМАР.** Пхе! У тым-та й штука, што ад жаху заварушыліся нават тыя валасы, якіх даўным-

даўно няма. Сядзеў у тым лазо-вым кусце, аж пакуль не развід-нела. А потым — лахі пад пахі і дадому, дадому… Так і не данёс канаплянага алею для Басі. Муля пакрыўдзіўся.

ВАЛЬКОВІЧ. Чаму ты нікому не расказаў пра гэта?

КАРЧМАР. А хто б мне паве-рыў? І як бы я потым пераканаў усіх, што той жанчынай, што так “прыгалубіла” Марцыяна Глябо-віча, быў не я, бедны карчмар местачковы? Тут жа спакон веку ўсім ва ўсім вінаваты хто? Кар-чмар. Вымакла — вінаваты кар-чмар, засушыла — вінаваты кар-чмар, вада ў калодзежы прапа-ла — вінаваты карчмар. Мужык п’е, сваю жонку б’е, — яго ніхто не вінаваціць, ні Божа мой! Кар-чмар вінаваты. Тым больш, што пан Глябовіч, хай яму ўсё Бог да-руе, столькі быў вінен у карчму, што я мог жадаць яму смерці, хоць гэта не ёсць так. Вось толькі пану скамароху я і расказаў, бо ён даў мне пэўную колькасць ду-катаў і пакляўся не спасылацца на мяне. Аднак, я бачу, спаслаў-ся. Дык ці спадабаўся пану мой апавед?

ВАЛЬКОВІЧ. Спадабаўся.*Адлічвае КАРЧМАРУ грошы. Потым паказвае медальён.* Ведаеш, што гэта?**КАРЧМАР.** Вэй! Як не ве-даць! Пан выконвае волю князя, а хто выконвае волю князя, у та-го грошы не бяруць… (*Вяртае ду-каты*.)**ВАЛЬКОВІЧ.** Калі прызна-ешся, што ўсё тое, што ты толькі расказаў, — небыліца, — атры-маеш гэтыя дукаты і яшчэ столькі ж.

КАРЧМАР. А калі скажу, што гэта праўда?

ВАЛЬКОВІЧ. Нічога не атры-маеш.**КАРЧМАР.** А маё прызнанне павінна быць праўдай ці хлус-нёй?

ВАЛЬКОВІЧ. Толькі праўдай.**КАРЧМАР.** Вядома, вядома! Вы ж прадстаўляеце вялікага кня-зя. Хто князю хлусіць? Трэба ж, які гешэфт. Скажаш праўду — ні-чога не атрымаеш, схлусіш — вось табе дукаты. Чаму ў гэтым свеце плацяць толькі за хлусню? А ў праўды — вечны пост. Ясны пане! Калі б пан Глябовіч быў жывы-здоровы, я б яшчэ мог ска-заць, што мне ўсё прымроілася, а так я… гэта бачыў.

ВАЛЬКОВІЧ. І Любаславу ба-чыў?

КАРЧМАР. Бачыў.**ВАЛЬКОВІЧ.** Гэта праўда?

КАРЧМАР. Лепш, каб гэта было хлуснёй, але гэта — праўда. Бедны пан Глябовіч… Хацеў за-зірнуць пад спадніцу Любаславе. І што б асаблівага ён там убачыў? Ды яшчэ ў прывіда! У беражніцы!**ВАЛЬКОВІЧ** (*падае дукаты*).

Вось усё, што я табе абяцаў.

КАРЧМАР (*бярэ грошы*). Мудрацы маюць рацыю: праўду казаць лёгка, прыемна, а зрэд-ку… і выгадна. Дзякую яснаваль-можнаму пану… Такого, як вы, шукай — не знойдзеш! Дай Бог, каб княжацкі медальён заўсёды быў у вашай кішэні! Бывайце. (*Ідзе да дзвярэй*.)

БАЖУТА. Куды?

КАРЧМАР. Ах, так. Калі да Любаславы лазілі праз акно, то, упэўнены, залазілі з грашыма, а вылазілі без грошай. А я наадва-рот. Цыля вельмі здзівіцца.

Вылазіць праз акно і знікае. Паўза.

ВАЛЬКОВІЧ. Што скажаш, Ба-жута?

БАЖУТА. Цыля сапраўды ве-льмі здзівіцца: карчмар упершы-ню ў жыцці сказаў праўду. Гэтая дзявуля насамрэч існуе. І вельмі не любіць, каб ёй зазіралі пад спадніцу. Бач ты, цнатлівая якак! І ведаеце, пане суддзя, пра яе ўсе баяцца гаварыць… Пра князя не баяцца, а пра яе — аж бялеюць ад жаху… Карчмар згадзіўся толь-кі за дукаты і расказаў шэптам. І ўсё азіраўся.

Крокі па калідоры. БАЖУТА хаваецца. Да дзвярэй падыхо-дзіць ЯРАШ, далікатна стукае.

ВАЛЬКОВІЧ. Калі ласка!**ЯРАШ** (*уваходзіць*). Прашу да-раваць, што мушу вас патрыво-жыць сярод ночы, але… мне па-чуліся нейкія галасы… Нехта раз-маўляў.

ВАЛЬКОВІЧ. Я нічога не чуў.**ЯРАШ.** Відаць, падалося. Пан суддзя, вы прасілі прыслаць да вас пакаёўку Янусю.

ВАЛЬКОВІЧ. Так. Аднак яна не прыходзіла.

ЯРАШ. Дзіўна. Я ведаю, што яна вярнулася ў маёнтак, аднак нідзе не магу яе знайсці.

ВАЛЬКОВІЧ. Хай прыйдзе да мяне заўтра зранку.

ЯРАШ. Абавязкова. Дабра-нач, пане суддзя!

ВАЛЬКОВІЧ. Дабранач.*ЯРАШ выходзіць. БАЖУТА з’яўляецца.*

БАЖУТА. Дазвольце і мне пажадаць вам добрай ночы…

Гаворачы ўсё гэта, БАЖУТА апранае на сябе плашч ВАЛЬКО-ВІЧА і яго капялюш.

ВАЛЬКОВІЧ. Ты што робіш?

БАЖУТА. Апранаю вашы плашч і капялюш.

ВАЛЬКОВІЧ. Навошта?

БАЖУТА. Загад князя, пане суддзя. Уначы і ў прыцемках я павінен насіць ваш плашч і веш капялюш. І нават калі вы мне гэта забароніце і пакажаце свой мед-альён, я ўсё адно гэта зраблю. За-гад князя — вышэйшы за яго мед-альён. Дабранач. (*Ціха заспяваў*.) Зубы, губы, іклы, паклы, Вухі, вочы, ногці, кохці.*Знікае ў акне. ВАЛЬКОВІЧ па-чынае рыхтавацца да сну. Дзверы раптам рэзка расчыняюцца. На парозе — ЯНУСЯ.*

ЯНУСЯ (*глядзіць перад сабой невідучымі вачыма*). Гэта яна… Яна…

ВАЛЬКОВІЧ. Януся? Што з та-бой?

ЯНУСЯ. Гэта яна…**ВАЛЬКОВІЧ.** Хто?**ЯНУСЯ.** Лю… Люба… сла… ва!*ЯНУСЯ падае на падлогу. ВА-ЛЬКОВІЧ кідаецца да яе. Зацямненне.*

ДЗЕЯ ДРУГАЯ

Ноч. Перад маёнткам. З’яўля-юцца БАЖУТА ў плашчы і капя-люшы ВАЛЬКОВІЧА і КАРЧМАР.

КАРЧМАР. Бачыла б мяне мая Цыля…

БАЖУТА. Яна вельмі здзівілася б.

КАРЧМАР. Не тое слова!**БАЖУТА.** Пойдзем да Цылі!**КАРЧМАР.** Яшчэ рана.**БАЖУТА.** Баішся?**КАРЧМАР.** Баюся.**БАЖУТА.** Хто ў хаце гаспа-дар?!

КАРЧМАР. Я.**БАЖУТА.** А Цылі баішся?**КАРЧМАР.** Баюся. Мая Цыля памерла пяць гадоў таму. І, памі-раючы, сказала: “Давыд, не пі гар-рэлкі: у цябе — пячонка… Такая пячонка, што ў ёй шпакі могуць віць сабе гнёзды”. Во, зірніце, пане скамарох… Правы бок жы-вата ў мяне заўжды большы за левы. Шпакоўня! А такі што раб-лю я?**БАЖУТА** (*падае біклагу*). Да-вай за Цылю…**КАРЧМАР.** А што яна сказала б?

БАЖУТА. “Не пі гарэлкі, Да-выд! Але за маё здароўе на тым свеце — можаш… трошачкі”.

КАРЧМАР. Яна б так сказа-ла?

БАЖУТА. Угу!**КАРЧМАР.** Тады — п’ямо!*П’юць.*

ЯДВІГА. Скажыце мне, шаноў-ны, дзе вы знаходзіцеся? Што ва-кол вас?

ЯРАШ. Маёнтак Русіноўскіх, пані…

ЯДВІГА. І чые гэта партрэты вісяць?

ЯРАШ. Ваших продкаў, пані…**ЯДВІГА.** Паноў Русіноўскіх…**ЯРАШ.** Паноў Русіноўскіх.

ЯДВІГА (*з усяе сілы б’е стэкам па твары Яраша*). Гэта — маёнтак! А не карчма! (Б’е.) Род Русіноў-скіх! А не вясёлы дом! (Б’е.) З блудніцамі! З дзеўкамі! З гетэра-мі!

*Кідае стэк пад ногі. Паўза.***ЯРАШ** (*ацірае твар*). Пані…**ЯДВІГА.** Прэч!!!*Зацямненне.*

Сад перад маёнткам. ВАЛЬ-КОВІЧ і МАРТА.

МАРТА. Яго знайшлі ў Вялікім пакоі замка каля сцяны, дзе вісіць зброя. Ён сядзеў на падлозе, вочы расплюшчаныя, а ў вачах — жах. Ад-на рука са скурчанымі пальцамі бы-ла на сцяне, ён нібыта спрабаваў зняць шаблю…

ВАЛЬКОВІЧ. Яго маглі атру-ціць?

МАРТА. Той, хто памірае ад атруты раптоўна, павінен перад гэтым нешта з’есці ці выпіць, а ён вярнуўся з палявання і толькі за-йшоў у маёнтак.

ВАЛЬКОВІЧ. Слушна.**МАРТА.** Слугі, што былі з ім, казалі, што цэлы дзень нічога не пілі, не елі.

ВАЛЬКОВІЧ. Ён скардзіўся на здароўе?

МАРТА. Ніколі не чула. А вось тое, што ён адным махам мог вы-піць цэлы жбан віна, — гэта бачы-ла на свае вочы.

ВАЛЬКОВІЧ. Ваша сястра ка-хала яго?

МАРТА. Пан Вальковіч… Жан-чына мужа якой выбірае бацька, змога пакахаць яго толькі пасля трэцяга дзіцяці. Па сабе ведаю. Так ужо заведзена ў свеце: дзяцей жанчына нараджае не ад таго, ка-го кахае. Ну, а потым, любячы дзяцей сваіх, — пачынае любіць і мужа.

Паўза. Так, так, пане Вальковіч… Па-верце сапраўднай жанчыне… якой я з’яўляюся.

ВАЛЬКОВІЧ. Пан Яраш, два-рэчкі… Ён заўсёды служыў у князя?**МАРТА.** Не. Ён быў збройным у нашага бацькі. Хадзіў з ім на та-тар пад Слуцк. Ён нядаўна тут. Вы мне падабаецца, пан Валько-віч…

ВАЛЬКОВІЧ. Дзякую…

МАРТА выходзіць. З’яўляецца МАРЫЛЯ.

ВАЛЬКОВІЧ. Пані Марыля…**МАРЫЛЯ.** Называйце мяне “сястра”.

ВАЛЬКОВІЧ. Даруйце, сястра.

Я б мог з вамі…

МАРЫЛЯ. Не. Я не буду гаварыць з вамі пра смерць пана Хад-кевіча.

ВАЛЬКОВІЧ. Чаму? Я ж раблю гэта не праз цікаўнасць…

МАРЫЛЯ. Я ведаю, што вы суддзя.

ВАЛЬКОВІЧ. Так.**МАРЫЛЯ.** І выконваеце волю князя.

ВАЛЬКОВІЧ. Так.**МАРЫЛЯ.** Суда, пане Валько-віч, зямнога суда на свеце ніколі не было, няма і не будзе. Ёсць то-лькі плаха, сякера, вогнішча… Па-каранне смерцю… Заўжды — ня-праведнае… Хрыстос разбойніку дараваў.

ВАЛЬКОВІЧ. Князь — хрысці-янін, але не Хрыстос, сястра… Ён не можа дараваць разбойнікам.

МАРЫЛЯ. Я, з вашага дазво-лу, пайду…

ВАЛЬКОВІЧ. Гэта праўда, што бацька ваш прымусам хацеў ад-даць вас за графа Патоцкага?

МАРЫЛЯ. Бывайце. (*Па-йшла*.)

З’яўляецца дварэчкі ЯРАШ з кубачкам.

ЯРАШ. Ваша гарбата, пан суд-дзя.

ВАЛЬКОВІЧ. Дзякую.**ЯРАШ.** Як вам спалася на но-вым месцы?

ВАЛЬКОВІЧ. Выдатна.**ЯРАШ.** Нічога не турбавала?**ВАЛЬКОВІЧ.** Не. Хіба што гукі нейкія дзіўныя. Гэтая дзяўчынка, што вы прыслалі да мяне, як яе…

ЯРАШ. Януся.**ВАЛЬКОВІЧ.** Так. Яна сказала, што гэта — плач Любаславы…

ЯРАШ. …! Што гэтая Любасла-ва пана Хадкевіча і задушыла… І суседзяў душыць. Вы адукаваны чалавек, пан Вальковіч. Няўжо вы ў гэта верыце?

ВАЛЬКОВІЧ. А вы ў Бога ве-рыце, пан Яраш?

ЯРАШ. Абразлівае пытанне, пан суддзя.

ВАЛЬКОВІЧ. Няма нічога аб-разлівага. Калі ёсць Бог, значыць, існуе і д’ябал. Калі ёсць анёлы Боскія, павінны быць і ведзьмакі.

ЯРАШ. Пан Вальковіч! Вы зможце знайсці хоць адзін самы занядбаны маёнтак у Еўропе, які не быў бы населены прывідамі, ваўкалакамі, вампірамі… і іншай нечысцю? Чым жа мы горшыя? Мы ж таксама Еўропа.

ВАЛЬКОВІЧ. Скажыце, пан Яраш, а гэтыя расповеды пра бла-кітную сарочку Любаславы маюць нейкую рэальную глебу пад са-бой?

ЯРАШ. Толькі адну: усе пан-енкі Русіноўскія ў першую шлюб-ную ноч павінны апранаць бла-кітную шаўковую сарочку.

ВАЛЬКОВІЧ. Пані Ядвіга так-сама… апраналася ў блакітнае?

ЯРАШ. Традыцыя. Хаця, не ведаю.

Падбягае валачобнік: гэта пе-раапрануты ў транты блазна БА-ЖУТА.

БАЖУТА (*да Вальковіча*). Святы ойча!

ВАЛЬКОВІЧ. Я не ойча…

БАЖУТА. Усё адно. Усе свя-тыя — чорныя, кат — чырвоны, князь у белым, адзін блазан бед-ны… Дай дукацік, святы ойча! Дай дукацік!

ВАЛЬКОВІЧ. Пайшоў прэч!

БАЖУТА. Дай дукацік, ойча, і сёння цябе пацалуе Любаслава.

ВАЛЬКОВІЧ. Прэч! Я не люб-лю пацалаць. (*Штурхае Бажуту. Той валіцца. Вальковіч выхо-дзіць*.)

БАЖУТА. (*Падымаецца, тры-маючыся за сківіцу. Да Яраша*.) От чаму так? Хто жартам называе вялікага дурнем — таго б’юць. Хто ўпотаі думае, што вялікі ду-рань, а кажа, што ён разумны, — таго ўзнагароджваюць. Чаму?**ЯРАШ.** Вось табе дукат.

БАЖУТА. Дзякую! Значыць, цябе сёння будзе цалаваць Лю-баслава!

ЯРАШ. З гэтым лепш не жар-таваць, шаноўны.

Разыходзяцца. З’яўляюцца ЯДВІГА ў яркім строі і ВАЛЬКОВІЧ.

ЯДВІГА. Вымушана прасіць прабачэння ў пана суддзі.

ВАЛЬКОВІЧ. Даруйце, не зра-зумеў.

ЯДВІГА. Вымушана прасіць прабачэння ў пана суддзі! Праба-чэння за непрыстойныя паводзі-ны сваёй чэлядзі.

ВАЛЬКОВІЧ. Растлумачце.

ЯДВІГА. Уначы да вас прыхо-дзіла мая пакаёўка Януся…

ВАЛЬКОВІЧ. Так.

ЯДВІГА. І была да раніцы?

ВАЛЬКОВІЧ. Так.

ЯДВІГА. Я яе выгнала з ма-ёнтка.

ВАЛЬКОВІЧ (*пасля паўзы*). Пані зрабіла памылку. І мне пры-кра, што я з’яўляюся прычынай гэтай памылкі. Ваша пакаёўка — далікатная і сціплая дзяўчына. Да таго ж, адданая і паслухмяная. Яна сапраўды была ў мяне. Аднак не па сваёй волі.

ЯДВІГА. Чаму вы яе не пра-гнали?

ВАЛЬКОВІЧ. Не хацеў, каб у яе былі непрыемнасці ад таго, што яна недасканала выканала нечы загад. Які не выканаць не магла.

ЯДВІГА. Яна вам падабаецца?**ВАЛЬКОВІЧ.** Нішто сабе. На маю малодшую сястру падобная.**ЯДВІГА.** Вы высокародны ча-лавек, пан Вальковіч…

ВАЛЬКОВІЧ. Я — суддзя, пані. А суддзі — верныя рабы справяд-лівасці.

ЯДВІГА. Я загадаю, каб Янусю вярнулі. (*Кліча*.) Пан Яраш! (*Да Вальковіча*.) Аднак слугаваць яна вам больш не будзе!

ВАЛЬКОВІЧ. Ніколькі гэтым не засмучаны…

ЯРАШ (*падыходзіць*). Слухаю.

ЯДВІГА. Пашліце ў вёску слугу, няхай знойдзе Янусю і скажа, што ёй даравалі… Яна можа вярнуцца ў маёнтак.

ЯРАШ. Слухаюся.

ЯДВІГА. І з гэтага дня слуга-ваць пану суддзі будзеце вы аса-біста. Да таго часу, пакуль ён бу-дзе нашым госцем.

ЯРАШ. Слухаюся. (*Выходзіць*.)**ВАЛЬКОВІЧ.** Вам надзвычай пасуе гэта сукенка.

ЯДВІГА. Гэта сукенка татар-скай варажбіткі. Бацька прывёз яе з паходу на татар… Жанчыны роду Русіноўскіх заўсёды апраналі перад вяселлем блакітнае, а ба-цька загадаў, каб я апранула гэ-та… Тут ёсць і блакітнае… Трошкі.**ВАЛЬКОВІЧ.** І вы апраналі гэ-та перад… шлюбам?

ЯДВІГА. Не.**ВАЛЬКОВІЧ.** Чаму?

ЯДВІГА. Нельга парушаць тое, што рабілася да цябе амаль тыся-чу гадоў. (*Паўза*.) Я была ў блакіт-ным. (*Паўза*.) Бачыце: па ўсім лу-зе — белая раса… У маленстве, калі нападаў кашаль, бацька бу-дзіў нас з сёстрамі на досвітку і прымушаў босымі бегаць па зол-кай расе. Луг быў абмыты белаі расой, а раса — ружовым раніш-нім сонцам. І раснік пырскаюць з-пад ног ва ўсе бакі — нібы кроп-елькі сонца разлятаюцца… Дзяцін-ства… Чысты час… У Бібліі, зда-ецца, сказана, што шчаслівы той, хто памёр у дзяцінстве.

ВАЛЬКОВІЧ. У Бібліі такога няма… Там напісана: “Шчаслівы той, хто ўвогуле не нарадзіўся”…

ЯДВІГА. А ёсць розніца? Шчас-лівы, пакуль не нарадзіўся для граху… Дзеці — нявінныя. Хіба не так?

ВАЛЬКОВІЧ. Мабыць…

ЯДВІГА. Цёплая сёлета вяр-

на...
ВАЛЬКОВІЧ. Цёплая...
З'яўляецца МАРЫЛЯ.
МАРЫЛЯ (*да Ядвігі*). Сястра, вас чакаюць у пакоях. Трэба даць распараджэнні аб святочнай вячэры...

ЯДВІГА (*да Вальковіча*). Я прашу вас быць на вячэры, пан суддзя.

ВАЛЬКОВІЧ. Вялікі гонар... (*Кланяецца.*)

ЯДВІГА выходзіць.

МАРЫЛЯ. На колькі яшчэ пан суддзя маркуе затрыманца ў нашым замку?

ВАЛЬКОВІЧ. Не ведаю.

МАРЫЛЯ. Хіба вам нешта незразумела? Пан Хадкевіч неаднойчы скардзіўся на сэрца... Гэта ведаюць усе... Яму нават прывозілі нейкага знахара з-пад Оршы.

ВАЛЬКОВІЧ. І памёр сам?

МАРЫЛЯ. Так.

ВАЛЬКОВІЧ. Людзі чамусьці кажучь іншае.

МАРЫЛЯ. Людзі спрадвеку расказваюць небыліцы пра ваўкалакаў, русалак, беражніц, лесуноў і ўсялякую іншую нечысць. Вы і ў гэта верыце?

ВАЛЬКОВІЧ. Суддзі вераць матэрыяльнаму... Замагільны свет іх не цікавіць. Бывайце, сястра...

МАРЫЛЯ. Пачакайце. Ёсць яшчэ адна прычына, па якой вам неадкладна трэба пакінуць наш маёнтак.

ВАЛЬКОВІЧ. Цікава.

МАРЫЛЯ. Мая сястра — асоба... незвычайная... У яе няўрымслівая душа...

ВАЛЬКОВІЧ. Я заўважыў гэта...

МАРЫЛЯ. Калі вы гэта заўважылі, вы не маглі не заўважыць, што яна... як бы гэта мовіць... захапілася вамі... як мужчынай.

ВАЛЬКОВІЧ. Нават, калі гэта і так... што з таго? Я — усяго толькі суддзя, яна — слыннага роду. Паміж намі — больш, чым мора: паміж намі — бездань.

МАРЫЛЯ. Ведалі б вы яе трохкі больш... Калі вы — раб справядлівасці, то такія, як мая сястра, — рабыні сваёй душы...

ВАЛЬКОВІЧ. Што ж заганнага?

МАРЫЛЯ. Гледзячы, што ў душы... (*Паўза.*) Калі да мяне па волі бацькі пасватаўся граф Патоцкі і я была вымушана адмовіцца яму з той прычыны, што бачыла сваё зямное жыццё і сваё прызначэнне ў іншым, гэтае дзяўчо, маленькае, кволае, танюсенькае, тры дні стаяла на каленях перад брамай

манастыра і маліла, каб я вярнулася дадому... Яе сілком забіралі, прывозілі ў маёнтак, а яна сярод ночы зноў збягала і зноў — на калені! А потым апранула празрыстую блакітную сарочку і з'явілася да графа Патоцкага... "Пане графе! Вазміце мяне замест Марылі за жонку. Я — прыгожая і нават маладзейшая за яе. Хай служыць пану Богу ці вернецца лепш дадому, а я буду вам за жонку". Граф Патоцкі, хоць і быў абражаны і пакрыўджаны, заплакаў, узяў яе за руку і прывёў да бацькі.

ВАЛЬКОВІЧ. Хто ж забіў пана Хадкевіча?

Зацямненне.

Карчма ў Любаміры. Стол. На ім — бутэлькі і гарлачыкі. На лаўцы ў лахманах скамароха "спіць" БАЖУТА. З'яўляецца КАРЧМАР.

КАРЧМАР. Пане скамарох, пане скамарох... Калі вы выршылі тут жыць, дык так і скажыце. Я таксама перабяруся сюды. Будзем жыць разам. Вы будзеце піць і спаць, а я вас паіць, карміць і прыбіраць за вамі.

Звон.

Чуецца? Званар адгукаў поўнач і цяпер ляжа спаць на званіцы, а я адгукаў свой дзень і... што мне рабіць? Добра было б, каб вы не заплацілі, тады б я вас вынес на вуліцу і пайшоў дадому. А так... Вы заплацілі, і добра заплацілі... І што мне рабіць?

БАЖУТА (*падымаецца*). Налі яшчэ гарэлкі...

КАРЧМАР. А можа, хопіць?

БАЖУТА (*дастае грошы*). Вось дукаты... Гэтыя — за гарэлку. А гэтыя... За кожную байку пра нячыстую сілу ў ашмянскім наваколлі.

КАРЧМАР. Сёння — шчаслівы дзень!..

Зацямненне.

Сад перад маёнткам Русіноўскіх. ВАЛЬКОВІЧ і МАРТА.

МАРТА. Нікуды не едзьце, пане Вальковіч... Нікуды! Вас упадала мая малодшая сястра... А тыя, каго яна ўпадабае, трапляюць у рай або паміраюць ад шчасця і асалоды. Гэта таксама рай... Я не ведаю, як памёр пан Хадкевіч, аднак ён памёр шчаслівым. Я гэта не ведаю, я гэта адчуваю. І гэта мяне, заўважай, не падводзіць.

ВАЛЬКОВІЧ. Ён кахаў вашу сястру?

МАРТА. Надзвычай! Калі б не кахаў, хіба біў бы так яе...

ВАЛЬКОВІЧ. Хадкевіч? Біў? Панну Ядвігу?

МАРТА. А чаго вы дзівіцеся?

Б'юць сваіх жонак не толькі мужыкі — і пань б'юць.

ВАЛЬКОВІЧ. І... даруйце, вас? **МАРТА.** А чым я горшая за іншых? Нас жа аддаюць замуж маладзенькіх, няўключных, дурненькіх і, ведаецца, за каго?

ВАЛЬКОВІЧ. За старых...

МАРТА. Не толькі. Аддаюць за тых, якія нас выбіраюць, якія ад кахання да нас кіпяць, як тысяча вулканаў. І ім здаецца, што гэтакія ж пачуцці апаноўваюць і нас. Да іх. Жанчыну, пане суддзя, заўсёды купляюць. Бацькі, каб хутчэй зладзіць справу, прымушаюць сваіх дачок пацвердзіць, што і ты свайго любіш. Словамі, пане суддзя, словамі пацвердзіць... Ну й дзе ж ты дзенешся... Бацьку свайго любіш і баішся, альбо баішся, любячы. Во! Зноў добра сказала! Раз бацьку падабаецца, мусіць і табе падабацца. І вось жывеш, ён цябе любіць-любіць, любіць-любіць, пакуль трохкі не астыне і супакоіцца. А супакоіўшыся, зразумее, што ты ж яго не любіш і не любіла ніколі. Таму што не ўмееш! Таму што няўключная! І вось, зразумейшы гэта, твой муж пачынае табе помсціць! За нелюбоў. І чым мацней кахаў, тым больш люта помсціць. Добра яшчэ, калі ты паспееш дзяцей нарадзіць, а калі не... Жаж! Хто ў жанчыны калі пытаўся? Бог — даруй мне, Госпадзі! — з рабра Еву стварыў і Адаму аддаў: маўляў, карыстайся, мужчына! Каб сумна не было! А паказаў бы ёй спачатку, можа, гэтага Адама трохкі падправіць варта было б, падгавляць! Куды там! Во яе на кісленькае і пацягнула...

ВАЛЬКОВІЧ. На што пацягнула?

МАРТА. На яблычкі. А потым Каіна нарадзіла. А каго ж яшчэ? Каго нарадзіць, калі з табой робяць немаведама што, з табой, маладзенькай, няўключнай, дурненькай... Каго нарадзіць? Толькі Каіна. Гэта я жартую. Толькі не кажыце нікому: такія разважанні вогнішчам патыхаюць. Шкодная ерась! Час ехаць... І так затрымалася. Дзеткі плачучы. Я заўтра прыеду. І пазнаёмлю вас з маім мужам. Вы яму спадабаецеся. Праводзьце мяне, пане Вальковіч.

ВАЛЬКОВІЧ. З задавальненнем!

МАРТА. Прыемна з вамі размаўляць.

ВАЛЬКОВІЧ. Дзякую.

МАРТА. Вы вельмі разумна маўчыце.

Выходзяць.

Зацямненне.

Ноч. Пакой ВАЛЬКОВІЧА.

Праз акно з'яўляецца БАЖУТА.

БАЖУТА (*шэптам*). Пане суддзя...

ВАЛЬКОВІЧ. Цішэй! Цябе нічо не бачыў?

БАЖУТА. З такімі перасцярогамі я не хадзіў нават да жонкі каваля ў Ашмянах, а той меў пудоўвы кулакі і падковы ў вузел завязваў!

ВАЛЬКОВІЧ. Расказвай, пра што даведаўся.

БАЖУТА. Даведаўся, што больш паганага жыцця, чым у скамарохаў, няма! Любы ашавурак лічыць сябе лепшым і вышэйшым за цябе, размаўляе з табой, нібы светлы князь! Кожны патрабуе, каб ты перад ім прыкінуўся некім, кожны хоча цябе напаіць і даць у каршэнь. Мяне — мяне!!! — некалькі разоў білі. Цярплю. За што яны крыўдзяць беднага скамароха? Каб не служба княжацкая, я б палову тутэйшых боўдзілаў пазабіваў бы!

Паколькі я скамарох, яны не баяцца мяне і гавораць усё. Яны такое гавораць пра князя-я-я!

ВАЛЬКОВІЧ. Да справы.

БАЖУТА. Да справы! Чарцей тут, пане суддзя, з даўніх часоў развялося, як мух у хляве. Яно й не дзіва: маёнтку паўтысячы гадоў, нячыстая сіла прыжылася як мае быць. Аднак паводзіць сябе прыстойна. Ну, пагалёкае там сярод ночы, захныча, застогне на даху ці ў скляпенні, і зноўку — спакой у наваколлі. А вось адна вядзьмарка старая... Людзей душыць.

ВАЛЬКОВІЧ. Любаслава?

БАЖУТА. Яна! Адкуль ведаеце?

ВАЛЬКОВІЧ. Расказвай.

БАЖУТА. Кажучь, пакаёўкай была ў прадзеда Русіноўскіх. Ён яе і ўпадабаў, і ўляляшчваў на гора сваёй жонцы. Тая цярпела-цярпела, а потым, калі пан быў на вайне, падпаіла соннымі зёлкамі сваю суперніцу і ўтапіла няшчасную пад Ашмянамі. А тая запісалася на тым свеце ў беражніцы: гэтыя ж русалкі, якія і пад вадой, і ў полі ўсялякую шкоду вытвараюць. І гэтая Любаслава не адну сотню гадоў дае тут жару: мужыкоў душыць, тых, за каго дзеўкі Русіноўскія замуж ідуць. Пачала з унучкі сваёй крыўдзіцелькі, Марцыбелы Русіноўскай. У першую шлюбную ноч прыплыла ў спальню. Маладзенькі паніч быў у ложку, каля сваёй маладой Марцыбелкі. І — каюк, толькі захрыпеў! За трыста гадоў задушыла трох

князёў, аднаго гетмана, двух ваявод і аднаго падканцлера — усіх, хто здурю жаніўся на Русіноўскіх.

ВАЛЬКОВІЧ. І усіх — у першую шлюбную ноч?

БАЖУТА. Як каго: іншых — адразу, а таму-сяму дала пажыць. І нават дзяцей на свет пусціць.

ВАЛЬКОВІЧ. Байкі, Бажута, байкі...

БАЖУТА. Вы загадалі выведаць ад людзей усё...

ВАЛЬКОВІЧ. Далей.

БАЖУТА. Байкі байкамі, аднак пуцяцінскага старасту Марцыяна Глябовіча знайшлі мёртвым пасля таго, як ён заявіў у карчме, што калі б трапілася яму гэтая Любаслава — ён абавязкова залез бы ёй пад спадніцу.

ВАЛЬКОВІЧ. І гэта байкі.

БАЖУТА. Тады ўжо яшчэ адну паслухайце. (*Падыходзіць да акна.*) Залазь сюды!

У акне з'яўляецца КАРЧМАР.

КАРЧМАР. Калі б ведала мая Цыля, што я сярод ночы праз акно лезу да Любаславы ў госці — яна вельмі здзівілася б. Вітаю яснавельможнага пана!

БАЖУТА. Раскажы яснавельможнаму пану ўсё, што расказваў мне.

КАРЧМАР (*уздыхае, заклапочана*). Я не ведаю, што мне за гэта будзе...

ВАЛЬКОВІЧ. Табе будзе за гэта дваццаць пяць дукатаў. А калі тое, што ты раскажаш, мне спадабаецца — атрымаеш яшчэ дваццаць пяць.

КАРЧМАР. І таксама дукатаў?

ВАЛЬКОВІЧ. Вядома, што ж яшчэ?

КАРЧМАР. Вэй, ясны пане... Іншым разам абяцаюць дваццаць пяць дукатаў, а атрымліваеш дваццаць пяць бізуюў. Аднак, калі пан паабяцаў, я раскажу ўсё, што б мне за гэта ні было. Мой стрыечны брат Муля арандуе маслабойку ў Пуцяціне, дзе быў старастам пан Глябовіч (хай не абміне яго на тым свеце сваёй ласкай Бог!). Дык вось, мой стрыечны брат — Муля, а ў Мулі тры дачкі — Злата, Рыся і Эля, і ў Элі таксама тры дачкі — Леля, Роза і Бася. А ў Басі...

ВАЛЬКОВІЧ. Не трэба раскадваць, хто ёсць у Басі!

КАРЧМАР. У Басі нікога няма. Яна зусім маленькая. У Басі живоцік баліць...

БАЖУТА. Кажы толкам!

КАРЧМАР. У дзіцяці баліць живоцік. Лекар загадаў мазаць яго канапляным алеем. Дзе ж

яшчэ ўзяць канаплянага алею, як не ў карчмара? Ясны пане, людзі спакон веку лічаць, што ў карчмара ўсё ёсць: грошы, гарэлка, закуска і... канапляны алей. І ўсяго — многа, і ўсё можна ўзяць за дарма. Так лічыў пуцяцінскі стараста Марцыян Глябовіч (не пакінь ласкавы Божа яго на тым свеце без увагі!), так лічыць і пуцяцінскі арандатар Муля, мой стрыечны брат... Ну няўжо ва ўсім Пуцяціне нельга знайсці канаплянага алею, каб памазаць дзіцяці живоцік?

ВАЛЬКОВІЧ (*да Бажуты*). Навошта ты яго прывёў?

БАЖУТА (*да Карчмара*). Кажы карацей!

КАРЧМАР. Хіба можна карацей? Дваццаць жа пяць дукатаў!

ВАЛЬКОВІЧ. Можна.

КАРЧМАР. Муля прыслаў за алеем чалавека. Я падумаў: карчма ўжо зачыняецца, час позні, занясу я, думаю, гэты канапляны алей сам. Заадно наведаю Мулю і вып'ю ў яго кубачак гарбаты. Ён надоечы ездзіў у Кобрын і прывёз такой заморскай гарбаты, што мая ў параўнанні з ёй — леташняе сена... Заадно, думаю, пацікаўлюся, што там з Басяй... Можна, ніякага канаплянага алею і не трэба... У каго з нас у маленстве живоцік не балеў? І не ва ўсіх жа быў гэты канапляны алей...

ВАЛЬКОВІЧ. Карацей!

КАРЧМАР. Адшукаў я невялічку бутэлечку, бо нашто, думаю, влікая... Колькі там таго живоціка ў Басі...

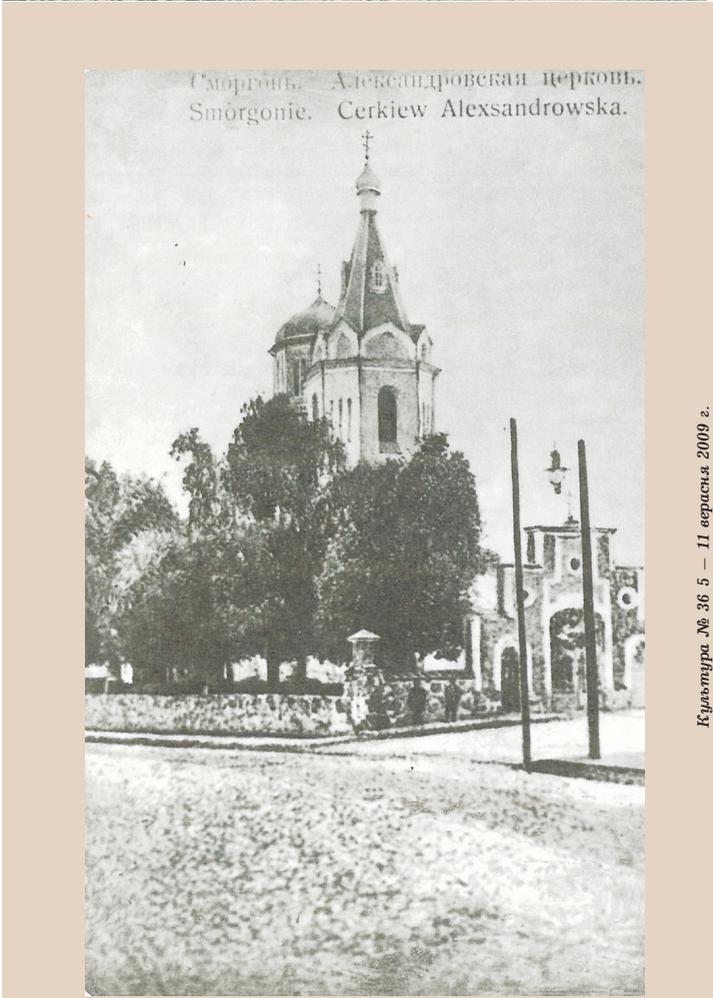
БАЖУТА. Яшчэ раз скажаш пра Басю, я табе дам па вуху! Што ты бачыў на гасцінцы?

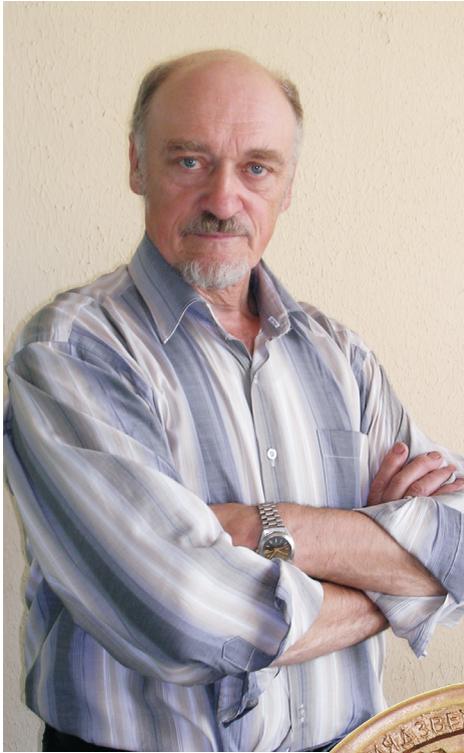
КАРЧМАР. Іду я, значыць, па гасцінцы... Нясу алей... для Басі... Такі месяц над гасцінцам!.. Такі месяц! Як сонца, гарыць! Як удзень, усё відаць... І ўжо пад Пуцяціна падыходжу, засталася Вежкаўскі пагорак абысці, як раптам... Не дай Бог, ясны пане, быць на гэтым свеце карчмаром! Усе хочучь выпіць. І ім падабаецца рабіць гэта менавіта сярод ночы!

А значыць — прычынайся, карчмар, падымайся, карчмар, адчыняй, карчмар, налівай, карчмар!

БАЖУТА. Кажы ж ты дзела!

КАРЧМАР. А я што раблю? Бачу, ідзе насустрач пуцяцінскі стараста Марцыян Глябовіч. І песню гарлапаніць. Я й думаю: ідзе да карчмы, а сустрэўшы карчмара, зразумее, што карчма зачынена. Тады што? Прымусіць вярнуцца і адчыніць. А мне гэта трэба? Ён жа ўсё адно не заплаціць. І я ўжо амаль дайшоў да Пуцяціна. А

Імя Уладзіміра ЦЕРАБУНА стала вядомым у 1973 годзе, калі ён стварыў на Міншчыне, недалёка ад Хатыні, мемарыял "Дальва". З той пары зпад ягонага разца выйшлі дзесяткі таленавітых твораў: станковых і манументальных скульптур, кампазіцый са шкла і металу ў інтэр'ерах грамадскіх будынкаў, мемарыяльных дошак, графічных аркушаў, вырабаў з керамікі. Дзесяткі сваіх работ ён перадаў у падарунак музеем Смаргоні, Гродна, Оршы, Ліды, вёскі Гудзевічы Мастоўскага раёна. Галоўная тэма мастака — хада часу, Радзіма, яе гісторыя і дзень сённяшні, Подзвіг народа ў гады мінулай вайны, месца Чалавека на Зямлі, філасофія чалавечых любові і надзеі, смутку і радасці, добра і зла... Напярэдадні Дня беларускага пісьменства наш карэспандэнт сустрэўся з заслужаным дзеячам мастацтваў Беларусі Уладзімірам Церабунам і папрасіў адказаць на некалькі пытанняў, якія звязаны з яго малой Радзімай.

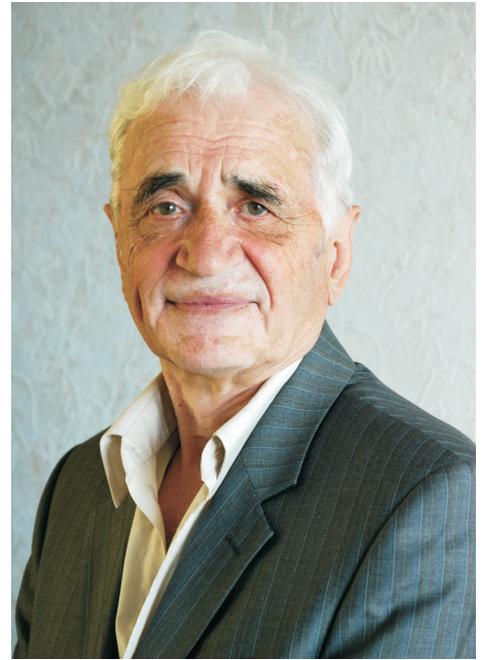
ды прывозіў дадому дровы, дакладней, абрэзкі дошак, і гэтыя дошкі — з іх рабілі тару — былі такія цудоўныя, прыгожыя, што самі "прасліся" пад нож. І мы з братам выраэвалі ўсё, чаго душа жадала: ад чалавечых фігурак, планёраў і паветраных змеяў да цымбальных футаралаў. Бацька мне казаў: "Калі добра выражаш галаву, дык потым атрымаецца і ўсё астатняе..."

— А што дала табе смаргонская школа будучаму скульптару?
— Шмат чаго. Я вучыўся ў цудоўнай беларускамоўнай сярэдняй школе. Там, акрамя агульнаадукацыйных дысцыплін, вучыўся прафесіі сталяра і шафёра, навучыўся граць на балалайцы і цымбалах, выступаў у складзе аркестра імя Агінскага пад кіраўніцтвам Аляксандра Дзяругі, майго духоўнага настаўніка. Яшчэ з тых гадоў з цеплынёй успамінаю майго педагога па працы Віктара Раленку і народнага майстра з Залесся Аляксандра Жываева, які вучыў мяне ляпіць з гліны і фармаваць. Ну, а пасля службы ў арміі я паступіў у Тэатральна-мастацкі інстытут, дзе вучыўся ў Андрэя Бембеля і Генадзя Мурамцава. Так што Смаргонь для мяне — той фундамент, на якім я ўзгадаваў сябе як мастак і як чалавек, што ніколі не забываў сваю радзіму...

— Як твая творчасць звязана з Смаргонню?
— Па-першае, я зрабіў тут тры персанальныя выстаўкі. Па-другое, — некалькі праектаў помнікаў і мемарыяльных знакаў для гэтага горада. З Аляксандрам Крохалевым стварыў мемарыяльны валун у гонар 500-годдзя Смаргоні, на якім высечану цудоўная страфа верша смаргонскага паэта Мар'яна Дуксы:
*Твае сляды ў стагоддзях засталіся,
Змагла прайсці разбуры і агонь,
Жыві, квітней і велічна свяціся,
На хвалях часу, родная Смаргонь!*
Таксама стварыў мемарыяльную дошку свайму настаўніку ў музыцы, заслужанаму ра-

Восеньская туга Агінскага

Ёсць на Смаргоншчыне вёска Вётхава, дзе нарадзіўся чалавек, якім цяпер ганарацца на яго малой радзіме. Гэта Арсен ЛІС, вядомы беларускі фалькларыст, літаратуразнаўца і краязнаўца. Доктар філалагічных навук, лаўрэат Дзяржаўнай Прэміі Беларусі, галоўны навуковы супрацоўнік Інстытута мовы і літаратуры імя Якуба Коласа і Янкі Купалы НАН Беларусі — Арсена Сяргеевіча не патрэбна прадстаўляць шырокай публіцы. Пра Смаргоншчыну, гэты адметны беларускі край, пра арыгінальныя жніўныя песні на сваёй малой радзіме, пра Дзень беларускага пісьменства напярэдадні свята карэспандэнт "К" пагутарыў з навукоўцам.

— Арсен Сяргеевіч, што для вас Смаргоншчына, чым яна вам запомнілася з дзяцінства?
— Адразу ўспамінаю песні маёй маці, з якіх фактычна пачалося маё свядомае жыццё. Памятаю вершы Багушэвіча, Багдановіча, Гаруна, якія чытаў на памяць мой дзядзька Грышка... Справа ў тым, што маладосць маіх бацькоў прыйшла на 1920-я гады, і, зразумела, шматлікія ўспаміны пра тыя бурлівыя часы даволі часта гучалі ў нашай хаце. Менавіта так, спачатку з вуснаў дарагіх мне людзей, і прыйшло да мяне беларускае слова, цікавасць да яго.

Смаргоншчына — прыгожая зямля з багатымі гістарычнымі і духоўнымі традыцыямі. Дасюль памятаю ланцугі ўзгоркаў, якія цягнуцца адсюль аж да Вільні, Залессе з сядзібай Агінскіх. А вядомы Паланез Агінскага асацыіруецца ў мяне толькі з маёй малой радзімай. Мне падаецца, што ў гэтай мелодыі аўтар выкарыстаў мінораасеннай беларускай песні, у яе класічным, смаргонскім, варыянце. Велічны Крэўскі замак, Кушляны, дзе жыў і памёр Багушэвіч, Павел Южык, якога я асабіста ведаў і які быў хросным бацькам майго бацькі, Алесь Салагуб, муж сястры маёй маці, вершы якога чытала мне маці, знакамідыя беларускія навуковыя даследчыкі Станкевічы — Адам, Янка, Станіслаў, якія нарадзіліся непадалёк, у вёсцы Арляняты, — усё гэта, зразумела, не магло не накласці пэўны адбітак на маё светаўспрыняцце.

— Дзень пісьменства ў Смаргоні, у іншых гарадах Беларусі — наколькі гэта, на вашу думку, запатрабавана ў наш час, асабліва для беларускай моладзі?
— Мне падаецца, што гэтае свята ў стратэгічным плане вельмі добра задумана і арганізавана. Дзень пісьменства вяртае гістарычную памяць народу, звяртае ягоную ўвагу на культурныя, гістарычныя, краязнаўчыя здабыткі беларусаў нейкага асобнага рэгіёна — і, адначасова, усёй Беларусі, прымушае моладзь цікавіцца сваёй малой і вялікай радзімай, разважаць над яе багатай гісторыяй і традыцыямі. А ў самой Смаргоні вельмі добра працуюць краязнаўцы. Адзін з прыкладаў іх якаснай работы — кніга "Памяць", выдадзеная ў 1994 годзе.

— І, зразумела, не магу не запытацца ў такога слышнага знаўцы беларускага фальклору: ці ёсць на Смаргоншчыне свае, унікальныя, народныя песні?
— Кожны рэгіён мае сваю адметнасць, і гэта вельмі добра бачна ў фальклору, у песнях абраднана-каляндарнага цыкла. Зразумела, што першым адкрыла для мяне свет народнай песні родная маці. Яна спявала мне ў дзяцінстве ўсе песні каляндарнага цыкла, і, пэўна, гэта і прыцягнула маю ўвагу да такога жанру народнай творчасці, скіравала мяне да навуковай дзейнасці ў гэтай галіне. Думаецца, асабліва адметныя ад іншых рэгіёнаў Гродзеншчыны, ды і ўсёй Беларусі, асеннія, жніўныя і купальскія песні маіх землякоў.

Юрый ЧАРНЯКЕВІЧ
Фота Юрыя ІВАНОВА

І "акадэмічны сюжэт"

ботніку культуры БССР Аляксандру Дзяругу на будынку па вуліцы Савецкай. А галоўная мая мара — паставіць у гарадскім парку скульптурную кампазіцыю "Мядзведжая акадэмія", праект якой я зрабіў яшчэ ў 2003 годзе.

— Вядома, што ты да Дня пісьменства ў Смаргоні якраз на гэтую тэму стварыў плакетку...

— Так, на гэтым цудоўным свяце будзе прадстаўлена плакетка тыражом 200 экзэмпляраў — "Мядзведжая акадэмія", у аснову якой пакладзены сюжэт менавіта той самай мадэлі паркавай кампазіцыі. Гэта мой падарунак гораду...

— І яшчэ я ведаю, што ты ў розны час падарыў Смаргонскаму гісторыка-краязнаўчаму музею шмат сваіх твораў...

— Так. Гэта каля 50 работ: акварэлы, алей, кераміка, скульптура, у тым ліку партрэты Віктара Роўды, Аляксандра Дзяругі, кампазіцыі "Апостал Пётр", "Расстраляная песня. Віктар Хара" і іншыя. А наогул, мне вельмі прыемна, што сёлета Дзень беларускага пісьменства праходзіць на маёй радзіме. Гэта дарагога каштуе, асабліва — для мяне...

Гутарыў Барыс КРЭПАК
На здымках: Уладзімір Церабун;
плакетка "Мядзведжая акадэмія".
Фота Ганны ВАСІЛЕЎСКАЙ

Першымі ў краіне супрацоўнікі выдавецтва "Вышэйшая школа" пачалі друкаваць падручнікі і рабочыя сшыткі па кітайскай мове. Першакласнікі трох навучальных устаноў у 2006 годзе навучаліся па іх. А па выніках эксперыменту такія падручнікі атрымаў І месца на Нацыянальным конкурсе "Мастацтва кнігі-2007" у намінацыі "Лепшае навучальнае выданне". Сёлета "Кітайская мова. 3 клас" у дзвюх частках заваявала дыплом І ступені імя Ф.Скарыны і памятны знак-сімвал "Малы Залаты Фаліант".

Яно і не дзіва: дзеці знаёмяцца з іерогліфамі ў гульнявой форме, назіраючы за пад-

Падручнік складалі... студэнты

арожжамі беларускай дзяўчынкі і кітайскіх дзяцей. Такім чынам яны даведваюцца пра традыцыі, культуру, жывёльны свет Краіны ўзыходзячага сонца. Аўтарамі падручніка выступілі дэкан перакладчыцкага факультэта МДЛУ А.Панімаўка, яго выкладчыкі і нават студэнты. Па выніках "Мастацтва кнігі-2009" распрацаваны і ўзгоднены электронны дадатак да падручніка.

А лепшым навукова-папулярным выданнем стаў альбом на рускай і англійскай мовах "Мінск і ваколцы", надрукаваны ў пачатку 2009 года. Як распавяла вядучы спецыяліст аддзела маркетынгу і рэкламы выдавецтва Алена Шчэрбак, да выдання падрыхтаваны і адпаведны дыск, які змяшчае карту рэгіёна, фотаздымкі гістарычных помнікаў і іншыя цікавыя дадаткі. З апошніх навін: першая кніга з дыскам у серыі "Сучасныя беларускія кампазітары", прысвечаная Андрэю Мдзівані.

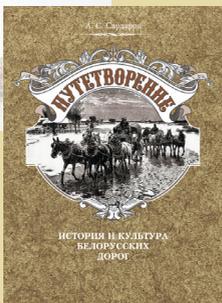
"Галасы..." як скарб

На Міжнародным конкурсе "Мастацтва кнігі-2009" выданне "Галасы зніклых вёсак", падрыхтаванае выдавецкім домам "Беларуская навука", атрымала дыплом першай ступені ў намінацыі "Мая радзіма". А на беларускім конкурсе гэтая ж кніга перамагла ў намінацыі "Скарбы Радзімы". Дырэктар установы Аляксандр СТАШКЕВІЧ расказаў пра сакрэт поспеху выдання і падзяліўся звесткамі аб апошніх работах.

— У "Галасах..." мы можам бачыць поўны збор помнікаў гісторыі і культуры, якія знаходзяцца ў рэгіёнах, пацярпелых ад Чарнобыльскай катастрофы. Прыгожыя здымкі, паўнавертнае апісанне каштоўнасцей тых мясцін зацікаўліваюць. Мастэрыя падрыхтаваны Веткаўскім гісторыка-краязнаўчым музеем.

Яшчэ адным знакавым выданнем можна назваць кнігу "Беларусы. Сучасныя этнакультурныя працэсы", якую напісалі 12 аўтараў — супрацоўнікаў Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору імя Кандрата Крапівы Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі. Том аб'ёмам каля шасцісот старонак змяшчае больш за пяцьсот ілюстрацый і прысвечаны культурным, этналагічным працэсам у духоўным жыцці краіны. Гэтыя дзве кнігі будуць дэманстравацца пад час Дня пісьменства.

У гэтым годзе выйдзе апошні, чацвёрты, том выдання "Архітэктура Беларусі". Прадоўжыцца падрыхтоўка збораў твораў Якуба Коласа і Максіма Танка. Шмат працы было ўкладзена ў кнігу "Беларусь. Дзяржава, Народ, Час", якая стала своеасаблівым падручнікам па гісторыі, культуры, навуцы, палітыцы краіны — ад старажытнасці да сённяшніх часоў, вызначыла месца Беларусі ў кантэксце еўрапейскай цывілізацыі.

туры на айчынным экране. Гэта толькі адзін прыклад з багатай калекцыі карцін, прысвечаных вядомым літаратурным постацям, якія былі зняты беларускімі дакументалістамі на розных студыях. З самых вядомых — стужкі пра Францыска Скарыну, Якуба Коласа і Янку Купалу, Пімена Панчанку.

Аляксандр Анісімаў прапануе глядачу ачунацца ў свет унікальных архіўных матэрыялаў, успамінаў сяброў Мележа, фатаграфій і кадраў са стужак. Падарожжа ў літаратурнае мінулае суправаджаецца тэкстам, які чытае за

адным з самых галоўных нацыянальных пісьменнікаў, але і тым чалавекам, які ўзняў пытанне пра зямлю, пра тое, каб яна належала тым, хто на ёй працуе.

— Як вы лічыце, ці дастаткова ў нас здымаецца стужак пра пісьменнікаў?

— На жаль, недастаткова. Безумоўна, такія стужкі ёсць, але гэта не значыць, што больш здымаць не трэба. Нават пра тых класікаў, пра якіх карціны ўжо існуюць. Бо праходзіць час, мы даведваемся пра іх і іхнія творы нешта новае, па-новаму глядзім на рэчы, што яны апісалі.

Вяртанне “Палескай хронікі”

Багатая літаратурная спадчына дала беларускаму экрану шэраг яркіх экранізацый. Безумоўна, адной з самых паспяховай стала тэлевізійная эпопея Віктара Турава “Людзі на балоце” паводле знакамітай палескай трылогіі Івана Мележа. Праз чвэрць стагоддзя пасля выхаду стужкі на экраны вучань Турава — рэжысёр Аляксандр Анісімаў стварыў хранікальна-дакументальную стужку пра класіка нацыянальнай літаратуры, на чыёй малой радзіме, дарэчы, пройдзе наступны Дзень беларускага пісьменства, і яго эпахальны твор.

Стужка “Іван Мележ. Туманы над багнаю” прадукт вытворчасці РУП “Беларускі відэацэнтр” па сцэнарый пісьменніка Уладзіміра Мароза — актыўнага прапагандыста нацыянальнай куль-

курам народны артыст Беларусі Ілля Курган.

Нягледзячы на тое, што “Палеская хроніка” была задумана і напісана амаль паўстагоддзя таму, яе змест і высновы надзіва актуальныя, упэўнены аўтар стужкі.

— Наш фільм — не толькі пра пісьменніка і ягоны твор, — растлумачыў ён у інтэрв’ю “К”. — Мы імкнуліся разам з аповедам аб Мележы раскажаць пра тое, што яго хвалявала, пра што ён і пісаў сваю самую галоўную кнігу. Вядучая тэма “Палескай хронікі” — зямля і людзі на ёй. Пэўна, нездарма Мележ так і не завяршыў сваю трылогію. І справа не толькі ў тым, што яму не хапіла адпушчанага лёсам часу. Існуе іншая версія: творца проста не ведаў, як распавесці пра перыяд калектывізацыі беларускай вёскі, як вывесці яго на паперы. Я і выбраў Мележа ў якасці героя, бо лічу яго не толькі

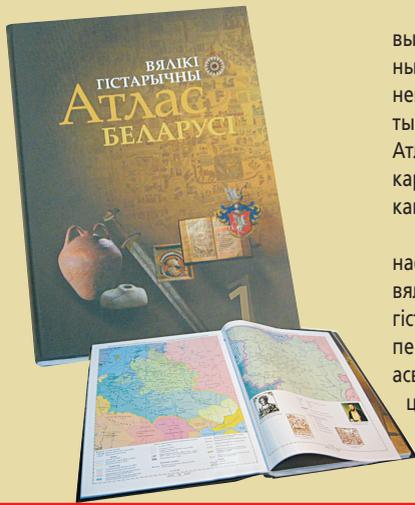
здымаць можна і трэба. Я сам выношаю ідэю стужкі, прысвечаную Уладзіміру Караткевічу, якога вельмі люблю, у мяне ёсць кнігі з ягоным аўтографам. Лічу, здымаць пра пісьменнікаў, якія пайшлі з жыцця адносна нядаўна, трэба як мага хутчэй. Бо яшчэ можна застаць тых, хто жыві і працаваў з імі побач, падыхаць атмасферай, у якой пісаліся іхнія творы.

— Над чым вы працуеце сёння?

— З сёмага верасня, таксама на “Белвідэацэнтры”, распачнецца праца над стужкай, якая прысвечана садова-паркаваму мастацтву на Беларусі. Спачатку будзем здымаць у Гомелі, у славутым парку палаца Румянцавых і Паскевічаў. Спадзяюся, стужка выйдзе вельмі насычанай і пакажа шмат раней невядомых старонак з гісторыі нашай Бацькаўшчыны.

Антон СІДАРЭНКА

Мастацтва атласаў

“Вялікі гістарычны Атлас Беларусі” выдання РУП “Белкартаграфія” прызнаны сёлета “Лепшым навуковым выданнем” на конкурсе “Мастацтва кнігі”. Аб тым, што цікавага знойдзе чытач у гэтым Атласе, аб планах РУП “Белкартаграфія” карэспандэнт “К” пагутарыў з намеснікам дырэктара Інай ШЛЫК.

— Гэта першае ў Беларусі арыгінальнае картаграфічнае выданне, — распавяла Іна Мікалаеўна, — якое прысвечана гістарычнаму мінуламу нашай краіны. У першай частцы трохтомнага атласа асвятляюцца падзеі з часоў старажытнасці да XVI стагоддзя, а менавіта — да 1569 года, калі беларускія землі, згодна з Люблінскай уніяй, увайшлі ў

склад Рэчы Паспалітай. У выданні прадстаўлены карты розных рэгіёнаў Беларусі, планы гарадоў, схемы ваенных дзеянняў, рэпрадукцыі старадаўніх карт. Мы плануем у 2010 годзе выдаць другі том “Вялікага гістарычнага Атласа Беларусі”, а ў 2012 — заключны.

Мяркуючы завяршыць да канца 2009 года “Атлас паляўнічага і рыбалова”, які цяпер выдаецца па абласцях (ужо надрукаваны атласы Мінскай, Магілёўскай і Брэсцкай абласцей), а ў наступным годзе надрукуем зводны “Атлас паляўнічага і рыбалова”, дзе будуць прадстаўлены ўсе рэгіёны Беларусі. Таксама распачата праца над выданнем “Турыстычнага атласа Рэспублікі Беларусь”, які, спадзяёмся, будзе карыстацца попытам не толькі ў замежных турыстаў, але і ў беларусаў.

Смаргонскі шпацыр з мядзведзем

сам, аўтарам гімна Смаргоні (музыка — Аляксандра Ляха), створанага да 500-годдзя першай пісьмовай згадкі пра горад. У пісьменніцкім двары Мішутка і сцішыўся, і замілаваўся. Восеньскія кветкі на клумбах, шаравыя маланкі чырвоных яблыкаў у садзе, цяністы вінаград над ганкам — усё гэта схіляла да няспешных і філасофскіх разваг.

“...А лёс цябе і песціў, і лагодзіў...”

У вёсцы Соля Мішутка загледеўся на касцёл Маці Божай. Устаў на дыбкі, узняў угору лапкі і стаў падобны на “апантанага верніка”, што звяртаецца да свайго мядзведжага бога. Але Соля знакаміты і паэтам ды публіцыстам Мар’янам Дуксам, аўтарам гімна Смаргоні (музыка — Аляксандра Ляха), створанага да 500-годдзя першай пісьмовай згадкі пра горад.

Актыўнае творчае супрацоўніцтва з мясцовымі культработнікамі — яшчэ адна грань са шматлікіх грамадска-літаратурных талентаў Мар’яна Дуксы. Па заяўках аддзела культуры ён піша вершаваныя сцэнарыі з нагоды самых розных дат і акалічнасцей. Многія літаратары адмовіліся б ад такой “падзёншчыны”. Дукса ж не адмаўляецца прыныпова: маўляў, кожны павінен адчуваць адказнасць перад грамадствам. Гэта з аднаго боку. З другога — проста цікава даследаваць нязвяданае, выпрабавваць на гэтым уласныя здольнасці. Менавіта з гэтых прычын названыя сцэнарыі з’яўляюцца сапраўднымі літаратурнымі творами. Паводле іх ладзяцца Дні горада, мерапрыемствы ў Палацы любові, імпрэзы, звязаныя з гісторыяй Смаргоншчыны, якія выходзяць любоў да Бацькаўшчыны.

Па словах пісьменніка, патрыятызм у беларусаў — глыбінны, на генетычным узроўні, пра нейкую аморфнасць тут і гаворкі весці нельга, але жывіць патрыятызм трэба няспынна, і не толькі словам, але і ўчынкам. Гэтак рабіў у свой час Францішак Багушэвіч, грамадзянская пазіцыя якога і стала апірышчам для зараджэння свядомай беларускай літаратуры. Так што невыпадкова Сморгонь абрана чарговай сталіцай Дня беларускага пісьменства...

Галоўнае ў творчасці — думка. Па перакананнях Мар’яна Дуксы, калі ідэя блізкая па духу, дык яна абавязкова спараджае і эмоцыі, і натхненне... Задача пісьменніка, кампазітара, мастака, работніка культу-

Усур’ёз і надоўга

Стала ўжо добрай традыцыяй, што на Дні пісьменства прэміямі адзначаюцца лепшыя літаратурныя творы розных жанраў, вызначаныя ў выніку рэспубліканскага конкурсу. Сёлета адным са шчаслівых удацельнікаў прызга “Залаты Купідон” стаў паэт Андрэй СКАРЫНКІН — за цыклы песень “Святарусія”, “Плач жураўлёў” і іншыя творы. Дарэчы, многія з песень, адзначаных журы, увайшлі ў трэці песенны альбом паэта “Эхо блажэнства”, які выходзіць днямі.

— Я вельмі рады, — сказаў Андрэй Уладзіміравіч, што з’явіўся такі конкурс, дзе вялікае значэнне надаецца менавіта літаратурнаму тэксту, бо гэта сапраўды тая сэнсавая аснова, якая трымае ўвесь твор. І калі словы песні будуць пустымі, “ніякаватымі”, не выратуе ні цудоўны голас спевака, ні прыгожая мелодыя, ні шыкоўная аранжыроўка.

Унутры кожнага творцы павінен быць свой уласны цэнзар. Бо песня — бы тая птушка, якая не ведае межэй і ляціць, яднаючы народы. Таму магу сказаць так: як Калумб у свой час адкрыў Амерыку, гэтак я адкрыў — Святарусію, тую “краіну”, што яднае нашы славянскія народы. Не я шукаю кампазітараў — яны самі мяне знаходзяць. Яшчэ дзесяцігоддзе таму вядомы кампазітар Алег Чыркун зрабіў некаторыя мае вершы

рамансамі. Іх першым выканаўцам стаў Іван Тамашэвіч, а пасля спявалі вельмі многія знаныя салісты, у тым ліку оперныя. А вядомая расійская спявачка Алена Бажэнава, салістка ансамбля “Русская песня” Надзеі Бабкінай, і дагэтуль гастралюе з імі па ўсім свеце. Мабыць, шчаслівы лёс гэтых рамансаў таксама ў нечым натхніў мяне на далейшую песенную творчасць. Хаця, прызнацца, я з дзяцінства быў шчыльна звязаны з музыкай. Мая родная цётка працавала хормайстрам нашага Вялікага тэатра оперы і балета, я вучыўся ў адным класе з сынам Віктара Вуячыча, быў салістам у хоры Дома піянераў і нават марыў стаць удзельнікам ансамбля “Песняры” — можа, яшчэ і таму, што яны спявалі песню на верш майго бацькі Уладзіміра Скарынкіна “Белая Русь ты мая”. Так што, мой цяперашні зварот да песень — не нейкая прыхамаць, а ўсур’ёз і надоўга.

Надзея БУНЦЭВІЧ

Прамень адзінства і любові

Фота Юрыя ІВАНОВА

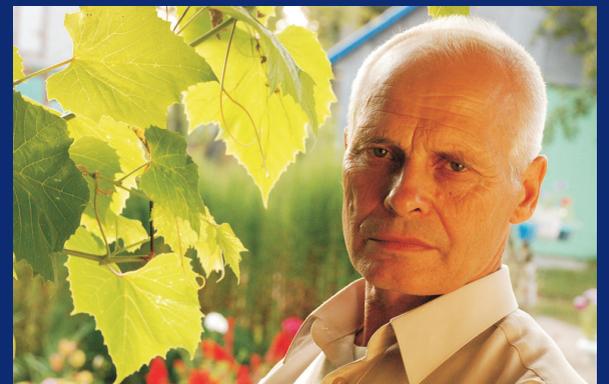
Удзельнікі экспедыцыі.

У шаснаццаты раз праходзіць Рэспубліканская навукова-асветніцкая экспедыцыя з нязгаснай лампадай, прымеркаваная да Дня беларускага пісьменства. За ўсе гады ў праекце паўдзельнічала каля 200 чалавек: пісьменнікаў, навукоўцаў, журналістаў, святароў, настаўнікаў, медыкаў, артыстаў — людзей, неаб’яковых да духоўнай культуры Беларусі.

Кожны год экспедыцыя пашырае сваю геаграфію, але застаецца традыцыйным першае месца, якое наведваюць удзельнікі праекта: гэта Святое поле пад Баранавічамі, непасрэдна звязанае з ваеннымі старонкамі гісторыі нашага краю. Апрача яго, сёлета маршрут праекта пралягае паўз вёскі і гарадскія пасёлкі паміж Салігорскам, Мазыром, Лельчыцамі, Смалявічамі, Чэрвенем і складае, па словах намесніка кіраўніка экспедыцыі, супрацоўніка Інстытута мовы і літаратуры імя Янкі Купалы і Якуба Коласа НАН Беларусі Аляксандра Лапаты-Загорскага, 1200 кіламетраў. А завершацца духоўна-асветніцкія мерапрыемствы ў Смаргонскім раёне.

Цікавае адметнасць сёлета праекта ў тым, што папярэдняе са Сморгоні было ўзята трохкі зямлі, частка якой цягам экспедыцыі будзе “абменьвацца” ў прамежкавых прыпынках. У канцы экспедыцыі зямля з розных месцаў “падняецца”, што падкрэсліць дэвіз праекта: “Адзінствам і любоўю ўратуемся!”.

К.А.

Мар’ян Дукса.

ры — удасканаленне свету. І гэта не максімалізм, а жыццёвая плынь да любога творцы. Дарэчы, гэтка ж задачы стаяць і перад рэлігіяй. Таму ў вершах аўтара 16 кніг і лаўрэата Літаратурнай прэміі імя Аркадзя Куляшова — гучыць тэма Веры.

А яшчэ Мар’ян Дукса спявае ў вясковым касцельным хоры, вырошчвае яблыкі і кветкі. І усё гэта — як працяг літаратуры, як натуральнае памкненне да ўдасканалвання свету.

Драматургія — асобная частка нацыянальнай літаратуры. Прычым тая частка, якой беларусы могуць ганарыцца па праве, бо п'есы нашых аўтараў, без перабольшвання, скарылі сцэны ўсіх кантынентаў. Напярэдадні Дня пісьменства "Культура" вырашыла высветліць, якая драматургія найбольш запатрабавана ў сучасным тэатры, у аднаго з самых вядомых рэжысёраў — Мікалая ПІНІГІНА. А заадно — распытаць у яго пра першыя месяцы працы на пасадзе мастацкага кіраўніка Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы.

Зарабіць на камедыі

— Мікалай Мікалаевіч, дазвольце павіншаваць з пачаткам новага тэатральнага сезона — першага для вас у якасці мастацкага кіраўніка Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы. Ці змяніліся вашы адносіны да тэатра: тэатра канкрэтнага і тэатра ўвогуле?

— Мастацкі кіраўнік — не проста нейкае званне ці дадатковы радок у біяграфіі. Гэта зусім іншая прафесія, чым рэжысёр. Яна вымагае быць менеджэрам, у пэўнай ступені — адміністратарам, шмат часу праводзіць за сталом, займацца бягучымі справамі, якія могуць быць зусім нецікавымі творчай асобе. Але гэтую працу павінен нехта выконваць. Памятаю, калі мы з Уладзімірам Мулявіным рыхтавалі Дзень Беларусі на адным са "Славянскіх базараў", ён сказаў: "Ведаеш, я за некалькі месяцаў арганізацыйнай працы не напісаў ніводнай ноты". Для мастака быць кіраўніком вельмі цяжка. Так і магу адказаць на ваша пытанне: перастаеш быць творцам, а становішся адміністратарам. Больш нічога ў маіх адносінах з тэатрам не змянілася.

— Ваша апошняя па часе прэм'ера — спектакль паводле п'есы французскага драматурга Франсіса Вебэра "Вячэра з прыдуркам". Новая работа будзе пастаўлена па творы ірландскага аўтара. Ці значыць гэта, што вас больш цікавіць замежная драматургія? Для айчынных твораў на Купалаўскай сцэне знойдзецца месца?

— Што наконт Вебэра — гэта спектакль не новы: калісьці ён ішоў у атрэпрызе. Я вырашыў перанесці яго ў Купалаўскі тэатр, калі даведаўся, што грошай на цалком новую пастаноўку пакуль недастаткова. Раптам вызваліўся час: новы спектакль у піцерскім БДТ давялося адкласці з прычыны тых жа фінансавых цяжкасцей. "Вячэра з прыдуркам" — праект паспяховы. Думаю, ён дазволіць зарабіць нам на нешта больш сур'ёзнае. Мне за яго не сорамна, бо спектакль атрымаўся: білеты набыць вельмі цяжка. Пагадзіцеся, гэта таксама паказчык. Ды і жанр камедыі не лічу нейкім другасным: паставіць добрую камедыю вельмі складана, драму — куды прасцей.

Што да п'есы ірландскага драматурга Браяна Фрыла "Translations", то для Беларусі яна вельмі актуальная. На жаль, айчынныя аўтары прадставіць твор на такую тэму пакуль не могуць. П'еса расказвае пра лёс роднай мовы ірландцаў — так званай гэльскай, адной з моў, якой карысталіся старажытныя кельты. Калісьці яны жылі па ўсёй Еўропе, адпаведна, паўсюль гучала іх мова. Потым Ірландыя стала часткай Брытаніі, ірландцы паступова развучыліся гаварыць па-свойму. На сённяшні дзень гэльскай мовай карыстаюцца ў Ірландыі не больш за 5% насельніцтва, астатнія — мовай суседзяў... Мовы, на жаль, знікаюць з паверхні Зямлі, як і людзі. Дзе тая мова, на якой пісаў вялікі Гамер?

Яна ўжо не існуе. Дзе тая латынь, на якой калісьці размаўляла ўся Еўропа? Жыццё не стаіць на месцы, ідзе працэс так званай глабалізацыі, у тым ліку культурнай. Паглядзіце, якая мова дамінуе ў Інтэрнеце: так, англійская, старонак на іншых значна меней.

А што да нацыянальнай драматургіі... У бліжэйшым будучым я маю намер паставіць п'есу Уршулі Радзівіл "Распуснікі ў пастцы", да 65-годдзя Перамогі рыхтуецца пастаноўка паводле аповесці Алеся Адамовіча — "Нямко". Я вельмі паважаю айчынных аўтараў, але рэжысёр і тэатр увогуле не павінны замыкацца толькі на сваіх. Ставіць творы беларусаў толькі за тое, што яны беларусы, — нонсенс. Звычайна за прыклад я прыводжу Эймунтаса Някрошуса, сусветна вядомага літоўскага рэжысёра, які не паставіў ніводнага спектакля паводле літоўскай драматургіі! І пры гэтым ён не стаў менш літоўскім. Таго, што ён іграе на сваёй мове, дастаткова, каб годна прадстаўляць Літву ў тэатральным свеце.

Які "ўзрост" якаснай п'есы?

— На ваш погляд, чаму сучасная нацыянальная драматургія не здольная прапанаваць тэатру п'есу кшталту твору Фрыла?

Мікалай ПІНІГІН, мастацкі кіраўнік Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы:

"Класіка вабіць самім сваім словам"

— Браян Фрыл — сусветна прызнаны аўтар у салідным узросце. З ягоным майстэрствам вельмі цяжка спаборнічаць. Чаму ў нас не з'яўляюцца свае Браяны Фрылы? Мне вельмі нялёгка адказаць на гэтае пытанне. У нашай драматургіі слаўныя традыцыі, але новых імёнаў — няшмат, і, наколькі мне бачыцца, гэта агульнаеўрапейская тэндэнцыя. Таму ж Фрылу — во семдзесят. Самы ж малады "моцны" драматург, якога я ведаю, — гэта таксама ірландзец Марцін Мак Донах, а яму ўжо пад сорок. Драматургія — самы складаны від літаратуры. Ён патрабуе асаблівага таленту, майстэрства. Сёння ўсе пішуць так званыя "тэксты", а тэатр успрымае толькі драматургічную канструкцыю, якой яму якраз і не прапануюць. П'есы павінны апавядаць пра нешта сур'ёзнае, вельмі важнае, тое, што адбываецца вакол чалавека, але не на побытавым узроўні. У сучасных творах гэтага важнага амаль што няма.

Драматургія — гэта прафесія. Калі няма дзе ёй навучыцца — вучыся сам, чытай класіку, разбірай яе на асобныя элементы.

— Якім якасцям павінна адпавядаць п'еса, каб мець шанцы трапіць на сцэну тэатра імя Янкі Купалы?

асяроддзе, адчуць, да якой нацыі прыналежаць. Але гэта не значыць, што мы будзем хрэстаматычнымі і замкнемся на класіцы, на Купале і Коласе. Беларусь — частка сусвету, і тэатр — таксама. Таму нас хвалююць усе тыя праблемы, што і астатняе чалавецтва.

"Тэатр плюс..." не атрымліваецца

— Наконт цікавасці да тэатра ў грамадстве. Некалькі дзесяцігоддзяў назад тэлебачанне вельмі моцна ёй спрыяла. Сёння тэатр, у тым ліку беларускі, на экране з'яўляецца не так часта...

— Больш за тое: тэлебачанне ўдзяляе вельмі мала часу ўсяму класічнаму мастацтву. Нам вельмі не хапае некамерцыйнага тэлеканала, дзе галоўнымі былі б тэатр, музыка, жывапіс... Такое тэлебачанне магло б займацца адукацыйнай будучых тэатралаў, і школьнікаў не даводзілася бы цягнуць у глядзельную залу. Чалавек павінен прыходзіць у тэатр сам, па сваёй унутранай патрэбе. Я супраць таго, каб вучняў прыводзілі "за руку" цэлымі класамі. Апошнім спосабам павягу да мастацтва выхаваць нельга. А вось тэлеканалы могуць добра прапагандаваць тэатральнае мастацтва, паказваючы лепшыя спектаклі. Тым больш, што вялікіх грошай для гэтага не трэба.

— На паліцах вашага працоўнага кабінета — кнігі лепшых беларускіх аўтараў, прычым не толькі драматургаў. Гэта значыць, што вы чытаеце толькі айчынае?

— На жаль, раскошы чытаць проста для задавальнення, амаль не маю. Асноўнае чытанне на сённяшні дзень — драматургія, бо займаюся пошукам п'ес для тэатра. Калі ж выдаецца вольная хвілінка, чытаю для душы. Але не белетрыстыку: яна мне, па вялікім рахунку, нецікавая. Цікаўлюся кнігамі па ўсходняй культуры, не магу жыць без класікі, гатовы бясконца гартаць Пушкіна, Талстога, Буніна, Караткевіча. Акрамя глыбіні ідэі і тэмы, класіка вабіць самім сваім словам.

— Бачу на паліцах і дыскі з фільмамі... Якія вашы адносіны з кінамастацтвам? Ці ёсць жаданне зняць стужку?

— Мяне ніколі не запрашалі працаваць у кіно, ды і вольнага ад тэатральнай рэжысуры часу ў мяне няшмат. Аднак, можа здарыцца, я паспрабую сябе і ў кіно. Былі нейкія размовы на студыі, але пакуль нічога канкрэтнага — адны толькі думкі. Справа ў тым, што дзеля здымак давядзецца на нейкі час пакінуць тэатр, а мне гэта будзе зрабіць вельмі складана.

— Купалаўскі тэатр неўзабаве чакае рэканструкцыя. Ці абмяжуецца яна толькі абнаўленнем будынка?

— Галоўнае — каб мы былі цікавыя нашаму гледачу. Жыццё прапануе нешта новае, кожны новы дзень не падобны на мінулы, і трэба адпавядаць патрабаванням часу. Таму змены, безумоўна, непазбежныя. Мяркую, тэатру патрэбны яны і ў некаторых арганізацыйных пытаннях, і ў пытаннях унутранага распарадку, тэатральнай зтыкі, напрыклад. Абнаўленне чакае і рэпертуар; з яго ўжо знікла 14 спектакляў, якія, на мой погляд, не адпавядаюць мастацкаму ўзроўню нацыянальнага акадэмічнага тэатра. Але перамены хутка не адбываюцца. Заўсёды насцярожана адносіўся да людзей, якія прыходзілі і з парога заяўлялі: "Я добра ведаю, што рабіць!" У жыцці так проста не бывае. Жыццё само падкажа, як працаваць...

Антон СІДАРЭНКА
Фота Андрэя СПРЫНЧАНА

"Сем цудаў" і Радзівілы

На конкурсе "Мастацтва кнігі-2009" у намінацыі "Лепшае энцыклапедычнае выданне" перамагла кніга "Папярочныя грашовыя знакі ў Беларусі" Мінскай фабрыкі каларовага друку, а таксама выданне таго ж прадпрыемства "Афган. Польша вайны" ў намінацыі "Лепшае масава-палітычнае выданне". Пра гэтыя кнігі, пра планы, пра тое, што павязуць выдаўцы ў Сморгонь, карэспандэнт "К" пагутарыў з галоўным рэдактарам Яўгенам МАЛАШЭВІЧАМ.

— У выданні Аляксандра Арлова "Папярочныя грашовыя знакі ў Беларусі" адлюстраваны ўвесь перыяд гісторыі плацежных сродкаў, пачынаючы ад часоў Вялікага княства Літоўскага. Увогуле ў кнізе прадстаўлена каля 3 тысяч фотаздымкаў тых грашовых знакаў, якія выкарыстоўвалі нашы продкі. Прычым мы стараліся змяшчаць пераважна арыгінальныя па велічыні фота, каб даць да-

кладнае ўяўленне пра беларускія грошы розных часоў. Мне падаецца, кніга прызначана не толькі для нумізматаў, але і для ўсіх тых, хто цікавіцца гісторыяй краіны.

Смаргонцаў чакае вялікая колькасць дзіцячай літаратуры з розных серый "Казкі вясялай сямейкі" (10 асобных кніжак і адна агульная), "Сем цудаў Беларусі" і многія іншыя.

У нашых планах — працяг выдання кніг з дзіцячых серый. Безумоўна, будучы прадстаўлены на выстаўцы і знакавыя фаліянты з серыі "Спадчына" Алега Лукашэвіча і Аляксандра Аляксеева, дзве кнігі з якой мы перавыдавалі ўжо неаднойчы. Цяпер жа рыхтуецца іх кніга пад працоўнай назвай "Вывы каштоўнасцей, якія належалі Радзівілам". Таксама ёсць планы па выданні кніг, прысвечаных духоўнай, культурнай і гістарычнай спадчыне Беларусі.

Каб ведаць усё!

Вучоба для першакласніка пачынаецца, вядома, з "Буквара". А лепшым падручнікам на Нацыянальным конкурсе "Мастацтва кнігі-2009" стаў менавіта "Буквар" Анатоля Клышкі выдавецтва "Народная асвета".

Дырэктар выдавецтва Ларыса Мінько падкрэслівае, што малюнкi, мастацкае афармленне гэтай кнігі максімальна адпавядаюць узроўню дзіцяці, і матэрыял пададзены належным чынам. Гэта і вызначыла тое, што кніга перамагла ў сваёй намінацыі.

Выдавецтва атрымала ўжо чацвёрты "Залаты Фаліант" і дыплом. Падручнікі, дыдактычныя матэрыялы, навучальныя і метадычныя дапаможнікі,

хрэстаматыі, слоўнікі, навукова-папулярную літаратуру, выдадзеныя нядаўна, прадставіць яно на Дні беларускага пісьменства на тэматычнай пляцоўцы "Краіна дзяцінства" і ў павільёне "Сучасная беларуская кніга".

На святочнай пляцоўцы "Хачу ўсё ведаць!" школьнікі змогуць паўдзельнічаць у віктарыне і атрымаць у падарунак кнігі. Для вучняў малодшых класаў адбудзецца прэзентацыя серыі "Апавяданні Дзеда-Прыродаведа" з конкурсам.

Апошнім значным дасягненнем выдавецтва Ларыса Мінько лічыць тое, што "Геаграфія Беларусі. 10 клас" адзіная прадстаўляла Беларусь на стэндзе "Лепшыя выданні свету" на Франкфурцкай кніжнай выстаўцы-кірмашы ў 2008 годзе.

Зборы Паўночных Афін

Усім вядома, што Залесе пад Сморгонню — родавы маёнтак Агінскіх. Але якія творы былі напісаны менавіта тут Міхалам Клеафасам, адным з самых знакамітых прадстаўнікоў роду, да нядаўняга часу было незразумела: далёка не заўсёды іх выданні пазначаліся дакладнымі датамі. Але гісторыя, бывае, прыадкрывае свае таямніцы — дзякуючы новым даследаванням.

Міхал Клеафас Агінскі прыехаў у Залесе ў 1802 годзе і правёў тут з перапынкамі (а таксама з ад'ездамі ў Піцер, Фларэнцыю і Парыж) каля 20 гадоў жыцця. Паводле тагачасных традыцый, зімой сям'я магла жыць у той жа Вільні, а ў цёплую пару года прыязджаць сюды — так бы мовіць, “на лецішча”, у свае “Паўночныя Афіны”, як невыпадкова называлі гэты маёнтак сучаснікі.

— Усе дакументы, што захаваліся, — расказвае кандыдат мастацтвазнаўства, знаны даследчык творчасці М.К. Агінскага Святлана НЕМАГАЙ, — сведчаць, з якім размахам будаваўся палац, з якой стараннасцю рабіўся парк, сажалкі. Усе гэта — дадатковы доказ таго, што кампазітар лічыў Залесе сваім родавым гняздом, таму і будаваў яго літаральна ўласнымі рукамі. Раней некаторыя сцвярджалі, што гэты маёнтак Міхал Клеафас атрымаў у спадчыну, што ён яму быў падараны. Але я знайшла ў Віленскім архіве і пазней апублікавала яго ўспаміны, з якіх зразумела, што яму давялося папраўдзе змагацца, некалькі разоў ездзіць у Пецярбург, каб усё ж такі атрымаць маёнтак пасля вяртання з эміграцыі. Залескі перыяд стаў найбо-

Міхал Клеафас Агінскі.

льш плённым і творчым у яго жыцці, бо на той час Агінскі ўжо быў не столькі палітычным дзеячам, колькі — менавіта музыкантам і кампазітарам, які мог асэнсаваць сваё жыццё, у тым ліку ў му-

зычных творах. У Кракаве мне ўдалося знайсці цэлую калекцыю ягоных нот з дакладнымі “залескімі” датамі. Былі там і некалькі невядомых раней твораў. Усе ведаюць

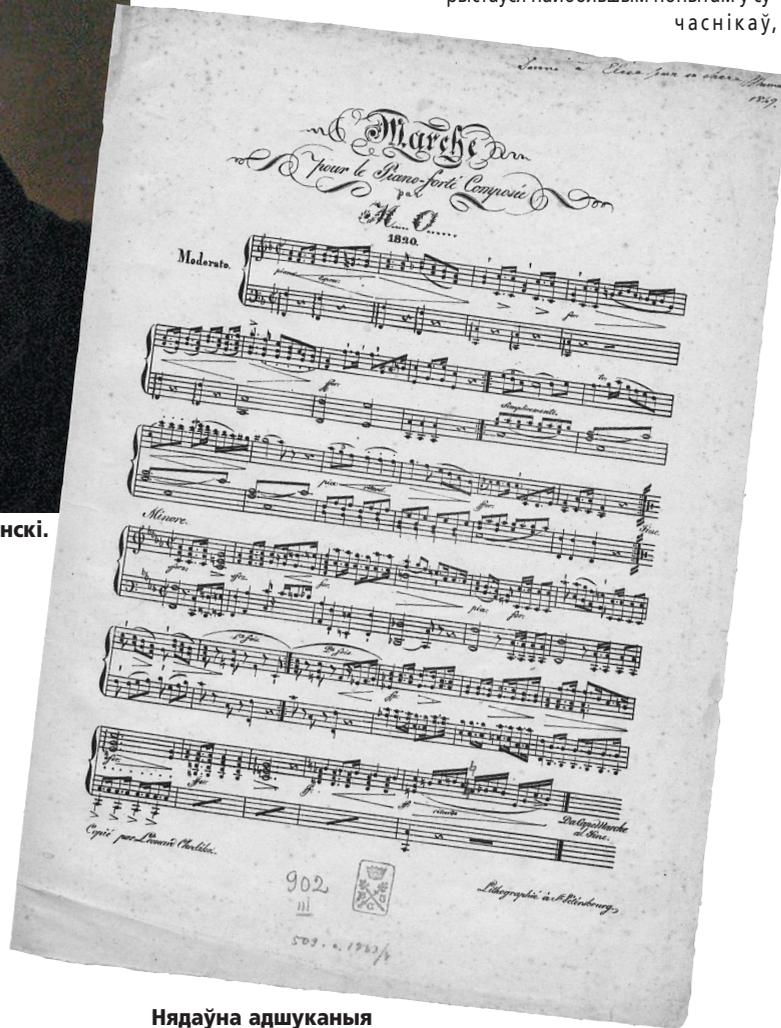
Агінскага па ягоных паланезах, я ж адшукала два выданні ягоных маршаў. Адзін з іх быў напісаны ў 1817 годзе, калі Агінскі зразумеў, што вымушаны з'ехаць з Залесся. Таму, мабыць, гэты марш такі нечакана сумны, у чымсьці нават трагічны — і, як ні дзіўна, ён карыстаўся найбольшым попытам у сучаснікаў,

сустракаўся нават у хатніх альбомах тагачасных паненак.

Цікава, што амаль у той жа час, у 1818 годзе, Агінскі напісаў у Залессі сваё завяшчанне, так званы Тэстамент. З яго зразумела, як ён клапаціўся пра сваіх дзяцей — не толькі ад другога, але і ад першага шлюбу. Дарэчы, у маскоўскім архіве кампазітара захоўваюцца неапублікаваныя творы для фартэпіяна ў чатыры рукі: падобныя сачыненні, хутчэй за ўсё, кампазітар прысвячаў сваім дочкам — Амеліі і Эме, якія таксама музыцыравалі і, дарэчы, спрабавалі пісаць музыку. У Кракаве мне пашчасціла адшукаць вельмі цікавы збор — фактычна, гэта сямейны альбом, бо ў ім сабраны рукапісы і выданні самога Агінскага, яго дачок, сына Францішка Ксаверыя і іншых аўтараў. Трэба меркаваць, што гэта той “рэпертуарны спіс”, які карыстаўся найбольшым попытам у сядзібным музыцыраванні. Яшчэ адной цікавай архіўнай знаходкай стаў рукапіс сцэнарыя свята ў Залессі ў гонар імянін Міхала Клеафаса Агінскага. Сярод дзейных асоб таго тэатралізаванага і аздобленага музычнымі нумарамі відовішча — каго толькі няма! Еўрапеец, капітан, рыбак, афрыканцы, воіт, мясцовы люд — усе яны прыйшлі віншаваць імянінніка. Вельмі хацелася б гэты сцэнарый увасобіць у жыццё, а таксама выдаць збор той музыкі, што гучала ў залескай сядзібе. Тым больш, і падстава ёсць: хутка — 245-годдзе з дня нараджэння Міхала Клеафаса Агінскага.

У адрозненне ад магнатскіх рэзідэнцый XVIII стагоддзя, якія былі павінны ўразіць гасцей сваёй пышнасцю, экстравагантнасцю, раскошай, у сядзібах эпохі рамантызму узрасла творчая роля гаспадары. Сядзібная гасцёўня адрознівалася і ад салона, бо сюды збіраліся не проста госці, што ў вызначаны дзень і час ішлі пагутарыць адзін з адным, а з'язджаліся сябры і сваякі — на некалькі дзён з якой-небудзь нагоды, часцей за ўсё — сямейных святаў. Такія спатканні звычайна мелі загадзя прадуманую праграму. Тут ставіліся тэатралізаваныя дзеі, гучала музыка, вяліся інтэлектуальныя размовы. Да Агінскага з'язджалася інтэлігенцыя, прафесары Віленскага ўніверсітэта. У яго на той час была папраўдзе ўзорная сядзіба, а сам ён — чалавек-легенда, неардынарная асоба, якая змагла зрабіць свой асяродак сапраўдным культурным цэнтрам таго часу. Чым не прыклад для нашых сучаснікаў?

Надзея БУНЦЭВІЧ

Нядаўна адшуканы ноты Марша Агінскага.

Ансамблевая планка

Для многіх не толькі айчынных, але і замежных музыкантаў Сморгонь асацыіруецца з Міжнародным конкурсам камерных ансамбляў імя Міхала Клеафаса Агінскага. Гэтае свята праводзіцца тут з 1991 года: спачатку — раз на два гады, потым — раз на тры. Але, незалежна ад перыядычнасці, конкурс даўно ўжо стаў сапраўдным сімвалам Сморгоні, што звязвае яе гісторыю і сучаснасць.

— Гэты конкурс, — гаворыць адзін з ініцыятараў і пастаянных удзельнікаў праекта, прафесар Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі Мікалай Шчарбакоў, — шмат у чым унікальны. У свеце здаўна праводзяцца конкурсы не толькі сольных выканаўцаў, але і камерных інструментальных калектываў, часцей — струнных квартэтаў. У нас жа ні-

чога падобнага раней не было. Цяпер жа конкурс папулярны ва ўсім свеце не толькі асобу і творчасць нашага знакамітага земляка, але і нацыянальную камерна-інструментальную школу. Невыпадкова ў былыя гады да яго нават прымяркоўваўся выхад адпаведных зборнікаў камерна-інструментальных ансамблевых твораў.

Умовы конкурсу з цягам часу змяняюцца. Так, у дзевятым па ліку конкурсе ўдзельнічалі толькі сярэднія і старэйшыя ўзроставыя групы — па сутнасці, маладыя прафесіяналы, а не пачаткоўцы. Таму не дзіва, што заключны яго канцэрт прайшоў не толькі ў Сморгоні, але і на сцэне сталічнай філармоніі. І гэта яшчэ больш узяло яго музычную планку. Хоцача спадзявацца, што з цягам часу спаборніцтва зробіцца яшчэ больш прэстыжным для музыкантаў усяго свету.

Уладзімір ШЧАСНЫ, старшыня Нацыянальнай камісіі па справах UNESCO:

“Памятаць за паветы...”

— Я вельмі рады таму, што сёлета Дзень беларускага пісьменства святкуецца на Сморгоншчыне. Дарэчы, беларускае слова гучала тут не толькі на святах, а што-дзённа і пры ўсіх уладах. Мая бабуля Варвара Міхайлаўна, прачытаўшы ў “Рамангазеце” аповесць пра мангольскага пастушка, перакладала яе на мове Багушэвіча. Добра, што паўстане помнік гэтаму літаратару і грамадскаму дзеячу. Менавіта ён акрэсліў межы Беларусі свету і тутэйшаму люду, растлумачыўшы, што яго простая мова — гэта мова еўрапейскай нацыі. Будзем памятаць яго за паветы.

Сморгонскі шпачыр з мядзведзем

“Мядзведзь на вушы не наступаў”!

Мядзведзіка нашага гасцінна сустрэлі і ў дзіцячай школе мастацтваў імя М.К. Агінскага. Усё правільна, “мядзведзых паслуг” тут не баяцца, бо нікому з навучэнцаў мядзведзь на вушы не наступаў. А доказаў таму — безліч.

У ДШМ 700 навучэнцаў, якія займаюцца на інструментальным, харэаграфічным, мастацкім і падрыхтоўчым аддзяленнях. Толькі летась школьнікі і педагогі ДШМ прынялі ўдзел у 13 фестывалях і конкурсах, у тым ліку — міжнародных. Узорны самадзейны ансамбль танца “Вілянячка” (кіраўнік — Іна Яфрэмава) вызначыўся на фестывалі “Gerve-2008” у Літве, а сёлета з поспехам выступіла на міжнародных музычна-харэаграфічных сустрэчах у Польшчы. Дарэчы, менавіта “Вілянячка” расчуліла нашага Мішутку да мяжы: паказала ў гарад-

скім парку кампазіцыю “Сморгонскі кірмаш”. Узрадаваўся мядзведзік, бо ўважыў сярод танцораў двух плюшавых “суродзічаў”, таксама ў скокі пусціўся.

А ёсць яшчэ ў ДШМ узорны ансамбль народнай музыкі “Гулянок”, народны аматарскі калектыў сучаснай камернай музыкі “Субіта”, які сёлета прывёз з Фестывалю маладзёжнага мастацтва “Закарпацкі Эдэльвейс” Гран-пры, народны аматарскі струнны ансамбль выкладчыкаў “Кантрасты”, дзіцячы ансамбль народнай песні “Курачкі”, вакальны гурт выкладчыкаў “Кантабіле”, мноства салістаў-выканаўцаў, сіламі якіх ладзяцца традыцыйныя мастацкія дзеі ў горадзе і на раёне. Без магутнага патэнцыялу ДШМ не абыдзеца, натуральна, і Дзень беларускага пісьменства.

На здымках: наш Мішка і “мішкі” “Вілянячкі”.

Як пісьменніка белы аркуш... Мусіць, та-кой жа загадкавай сілай прыцягнення му-зыканта палоніць ліст нотнай паперы. Вы-пісаць душу сваю словам і гукам, якія “свет яшчэ паўтарыць, як паўтараў ужо не раз”.

Перад чытачамі “К” — старонкі беларус-кай паэзіі вачыма заснавальніка і лідэра легендарных “Песняроў” Уладзіміра Му-лявіна. З’яве і напрамку айчыннай музы-кі 1 верасня споўнілася 40 гадоў. У інтэр-прэтацыі Мулявіна вершы сапраўды ўскрылялі “запушчанай на волю птуш-кай” песні. А колькі засталася “некон-ченнага...”, паводле вызначэння Уладзі-міра Маякоўскага, таксама ўвасоблена-га ў музычным спектаклі “Песняром”, ва ўмоўным ладзе, з дадаткам “калі б”...

**Адшукаць “сваё”:
у тралейбусе
і “перад будучыняй”**

— Бацька паэтычныя зборнікі з рук не выпускаў: дома, у тралейбусе, на адпачынку. Усё шукаў “свае” вершы, — прыгадала дачка Уладзіміра Мулявіна Марына, калі за вялікім сталом “разбіралі” два вялізныя стосы: нотныя аўтографы і архіўныя здымкі ансамбля.

— І часта знаходзіў “свае”?

— Па накідах бачна: колькі было спроб падступі-ца да тых жа Янкі Купалы або Максіма Багдановіча. А па запісах ведаем, што з іх спраўдзілася.

Трымаю ў руках некалькі “купалаўскіх” аркушаў, дзе Уладзімірам Мулявіным накіданы невядомыя нам мелодыі. Дзесьці яны выглядаюць выпадковымі імпрэ-сіямі, як з вершам “Годзе...”, дзесьці — маецца па нека-лькі варыяцый (“Хто ты гэты?”, “Перад будучыняй”). Яны пераканаўча сведчаць: Мулявін спрабаваў голас у новай для сябе іпастасі — грамадска-палітычным, вос-тра-сацыяльным пэдагавым клічы.

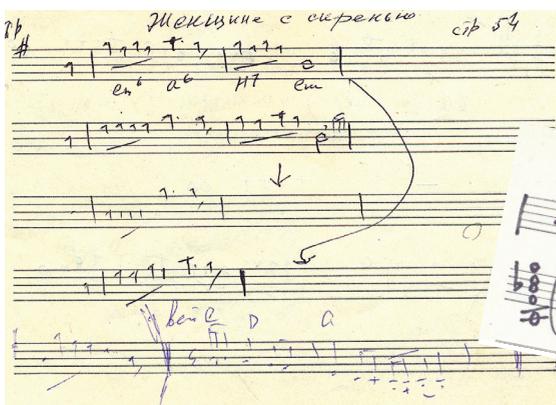
Чаму новай? Бо ў вядомых нам уласна мулявінскіх і наогул “песняроўскіх” інтэрпрэтацыях народнага па-эта (рок-оперы “Песня пра долю”, “Гусяр”, праграма “Я нясу вам дар”, праграма песень і рамансаў, са-ундтрэж да фільма “Раскіданае гняздо”, асобныя песні, створаныя лідэрам ансамбля ды іншымі кампазітарамі, — усяго тры з паловай дзесяці твораў) апошні па-

“...І сёння я

**Невядомыя
НОТЫ
Уладзіміра
Мулявіна**

ўначы цябе ўспомніў...”

ным прыроды мастака падаецца спроба ўва-собіць у музыцы “Страцім-лебедзь”. Наколькі адпавядала б яна канцэпцыі “Вянка”, што стварыў музыка на іншыя вершы па-

роў: у “нотных нататніках” захавалася толькі некалькі тактаў фламастэрам. Мо, скажаце, верш — не песен-ны, але “нестандартнай” была і балада “Максім і Мар-далена”, якая стала праўдзівай перлінай “Вянка”.

...Страцім-лебедзь — горды, моцны птах...
...Дайце вы грудзям, гэі, вальней уздыхнуць!
Дайце вы крылам, гэі, шырэй узмахнуць!..
...Ад усіх цяпер патомкі ёсць,
Ды няма адных — Страцімавых.

Калі бяруць звыш сілы...

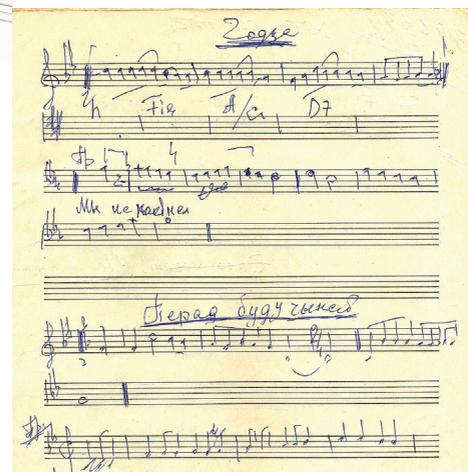
У аўтографіях, з якімі давялося пазнаёміцца, мне пабачылася формула “творчай лабараторыі”, якую выкарыстоўваў Уладзімір Мулявін, працуючы з паэзіяй. Падаецца яна, найперш, — у перажыван-ні і пражыванні паваротаў лёсу лірычнага вобраза. Ды бываюць жа вершы, пранікнёныя ў вобразную сістэму якіх звыш сіл музыканта. Мусіць, такой была доўгі час для Уладзіміра Мулявіна і наогул айчын-ных кампазітараў паэзія Уладзіміра Караткевіча: ні ў зводным спісе твораў “Песняроў”, ні на кружэлках ансамбля не адшукаецца песень на ягоныя вершы.

Праўда, пару гадоў таму на форуме сайта, прысвечанага “Песнярам”, адшукаў паведамлен-

не такога зместу: маўляў, песня на верш Каратке-віча спрабавалася ў свой час, ды нешта не задало-ся...

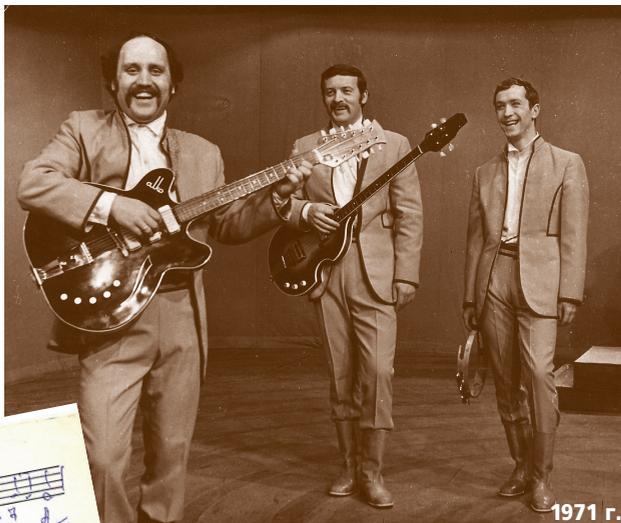
Дык быў твор ці не? Лепш за ўсё прывесці той нотны аўтограф, што пацвярджае працу Уладзіміра Мулявіна над творам пад назвай “Жанчыне з бэзам”. А таксама — рад-кі з верша:

О лебедзь белы мой, які я быў дурны!
Якой дарогай сноўдаўся па свеце,
Каму сябе аддаў і раздарыў?!

Начамі сон бяжыць вачэй халодных...
...І сёння я ўначы цябе ўспомніў:
Ты крочыла па вуліцы вясенняй,
Трымаючы ў руках шалёны бэз,
Вільготны бэз, букет вялікіх гроняў...

Сяргей ТРАФІЛАЎ
Фота і нотныя аўтографы з архіва
Марыны МУЛЯВІНАЙ

ўставаў перад намі пранікнё-ным лірыкам і тонкім сатыры-кам, апяваў веліч Чалавека і яго-нага высокага Таленту, яго голас гучаў то з інтанацыямі барацьбіта, то — непахіснага верніка ў Бела-русь. А была ж, відаць, у Мулявіна ідэя паўтарыць гэты кліч, каб нешта пачулі мы ў голасе паэта з 1908-га, 1912-га, 1922-га ў “апошняй чвэрці дваццатага стагоддзя”...

Дык што ж з Купалавай спадчыны прыцягнула ўвагу артыста? Ёзтыя радкі з верша “Годзе...”, мяркуючы па аўтографі, і “выпрабаўваў” Мулявін му-зыкай:

Мы не пакінем свае папалішчы,
З сечкі — наперад, не пойдзем назад...

Мусіць, немінуца ўвайшоў бы ў песенную прастору і знакаміты пачатак верша “Перад будучыняй”:

Стаім мы перад будучыняй нашай
І ўсё варажым, сочым ейны ход...

Была, зноў жа, мяркуючы па нотных аўтографі-накідах, спроба ўвасобіць верш “Мая малітва”. Ды толькі які менавіта з двух Купалавых твораў з аднолька-вай назвай пабачыў Мулявін “сваім”: “Я буду маліцца і сэрцам, і думамі” або “Ва ўсяку мінуту, ва ўсякай па-трэбе”? На жаль, слоў пад нотным аўтографам няма. А кампіляцыя тых тэкстаў пакладзена на музыку Алегам Молчанам “з падачы” Мулявіна...

Пра тое, якімі былі гады напісання прыгаданых вершаў у лёсе і літаратурнай дзейнасці Янкі Купалы, у

эта ў 1991 годзе, была б блізкай і “Крыку птушкі”, і ары Гусляра з “Кургана”, і “Маёй гітары”! Ды драматызм гэ-тага твора з Багдановічавага цыкла “На ціхім Дунаі”, мусіць, так і не дзядзвецца пачуць з архіваў “Песня-

Дарэчы

Песняроўскі паланез

Знакаміты паланез Міхала Клеафаса Агінскага “Развітанне з Радзімай” існуе ў самых розных пералажэннях, нават у выглядзе балета “Паланез”, дзе кампазітар Вячаслаў Кузняцоў з’яднаў розныя тэмы гэтага кампазітара і свае ўласныя фантазіі “на тэму”. Некалькі гадоў таму гэты паланез з’явіўся і ў рэпертуары “Песняроў”, прычым з вершамі кіраўніка калектыву Вячаслава ШАРАПАВА:

— Паланез Агінскага — надзвычай беларускі твор. Няма ў нас, мабыць, ніводнага чалавека, які б не ведаў яго, не намагаўся напяваць, падбіраць па слыху, граць. У мяне ж з гэтым творам — свая асабістая гісторыя. Памятаю, я ляжаў пасля аперацыі, а гэтая мелодыя ўвесь час круцілася ў мяне ў галаве. І раптам нарадзіліся словы. Але потым я падумаў: як жа я буду рабіць аранжыроўку? Наўрад ці што атрымаецца. Ды праз некалькі месяцаў аранжыроўка быццам з’явілася сама — імгненна, адразу. Упершыню мы выканалі гэты твор на “Дажынках” у Ваўкавыску ў 2004 годзе. Стаўленне да твора было самым розным, выказваліся нават палярныя думкі: хтосьці яго прымаў, хтосьці лічыў, што інструментальнаму твору песенны варыянт не патрэбны. Але цяпер ніводнага канцэрта без яго не адбываецца. Нават калі, здараецца, мы не збіраемся яго спяваць, дык публіка патрабуе. Ну, а польскамоўны тэкст — гэта творчы парыв майго роднага брата. Зараз, калі “Песнярам” спаўняецца 40 гадоў, я часам думаю, што з’яўленне “Паланеза” ў нашым рэпертуары — заканамернасць, бо дзе б мы ні знаходзіліся на гастролях, думкі пра радзіму нас не пакідаюць ніколі. А гэтая мелодыя — яшчэ і нейкая духоўная сувязь роднай Беларусі з яе сучаснасцю і мінуўшчынай.

Надзея БУНЦЭВІЧ

2 верасня ў Мірскім замку адбылося выязное пасяджэнне Беларускай рэспубліканскай навукова-метадычнай рады па пытаннях гісторыка-культурнай спадчыны пры Міністэрстве культуры Рэспублікі Беларусь. Яго тэма — ход рэстаўрацыі аднаго з самых знакавых узораў беларускага дойлідства.

Удзел у пасяджэнні ўзялі міністр культуры Рэспублікі Беларусь Павел Латушка, старшыня Пастаяннай камісіі па адукацыі, культуры, навуцы і навукова-тэхнічным прагрэсе Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу краіны Уладзімір Здановіч, прадстаўнікі Мініс-

Увага да Міра

тэрства аховы прыроды і навакольнага асяроддзя, мясцовых улад Гродзеншчыны і грамадскіх арганізацый.

Члены Рады канстатавалі, што пад час рэстаўрацыйных работ быў дапушчаны шэраг памылак. У звязку з гэтым, было прынята рашэнне аб стварэнні рабочай групы, якая кіравала б ходам аднаўлення замкавага комплексу. Раней функцыі і навуковага кіраўніка, і галоўнага архітэктара гэтага маштабнага аб'екта былі ўскладзены на адну асобу — Дзмітрыя Бубноўскага.

Як адзначыў Павел Латушка, неабходна таксама дасягнуць больш шчыльнай каардынацыі дзеянняў паміж навуковым кіраўніком, заказчыкам і падрадчыкам, пераадолець узніклыя паміж імі непаразуменні дзеля карысці агульнай справы.

Падрабязна пра ход пасяджэння Беларускай рэспубліканскай навукова-метадычнай рады ў Мірскім замку чытайце ў наступным нумары "К".

I.C.

Фота Юрыя ІВАНОВА

Смаргоншчына ў гады Першай сусветнай вайны знаходзілася ў эпіцэнтры баявых дзеянняў, у выніку чаго сам горад быў практычна знішчаны, а жыхары Смаргоні сталі бежанцамі. Праз колькі дзесяцігоддзяў жахі другой вайны — Вялікай Айчыннай — таксама не абышлі гэтую мясцовасць.

Фашысцкімі акупантамі ў Смаргоні быў арганізаваны лагер для яўрэяў, дзе адбываліся здзекі з тысяч бязвінных ахвяр. Пра гэтыя злачынствы сведчаць успаміны выжываўшых і апублікаваныя дакументальныя акты. Так, паводле аднаго з іх вядо-

Вызвалены за шэсць гадзін

ма, што ў першыя дні вайны ў гета было сагнана 3280 чалавек, большасць з якіх ніколі ўжо не вярнуліся ў свае дамы.

Супраць акупантаў змагаліся на Смаргоншчыне падпольныя і партызанскія атрады. Ужо ў самым пачатку вайны былі створаны дзве падпольныя групы. Адной з іх кіраваў Уладзімір Ручыца. Члены яго групы рыхтавалі і распаўсюджвалі антыфашысцкія лістоўкі, выкрывалі здраднікаў Радзімы, здзейснілі выбух на чыгуначнай станцыі. Група Ручыцы была шчыльна звязана з Мінскім падполлем і адтуль атрымлівала заданні. На жаль, пратрымацца патрыёты здолелі толькі да жніўня 1943 года, калі была арыштавана і расстраляна большасць яе ўдзельнікаў. Другая падпольная група — пад кіраўніцтвам

Пракопа Сапача — створана ў Залессі. Пасля падрыву варожага цягніка ён быў арыштаваны і загінуў у Віленскай турме. Як напамін аб сабе Пракоп Іосіфавіч пакінуў на сцяне адной з камер такія словы, напісаныя крывёю: "Сёння мяне павядуць на шыбеніцу. Я не выдаў таварышаў па барацьбе. За справу працоўных, за Чырвоную Зорку, за Савецкую ўладу я аддаю сваё жыццё..."

Намаганнямі менавіта такіх людзей і набліжалася Вялікая Перамога. Пад час другога этапу Беларускай наступальнай аперацыі праз тэрыторыю Смаргонскага раёна наступалі тры арміі: 5-я — пад камандаваннем генерал-палкоўніка М.Крылова, 11-я гвардзейская — генерал-маёра К.Галіцкага і 5-я гвардзейская танкавая — маршала бранятанкавых войск П.Ротмістрава. Як сведчаць архіўныя матэрыялы, фашысты ўмацоўвалі Смаргонь і планавалі ўтрымаць савецкія часці. Тым не менш, супраціўленне акупантаў было адразу зламана. Захапіўшы плацдарм на левым беразе Віліі, асобныя дывізіі ў 9 гадзін раніцы 4 ліпеня 1944 года пачалі наступленне на горад, і да 15.00 Смаргонь была вызвалена, а праз чатыры дні быў вызвалены і Смаргонскі раён.

Кастусь АНТАНОВІЧ

На здымках: камандзір коннай разведкі лейтэнант П.А. Кавахім (справа) з байцамі; пяхота на пераправе праз Вілію. 4 ліпеня 1944 г.

Смаргонскі шпацыр з мядзведзем

У Крэве Мішутка пачаў актыўна знаёміцца з маленькімі сабачкамі і прыбранымі да Дня ведаў пачаткоўцамі. Падбег і да ўзбочыны дарогі, дзе бабуля Яніна чакала з папасу кароўку Красулю.

Бабуля і распавяла, што пад самымі крэўскімі мурамі жыве, паміж закінутай лазняй і сінагогаў, дзе калісьці кафляны завод дзейнічаў, а цяпер — адно толькі руіны. Што 700 чалавек у вёсцы, а калісьці была яна мястэчкам. А яшчэ раней жылі тут Кейстут, Ягайла і Вітаўт, без якіх Княства Літоўскае не было б Вялікім. Што за польскім часам скончыла яна тут тры класы, а з 1939-га пачала засвойваць веды не па-польску, а па-руску. Што "рэчка Крыўлянка ў Крэве родзіцца з чысцоткай крыніцы". І што Юраву гару шмат стагоддзяў таму насыпаў шапкай нейкі маладзён, каб даказаць сваё безнадзейнае каханне дзючыне. Хто яе памятае цяпер? А з Юркавай гары і сёння ўсё Крэва — як на далоні: і замак, і касцёл, і царква Аляксандра Неўскага, узведзеная ў 1854 годзе... Доўга глядзеў Мішутка ў вочы бабулі: відаць зноў маму ўспамінаў. А калі пачуў з замкавага боку конскае ржанне — сарваўся з месца па новае знаёмства.

Крэва сапраўды вялікае. Адна толькі вуліца Смаргонская — за 3 кіламетры даўжынёй! У мясцовай школе — 193 навучэнцы. Талантаў шмат. Па словах школьнага дырэктара Сяргея Капыша, большая палова выпускнікоў паступіла сёлета ў ВУНУ. Старэйшая дырэктарава дачка Каця — на другім курсе Універсітэта культуры і мастацтваў, малодшая Юля — старшакласніца і краязнаўца, першая памочніца дырэктара мясцовага гісторыка-краязнаўчага музея Аляксандра Камінскага.

Ён і распавёў пра тое, што ў час Першай сусветнай вайны ў Крэве, як і ў Смаргоні, ішлі жорсткія пазіцыйныя баі. З-за батарэйнага агню яшчэ больш пашкодзіўся замак, знішчана была царкоўная званіца, а напамінам пра тое ліхалецце — шматлікія нямецкія абарончыя збудаванні: доты ды бліндажы ў вясковых ваколіцах. На адзін з дотаў і вывёў нас выпадковы сустрэты дзед Мікола.

На здымках: вось такое яно, Крэва!

Выспа Крэўскага замка

Паўтары сотні байніц і... "дзіцячы садок"

Крэўскі — адзін з ранніх мураваных замкаў на Беларусі, які, на думку некаторых навукоўцаў, мог быць узведзены на мяжы XIII — XIV стст. па загадзе князя Гедыміна. Замак узводзіўся з валунага каменя і вялікапамернай цэгля. Сёння цяжка ўявіць тое, што цагляныя важылі 7 — 8 кілаграмаў! Праца была настолькі цяжкай, што сярод мясцовага люду і па сёння жыве выслоўе: "Каб табе ўсё жыццё на гэты замак каменне цягаць!"

Замак узялі на выспе міжрэчча Крэвянкі і Шляхцянкі. Ён ахапіў плошчу каля 0,8 гектара. Вышыня сцен дасягала 12 — 13 метраў, а таўшчыня ля падмурка — больш за два з паловай метры. Трохі пазней да паўночнага вугла замка са знешняга боку ўзвялі вежу, якая атрымала назву "Княжацкая". Вышыня яе дасягала 25 метраў. З часам унутры замка, па дыяганалі да гэтай вежы, паставілі яшчэ адну — Малую вежу. Сёння яна захавалася толькі на вышыню трохі больш за шэсць метраў.

На выпадак вайны нашы продкі прадугледзілі наступныя элементы замка: на вышыні 10 метраў уздоўж па ўсім перыметры сцен ішла баявая галерэя —

высокую сухую мясіну каля галоўнай вежы, выбрукаваўшы яе каменем.

У 1338 г. Гедымін перадае Крэўскі замак свайму сыну Альгерду — на той час віцебскаму князю. Затым, на правах спадчыны, замак пераходзіць да ўнука Гедыміна — Ягайлы. Паміж ім і яго дзядзькам Кейстутам распачынаецца барацьба за вялікакняжацкі прастол, якая скончылася для апошняга трагічна: "Князя великого Кестутія... оковав, ко Крэву послали и всадили во вежю... И там во Кривее пятой ноши... удавили коморники князя великого Ягайлы", — паведамаля Супральскі летапіс. Такі ж лёс чакаў і князя Вітаўта, сына Кейстута, але, пераапрануўшыся ў адзенне служанкі, ён разам з жонкай змог уцячы.

Дзень 14 жніўня 1385 года ўвайшоў у сусветную гісторыю тым, што ў мурах Крэўскага замка нарадзілася канфедэрацыя дзвюх дзяржаў — Рэч Паспалітая.

Напады крымскіх татар у 1503 і 1506 гадах, маскоўскіх войскаў у 1519 годзе, шведаў у 1600 — 1629 гг., вайна Расіі і Рэчы Паспалітай 1654 — 1667 гг. і, нарэшце, баі Першай сусветнай вайны нанеслі велізарную шкоду замку.

Сёння, дзякуючы намаганням гісторыкаў, вывучаны не толькі будаўнічыя элементы, архітэктурныя дэталі, якія з цягам

памост. Праз кожныя 2,4 метра ў сценах зроблены байніцы для стральбы. Улічваючы перыметр сцяны і адлегласць паміж байніцамі, няцяжка падлічыць: іх было 150. Гэта азначае, што на момант аблогі замка яго абарону магло трымаць не менш як паўтары сотні стралкоў. У сярэдзіне двара ад уваходнай брамы, размешчанай у паўночна-ўсходняй сцяне замка, да Малой вежы праклалі брукаваную дарогу шырынёй амаль 8 метраў. А каб паводка не замінала хадзіць па гэтай дарозе, яе "забралі" ў каркас з бярвення вышынёй 80 см.

Для пажарнай бяспекі ў паўднёва-заходнім куце двара зрабілі невялікую сажалку, дзе, відаць, стаяла вада. Каб размясціць гаспадарчыя пабудовы, выбралі

часу паглынуў культурны слой, але сабраныя ядры, на канечнікі стрэл, рыштунак верхнікаў і баявых коней, упрыгожанні — прысцёпкі, рэчы побыту — шклянны посуд за межнай і айчыннай вытворчасці, глінянае начынне, ключы, медныя і срэбныя грошы. Цікава, што ў замку пражывала нейкі час і купка дзятвы. Сведчаннем таму — знаходкі дзіцячых цацак, вырабленых з гліны. Мяркуючы ж па рэштках костак жывёл, насельнікі замка ўжывалі як мяса свойскай жывёлы, так і дзічыну: зубра, лася, дзіка, казулі...

Леанід КАЛЯДЗІНСКІ,

кандыдат гістарычных навук, археолаг

На здымку: Крэўскі замак. Фота Юрыя ІВАНОВА

Аб'ява*

Стыпендыяльная праграма Міністра культуры і нацыянальнай спадчыны Рэспублікі Польшча "Gaude Polonia"

Нацыянальны цэнтр культуры аб'яўляе конкурс на атрыманне стыпендыі на шасцімесячны курс навучання ў Польшчы ў рамках стыпендыяльнай праграмы Міністра культуры і нацыянальнай спадчыны Рэспублікі Польшча "Gaude Polonia". Праграма "Gaude Polonia" прызначаецца для маладых мастакоў і перакладчыкаў з краін Цэнтральнай і Усходняй Еўропы.

Курс навучання ў Польшчы пачнецца 1 лютага і будзе доўжыцца да 31 ліпеня 2010 года. Набор удзельнікаў ажыццяўляецца на конкурснай аснове. Кандыдаты павінны валодаць польскай мовай на базавым узроўні.

Заяўкі прымаюцца да 15 кастрычніка 2009 года. Падрабязную інфармацыю аб праграме "Gaude Polonia" і бланкі анкет можна атрымаць на інтэрнет-старонцы: www.nck.pl, а таксама ў польскіх дыпламатычных установах у Мінску і ў Нацыянальным цэнтры культуры ў Варшаве (тэл. +48 22 210 01 21 або +48 22 210 01 22).

У Нацыянальным музеі гісторыі і культуры Рэспублікі Беларусь знаходзіцца нямала экспанатаў і прадметаў, якія маюць дачыненне да гісторыі Сморгоншчыны. Сярод іх — і сямейны фотаальбом Францішка Багушэвіча. Перадаў рарытэт у сталіцу Ашмянскі раённы краязнаўчы музей. А “хто ёсць хто” на здымках вызначылі ў свой час унучка паэта Стэфанія Тамашэўская і доктар філалагічных навук Адам Мальдзіс.

Дакранацца да вокладкі фотаальбома Багушэвіча, абцягну-

зімір Багушэвічы, яго браты Уладзіслаў, Валяр’ян і Апалінар, сваяк па маці Аляксандр Галаўня, які дапамагаў Францішку пад час вучобы ў Нежыне, жонка паэта Габрыэля, дачка Канстанцыя... Сквозь стагоддзі бачым абліччы светлыя і задумненыя...

— Вось гэты здымак Францішка Багушэвіча быў зроблены ў 1863 годзе ў віленскім фотаатэлье “Прывальскі і Радке”, — распавядае Надзея Івануна. — Будучама аўтару “Дудкі беларускай” тут 23

таздымак, магчыма, адзіны, дзе паэт разам з сям’ёй. Бо пасля падаўлення паўстання 1863-га будучы Мацей Бурачок быў вымушаны на доўгія 20 гадоў пакінуць родную зямлю.

Разглядаем збор далей: сваякі паэта, пляменнікі, яго сябры і аднадумцы ўважліва ўглядаюцца ў нас, быццам не заўважаючы бездані часу. Іншыя, згодна з канонамі тагачаснага фотаздымка, глядзяць задумлена... Пра што, цікава, яны думаюць?..

— А вось гэтая фатаграфія дзяцей графа Чапскага апынулася ў сямейным альбоме зусім не выпадкова, — звяртае ўвагу Надзея Саўчанка, адгортваючы празрыстую “палярынку” з прыгожага фотаздымка. — Дачка паэта Канстанцыя працавала ў доме графа губернанткай. І сям’я Чапскіх падарыла ёй гэты фотаздымак, зроблены, дарэчы, у Парыжы, як знак глыбокай прыхільнасці і пашаны.

“...Вучыся і будзь добрай”

У сямейным альбоме знойдзены завет Багушэвіча

тай чырвоным аксамітам, нават у спецыяльных палічкатах захоўваліся фондаў, — імгненне, роўнае дотыку да самой гісторыі.

— Альбому каля 140 гадоў, — кажа нам загадчык аддзела пісьмовых і выяўленчых крыніц музея Надзея Саўчанка. — Тут знаходзяцца і вядомыя здымкі паэта, ягонай сям’і, і, натуральна, тыя, якія мала хто бачыў.

Маці і бацька паэта — Канстанцыя і Ка-

гады. Гэтая унікальная фатаграфія была зроблена за некалькі дзён да пачатку паўстання 1863 года.

Фотаздымкі, якіх у альбоме 69, пачынаюць візуальны летапіс роду Багушэвічаў з 60-х гадоў XIX стагоддзя і прыпыняюць расповед 20-мі гадамі XX.

Побач з выявай маладога Багушэвіча знаходзім групавы сямейны здымак. “1864 год, Вільня”. “Прывальскі і Радке” — пазначана на адвароце. Фо-

Схіляемся над ім і бачым чатырох дзетак у прыгожых строях, заўважаем і залатыя вензелі ўнізе фотакарткі. А потым зноў і зноў ўглядаемся ў здымкі.

— На жаль, на вось гэтых фота — пакуль невядомыя для нас асобы... — адказвае Надзея Саўчанка на самае прадказальнае з пытанняў пад час прагляду: “А хто ж гэта?”.

У альбоме — выява жонкі паэта Габрыэлі — дзіўнай, высакароднай. Малодшы брат Апалінар з жонкай і дзецьмі — урачыстыя, кранальныя. А вось і дачка Канстанцыя — пшчотная, разумная, вальявая.

Прагортваем самы вядомы здымак Беларускага Дудара — работы братаў Чыжоў, дзе ён, з вусамі, барадой, у грубым паліто, паглядае кудысьці ўдалачынь. Прагортваем і задумваемся: колькі яму ўжо давялося прайсці, колькі выпрабаваць! Пераварочваем фотакартку, каб узнавіць дату, і бачым дарчы надпіс: “Любімай дачцэ Канстанцыі Марыі на памяць, — занатавана рукой паэта. — Вучыся і будзь добрай. 1889 год”. Так нечакана раскрылася незнаёмая старонка гісторыі знакамітага здымка. І ўжо зусім інакш глядзіш на задумнены і мужны твар Паэта-Параока на гэтым фота — нібы вачыма яго дачкі.

Ды, па шчырасці, ці не ўсе мы, беларусы, сёння ў нечым ягоныя нашчадкі? Памятаеце: “Эх, скручу я дудку, такое зайграю!”...

Дар’я АМЯЛЬКОВІЧ
Фотарэпрадукцыі Андрэя СПРЫНЧАНА

Міхаіл Горшман — мастак, чый пэндзаль — незвычайны, жывы, трапны. Графік, пейзажыст, партрэтывыст... Яго работы ёсць у Трацякоўцы, Пушкінскім музеі, у дзяржфондах Украіны, Кыргызстана... Але толькі ў маі гэтага года Нацыянальны музей гісторыі і культуры краіны займеў значную колькасць яго твораў (дагэтуль быў толькі адзін): Аляксандр Горшман, сын мастака, падарыў краіне, дзе нарадзіўся яго бацька, 23 работы майстра.

Міхаіл Горшман нарадзіўся ў Барысаве. Але ў гады юнацтва, паступіўшы ў славны ВХУТЕМАС, застаўся ў Маскве.

Звычайныя і незвычайныя

На партрэтах Міхаіла Горшмана

Ды ўсё ж, час ад часу, наведваў радзіму і маляваў: яе краявіды і, вядома, людзей.

Прыемным сюрпрызам было ўбачыць на творах майстра сморгонцаў. У час свайго прыезду ў гэты горад у 1958 годзе Міхаіл Горшман захапіўся творчасцю Хору мастацкай самадзейнасці дрэвапрацоўчага камбіната. І, зрабіўшы эскіз з выявай калектыву, майстар вырашыў асобна намалюваць партрэты некалькіх яго ўдзельнікаў. “Валянціна”,

“Антаніна”, “Лізавета”, “Вікторыя”, “Валянцін”... Намалюваныя простым алоўкам, кожны з гэтых твораў уяўляе з сябе сапраўдны маленькі шэдэўр! Колькі ў кожнай выяве чалавечнасці, пшчоты, любові! Наколькі позірк мастака ўважлівы і дакладны! У выніку партрэты жыхароў Сморгоншчыны выглядаюць ярка і выразна, не губляючы цеплыні і яснасці проста мовы малюнка.

Д.А.

Сморгонскі шпацир з мядзведзем

Сабор рыхтуецца да свята.

Святыні абапал Оксны

Праз Оксню, насупраць Багушэвічавай паставы, заканчвалася аздабленне Сабора Праабражэння Гасподняга. І мітусня на другім беразе рэчкі была не меншая. А рэй тут веў айцец Анатоль, твар якога падаўся падобным на твар Багушэвіча. І згадаліся словы Мар’яна Дуксы, што літаратура і рэлігія роднасныя па задачах і адухоўленасці носьбітаў...

Айцец Анатоль родам са Століншчыны, скончыў Жыровіцкую духоўную семінарыю, благачынным у Сморгоні — 11 гадоў. Галоўнай задачай для сябе лічыць “духоўнае акармленне людзей”. Гэтым і займаецца з усім стараннем. З каталіцкай канфесіяй — не проста сяброўства, а супрацоўніцтва. Разам з настацелем касцёла Святога Міхаіла Архангела Здзіславам Вэберам айцец Анатоль прысутнічае на ўсіх дзяржаўных раённых мерапрыемствах. І не толькі прысутнічае, а натхняе Словам...

Кожны Дзень беларускага пісьменства распачынаецца са Святой літургіі. Сялётная адбудзецца ў новым храме Сморгоні. І за гэтай святой дзейі будзе назіраць з другога берага Оксны бронзавы Францішак Багушэвіч. Дзве адметнасці раённага звязаны ў прасторы рачной плыні.

Першы падарунак

Абноўленую і дапоўненую кнігу “Беларусь — наша Радзіма. Падарунак Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь А.Р. Лукашэнкі першакласніку” атрымаў малі вучні першых класаў айчынных школ.

Як паведаміла “К” намеснік дырэктара выдавецтва “Пачатковая школа” па вытворчасці Ларыса Дулінец, прэзідэнцкі падарунак змяшчае інфармацыю пра галоўныя сімвалы нашай краіны: герб і гімн, а таксама юныя школьнікі могуць тут знайсці карту Беларусі з усімі раёнамі, даведацца пра гістарычныя факты, лепшыя творы народнай культуры, славутасці радзімы. Гэтае выданне будзе прэзентавана пад час Дня пісьменства, дзе выставяць яшчэ адну “візітоўку” выдавецтва — кнігу “Я — грамадзянін Рэспублікі Беларусь”, якую атрымліваюць падлеткі, што дасягаюць 16 гадоў, калі ім уручаюць пашпарты.

Прадставіць “Пачатковая школа” на свяце і шмат кніг для дзяцей. Гэта не толькі добра вядомыя навучальныя і забаўляльныя выданні, але і новыя. Да прыкладу, сёлета з’явіліся ажно чатыры часопісы — паслядоўнікі паспяховага “Рюкзачка”. Чакаюць юных гасцей Сморгонскага свята і конкурсы, прымеркаваныя да пачатку навучальнага года.

У планах

“...Евангелле”

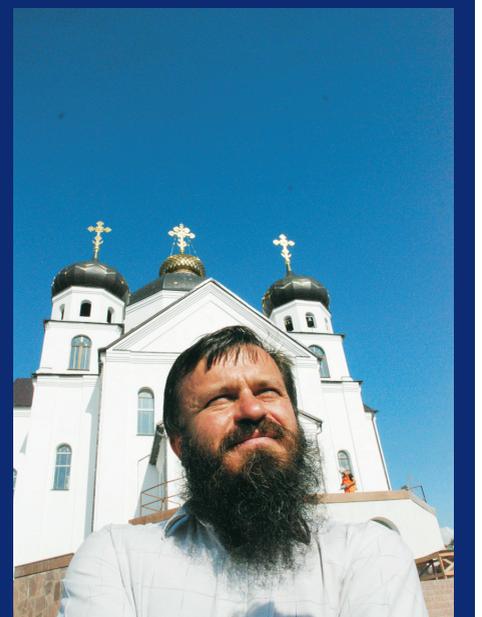
Альбом “Праваслаўная ікона Расіі, Украіны, Беларусі” выдавецтва Беларускага экзархату сёлета стаў лаўрэатам I ступені VI Міжнароднага кніжнага конкурсу дзяржаў — удзельніц Снд “Мастацтва кнігі”. У свой час ён быў высока ацэнены Патрыярхам Маскоўскім і ўсея Русі Алексіем II.

А ў намінацыі “Лепшае духоўна-асветніцкае выданне” нацыянальнага конкурсу “Залатым Фаліянтам” адзначана кніга “Отче Наш. Молитва Господня”, багата ілюстраваная мастацкай Наталляй Сарока. У выданні падрабязна і, у той жа час, вельмі даступна тлумачацца словы самай вядомай хрысціянскай малітвы.

Па словах дырэктара выдавецтва Уладзіміра Грозава, ва ўмовах канкурэнцыі актыўна выкарыстоўваюцца новыя тэхналогіі, што дазваляюць рэалізоўваць надрукаваную літаратуру ў многіх краінах свету і ўзімаюць імідж беларускай выдавецкай справы за мяжой. Прыкладам — цыкл кніг “Российская империя в цвете. 1909 — 1915”, дзе змешчаны каляровыя здымкі вучня Мендзялеева Сяргея Пракудзіна-Горскага.

У бліжэйшых планах выдавецтва, як адзначыў Уладзімір Усеваладавіч, — факсімільнае адной з самых каштоўных рукапісных кніг краіны — Слуцкага Евангелля, якое, мяркуецца, выйдзе ў свет да прыезду Патрыярха Маскоўскага і ўсея Русі Кірыля ў Беларусь.

Інфармацыю пра выдавецтвы падрыхтавалі Алена САБАЛЕЎСКАЯ, Юрый ЧАРНЯКЕВІЧ, Кастусь АНТАНОВІЧ

Айцец Анатоль.

МУЗЕІ *

**НАЦЫЯНАЛЬНЫ
МАСТАЦКІ МУЗЕЙ
РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ**

г. Мінск,
вул. Леніна, 20.
Тэл.: 227 45 62.
■ Мастацтва Беларусі
XII — XIX стст.
■ Мастацтва Беларусі
канца XIX — пач. XXI стст.
■ Мастацтва Расіі
XVIII — пачатку XX стст.
■ Мастацтва краін
Усходу XV — XX стст.
■ Мастацтва краін
Заходняй

і Цэнтральнай
Еўропы XVI — XX стст.
■ Экспазіцыя жывапісу,
скульптуры,
графікі беларускіх
мастакоў 1940-х
— 1980-х гг.
■ Выстаўка
"Слуцкія паясы".
■ Выстаўка
"Жывапіс разца.
Сюжэты і вобразы
Рафаэля ў гравюры".
■ Выстаўка
"Славацкая сімфонія
майстроў з Кавачыцы".
■ 12 верасня ў рамках Дня
Горада — адкрыццё новай
часткі экспазіцыі "Мастакі
Беларусі XIX — першай
паловы XX стст."

Філіялы Нацыянальнага
мастацкага музея РБ:

**МУЗЕЙ "ДОМ ВАНЬКОВІЧАЎ".
КУЛЬТУРА І МАСТАЦТВА
ПЕРШАЙ ПАЛОВЫ XIX ст."**

г. Мінск,
вул.
Інтэрнацыянальная,
33а.
Тэл.: 227 87 96.
■ Пастаянная
экспазіцыя.

ЗАМКАВЫ КОМПЛЕКС "МІР"

г.п. Мір,
Карэліцкі р-н,
Гродзенская вобл.
Тэл.: (8-01596) 2 30 35.
■ Выстаўка
Л.Нішчык.
■ Фотавыстаўка
У.Суцягіна.

**МУЗЕЙ БЕЛАРУСКАГА
НАРОДНАГА МАСТАЦТВА
ў в. Раўбічы**

Спарткомплекс
"Раўбічы",
Мінскі р-н.
Тэл.: 507 44 68.
■ Пастаянная экспазіцыя.

**МУЗЕЙ ВІТОЛЬДА
КАЭТАНАВІЧА
БЯЛІНЦАГА-БІРУЛІ
ў г. МАГІЛЁВЕ**

г. Магілёў,
вул. Ленінская, 37.
Тэл.: (8-0222)
22 48 87.
■ Пастаянная экспазіцыя.

МУЗЕІ *

**НАЦЫЯНАЛЬНЫ
МУЗЕЙ ГІСТОРЫІ
І КУЛЬТУРЫ БЕЛАРУСІ**

**Вось і заканчваецца
смаргонская "медзведзіна".
А Белка, пасябраваўшы з нашай газетай,
нагадвае чытачам, што доўжыцца падпіска на "Культуру".
Падпісныя індэксы:
63875
(індывідуальная),
638752
(ведамасная).**

**Па святочнай
Смаргоншчыне
з мядзведзем вандравалі
Яўген Рагін
і Юрый Іваноў
(фота).**

г. Мінск,
вул. К.Маркса, 12.
Тэл.: 227 43 22.
Экспазіцыі:

■ "Мастацтва
ў гарадской
культуры XIX —
пачатку XX стст".
■ "Старажытная
Беларусь".
■ "Беларусь
XVI — XVIII стст.
у партрэтах і геральдыцы".
Выстаўкі:
■ "Халодная і
агнястрэльная зброя".
■ "Саксонскае люстра"
і магдэбургскае права
— асновы Еўропы".
■ "Крыніцы
адвечнай
прыгажосці".

**"Выратаваныя
каштоўнасці".**

Дом-музей І з'езда РСДРП
г. Мінск, пр-т
Незалежнасці, 31а.
Тэл.: 290 68 47.

■ Пастаянная экспазіцыя
"Гісторыя I-га з'езда
РСДРП".
■ Выстаўка "Ваенныя,
суровыя, простыя..."

**ДЗЯРЖАЎНЫ МУЗЕЙ
ГІСТОРЫІ БЕЛАРУСКАЙ
ЛІТАРАТУРЫ**

г. Мінск,
вул. М.Багдановіча, 15.
Тэл.: 334 72 61.

Выстаўкі:
■ Выстаўка, прысвечаная
85-годдзю А.Савіцкага.

Праект інтэрактыўнай карты:
"Вызваленне Беларусі"
(хроніка вызвалення
і мультымедыяная
прэзентацыя аперацый
Чырвонай Арміі па
вызваленні Беларусі ў
верасні 1943 — ліпені 1944 гг.).

**ГОМЕЛЬСКІ ПАЛАЦАВА-
ПАРКАВЫ АНСАМБЛЬ**

г. Гомель,
пл. Леніна, 4.
Тэл.: (8-0232) 74 19 11.

Цэнтральная
частка
палаца
Румянцавых
і Паскевічаў

Вежа палаца
Румянцавых і Паскевічаў
Гісторыка-мемарыяльная
экспазіцыя

"Уладальнікі
Гомельскага маёнтка
Румянцавы і
Паскевічы".

■ "Гравюра XVII —
пачатку
XX стст".
■ "Французскі раман
XIX стагоддзя".

Паўночнае крыло палаца
Выстаўкі:

■ "Поры года" (выстаўка
Ніны Прохаравай, прысвечаная
Году роднай зямлі).
■ "Свет звяроў
Гомельшчыны".
■ Працуе куток
жывых экзатычных
рэптылій.

Зімовы сад
■ Свет субтрапічных
раслін і жывёл.

ГАЛЕРЭІ*

ПАЛАЦ МАСТАЦТВА

г. Мінск, вул. Казлова, 3.
Тэл./факс.: 290 60 10.
■ "Дах-9".

**МАСТАЦКАЯ ГАЛЕРЭЯ
"УНІВЕРСІТЭТ КУЛЬТУРЫ"**

г. Мінск,
Кастрычніцкая плошча, 1
(Палац Рэспублікі).
Тэл.: 227 26 12.

■ Выстаўка работ
Аліны Пяршай
і Ганны Лубковай
"Рэха Дрэздэнскай
акадэміі".

ГАЛЕРЭЯ ТЫЗЕНГАУЗА

г. Гродна,
пл. Тызенгауза, 4.
Тэл./факс:
(8-0152) 72 27 57.
■ Персанальная
выстаўка графікі
В.Целеша.

**КАРШІННАЯ ГАЛЕРЭЯ
Г.ВАШЧАНКІ**

г. Гомель,
вул. Карповіча, 4.
Тэл.:
(8-0232) 77 75 20.

Экспазіцыі:
■ "Г.Х. Вашчанка".
Выстаўкі:
■ Выстаўка
жывапісу
Акіма
Шаўчэнкі
з фондаў
Добрушкага
краязнаўчага
музея.
■ Выстаўка
дэкаратыўных
пано з цеста.

ТЭАТР*

**РЭСПУБЛІКАНСКІ
ТЭАТР БЕЛАРУСКАЙ
ДРАМАТУРГІІ**

■ 6 — "Каралі,
каралевы
ды іншыя важныя
персоны".
■ 7, 11 — "Каласы
пад сярпом
тваім"
У. Караткевіча.

■ "Спадарожнікі
дзяцінства".
■ "Хата — мой сусвет".
■ "Жыццё Л.М. Талстога
ў фатаграфіях
сучаснікаў".
■ Выстаўка музейных
прадметаў XI — XX стст.
з фонду музея
"Вякоў мінулых
успамін..."

**БЕЛАРУСКІ ДЗЯРЖАЎНЫ
МУЗЕЙ ГІСТОРЫІ ВЯЛІКАЙ
АЙЧЫННАЙ ВАЙНЫ**

г. Мінск,
пр-т Незалежнасці, 25а.
Тэл.: 226 03 98.

Экспазіцыі:
■ Пастаянная экспазіцыя.

Выстаўкі:
■ "Праект
"Бітва за Беларусь.
Трыумф
Пераможцаў" (да 65-
годдзя вызвалення
Беларусі).
■ Праект "KRIEG".

Выстаўкі:

■ "Аляксандр Гайлевіч.
20 гадоў творчасці".
■ "Гонар мундзіра".
■ "Памяць сэрца".
■ "Васковыя фігуры"
(з калекцыі Санкт-
Пецярбургскага музея
васковых фігур).
■ "Нараджэнне і
адраджэнне".
■ Выстаўка
Анатолія Отчыка
"Подых Палесся".
■ Выстаўка керамікі з
фондаў музея
ў рыцарскай зале.

Экспазіцыі:

■ "Культавыя
прадметы".
■ "Старажытная
гісторыя
Гомельшчыны".
■ "Загадкавыя фантазіі
мора"
(грот палаца).
■ Экспазіцыя,
прысвечаная
дзяржаўнаму
дзеячу
СССР А.Грамыку.

**ГОМЕЛЬСКІ АБЛАСНЫ
МУЗЕЙ ВАЕННАЙ СЛАВЫ**

г. Гомель, вул. Пушкіна, 5.
Тэл.: (8-0232) 77 60 60.

■ Пастаянная
ваенна-гістарычная
экспазіцыя.
■ Лакальныя
экспазіцыі
ў санітарным
вагоне;
у партызанскай
зямлянцы.
■ Пастаянная выстаўка
ваеннай тэхнікі.

■ На тэрыторыі
музея працуе
пнеўматычны цір.
■ У выставачнай
зале:
выстаўка новых
паступленняў
з фондаў
музея.

ШТОТЫДНЁВАЯ
ГРАМАДСКА —
АСВЕТНІЦКАЯ
ГАЗЕТА

Выдаецца
з кастрычніка
1991 года
Заснавальнік —
Міністэрства культуры
Рэспублікі Беларусь
Рэгістрацыйнае
пасведчанне № 418
Галоўны рэдактар —
Людміла КРУШЫНСКАЯ

Рэдакцыйная калегія:
Лілія АНАНІЧ,
Уладзімір АРЛОЎ,
Уладзімір ГІЛЕП,
Ірына ДРЫГА,
Аляксей ДУДАРАЎ,
Уладзімір ЗАМЯТАЛІН,
Валянцін ЕЛІЗАР'ЕЎ,
Міхаіл КАЗІНЕЦ,
Віктар КУРАШ,
Аляксандр РАШЧУПКІН,
Барыс СВЯТЛОЎ,
Рычард СМОЛЬСКІ,
Святлана СУХАВЕЙ,
Міхаіл ФІНБЕРГ,
Леанід ШЧАМЯЛЁЎ,
Уладзімір ШЧАСНЫ.

Рэдакцыя:
Сяргей ТРАФІЛАЎ
(намеснік
галоўнага рэдактара),
Пётр ОВАД
(адказны сакратар).
Рэдактары аддзелаў:
Канстанцін АНТАНОВІЧ,
Надзея БУНЦЭВІЧ,
Таццяна КОМАНАВА,
Барыс КРЭПАК,
Яўген РАГІН,
Ілля СВІРЫН,
Антон СІДАРЭНКА.

Спецкарэспандэнты:
Дар'я АМЯЛЬКОВІЧ,
Алена САБАЛЕЎСКАЯ,
Юрый ЧАРНЯКЕВІЧ.

Загадчык аддзела
фотайлюстрацый —
Юрый ІВАНОЎ
Карэктар —
Інга ЗЕЛЬГІС
Мастацкі рэдактар —
Наталля ОВАД

Адрас рэдакцыі:
220013, Мінск,
пр. Незалежнасці, 77.
Тэлефон:
(017) 289-34-66
(прыёмная)
(017) 286-07-97,
Тэлефон/факс:
(017) 334-57-23
(017) 334-57-35.
Рэкламны аддзел:
тэл. (017) 334-57-41
www.kimpress.by
E-MAIL: kultura@tut.by

Выдавец —
Рэдакцыйна-
выдавецкая ўстанова
"Культура і мастацтва"
Ліцэнзія на выдавецкую
дзеінасць
ЛВ №02330/0494414
ад 17 красавіка 2009 г.

220013, Мінск,
пр. Незалежнасці, 77.
Тэл. (017) 289-34-66.
Бухгалтэрыя:
тэл. (017) 334-57-35
Аўтарскія рукапісы
не рэцэнзуюцца
і не вяртаюцца.
Аўтары допісаў у
рэдакцыю
паведмяляюць сваё
прозвішча, поўнаснае імя
і імя па бацьку, пашпартныя
звесткі (нумар пашпарта,
дату выданы, кім выдадзены
пашпарт, асабісты нумар),
асноўнае месца работы,
зваротны адрас.
Меркаванні аўтара могуць
не адпавядаць пункту
гледжання рэдакцыі.
Аўтары нясуць адказнасць
за дакладнасць
матэрыялаў.
*Матэрыял на правах
рэкламы.

© "Культура",
2009.
Індэкс 63875
Наклад 9001
Падпісана ў свет
3.08.2009 у 18.30
Замова 4807
РУП "Выдавецтва
"Беларускі Дом друку".
ЛП № 02330/0494179
ад 03.04.2009.
Пр. Незалежнасці, 79,
220013, Мінск.

ISSN 1994-4780

